

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ
ΓΕΡΟΥ ΜΙΣΑΗΛ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«Από το Εξή Σου στο Ξινό Νερό: Οικονομία, Εκπαίδευση, Πολιτισμικές
Ταυτότητες»**

ΕΠΟΠΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΗΛΙΑΔΟΥ-ΤΑΧΟΥ ΣΟΦΙΑ

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΕΣ: ΑΝΔΡΕΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΒΛΑΣΙΔΗΣ ΒΛΑΣΙΟΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ, 2022

Περιεχόμενα

Πίνακας Εικόνων	6
Περίληψη	10
Abstract.....	10
Εισαγωγή	11
Κεφάλαιο 1: Μεθοδολογία	12
1.1 Σκοπός/επιμέρους στόχοι της εργασίας	12
1.2 Δομή της εργασίας	12
1.3 Μεθοδολογία της έρευνας.....	12
1.3.2. Προφορική ιστορία	13
1.3.3. Δημόσια ιστορία.....	14
1.3.4. Συνέντευξη	14
1.3.5. Διαδικασία συλλογής δεδομένων- σχεδιασμός έρευνας.....	15
1.3.6. Ανάλυση περιεχομένου	16
Κεφάλαιο 2: Ιστορικό πλαίσιο.....	18
2.1 Εξή Σου	19
2.2 Ξινό Νερό.....	21
2.3 Η σύγχρονη πραγματικότητα	23
Κεφάλαιο 3: Εκπαίδευση	24
3.1 Η εκπαιδευτική δραστηριότητα στο Εξή Σου	24
3.2 Η εκπαιδευτική δραστηριότητα στο Ξινό Νερό.....	25
3.3 Πληροφορίες από τα σχολικά μαθητολόγια.....	26
3.3.1 Το διδακτικό προσωπικό	27
3.3.2 Το κτήριο	29
3.4 Πληροφορίες από τις συνεντεύξεις αναφορικά με το διδακτικό προσωπικό.....	31
Κεφάλαιο 4: Οικονομία	33

4.1 Η οικονομία στο Εξή Σου	33
4.2 Η οικονομία στο Ξινό Νερό	33
Κεφάλαιο 5: Πολιτισμός και Ζητήματα πολιτισμικής ταυτότητας	35
5.1 Πολιτισμικές ταυτότητες στο Εξή Σου	35
5.2 Πολιτισμικές ταυτότητες στο Ξινό Νερό	35
5.3 Η γλώσσα	38
5.4 Πολιτισμικοί σύλλογοι – Αθλητικές ομάδες.....	39
5.5 Η εφημερίδα «Ξινό Νερό»	40
5.6 Ο παραδοσιακός γάμος	40
5.7 Το έθιμο της Αποκριάς – Καρναβάλι Ξινού Νερού.....	40
Κεφάλαιο 6: Γαλλοκρατία, γερμανική κατοχή και εμφύλιος.....	42
6.1 Γαλλοκρατία στο Ξινό Νερό	42
6.1.1 Διάρκεια παραμονής των Γάλλων	42
6.1.2 Τόπος διαμονής Γαλλικού στρατού	42
6.1.3 Σιδηροδρομικός σταθμός.....	43
6.1.4 Εμφιαλωτήριο Νερού και «Σωληνάρι»	44
6.1.5 Γαλλικό Νοσοκομείο	44
6.1.6 Προβλήματα κατά τη διάρκεια παραμονής	45
6.1.7 Γαλλικό Νεκροταφείο.....	45
6.1.8 Ανακομιδή των λειψάνων	46
6.1.9 Μπάντα γαλλικού στρατού	46
6.1.10 Αεροδρόμιο Γάλλων στην περιοχή.....	46
6.2 Ο ελληνο-ιταλικός πόλεμος στο Ξινό Νερό.....	46
6.2.1 Κακουχίες του πολέμου	46
6.2.2 Θάνατοι στο Μέτωπο.....	47
6.2.3 Τραυματισμοί κατοίκων στο μέτωπο.....	47

6.3 Η περίοδος της Κατοχής στο Ξινό Νερό.....	47
6.3.1 Αφιξη Γερμανών στο χωριό.....	47
6.3.2 Συμπλοκές Γερμανών και Άγγλων στρατιωτών	47
6.3.3 Σύσταση αντιστασιακών οργανώσεων	48
6.3.4 Προδοσία από καταδότες.....	48
6.3.5 Αντίσταση στο βουνό	48
6.3.6 Τα καταφύγια.....	48
6.3.7 Βομβαρδισμοί και εγκατάλειψη οικιών	48
6.3.8 Εκτελέσεις από τους Γερμανούς.....	48
6.3.9 Αντίποινα των Γερμανών στον Αετό	49
6.3.10 Συμπεριφορά των Γερμανών	49
6.3.11 Συμμετοχή κατοίκων στην Οχράνα	50
6.3.12 Οπλισμός του χωριού το 1944 από τους Βούλγαρους.....	50
6.3.13 Βουλγαρικές επιρροές.....	50
6.3.14 Οι περιπτώσεις του Κ. Π. και του πατέρα του κ. Π.....	51
6.3.15 Αντιπαλότητα Οχράνας-ΕΑΜ	51
6.3.16 Παρατάξεις κατά την περίοδο της Κατοχής	51
6.3.17 Στήριξη Ζαχαριάδη στο νοφ	51
6.4 Η Περίοδος του Εμφυλίου στο Ξινό Νερό.....	52
6.4.1 Δεκεμβριανά	52
6.4.2 Αντάρτες από το χωριό	52
6.4.3 Φιλικά διακείμενοι κάτοικοι	53
6.4.4 Εκδίωξη οικογενειών	53
6.4.5 Κακουχίες από την εκδίωξη.....	53
6.4.6 Καταφύγια.....	54
6.4.7 Μάχη της Νάουσας.....	54

6.4.8 Περιπτώσεις κατοίκων του χωριού.....	54
6.4.9 Κοινωνικοί αποκλεισμοί αριστερών	55
6.4.10 Τραυματισμοί.....	55
6.4.11 Απώλειες στον εμφύλιο και φροντίδα οικογενειών	56
6.4.12 Δίκες, φυλακίσεις, εξορίες και στρατοδικεία εμφυλίου Πολέμου.....	56
6.4.13 Πολιτικοί πρόσφυγες	58
6.4.14 Επιστροφή στην Ελλάδα.....	58
Συμπεράσματα – Διαπιστώσεις	59
Παράρτημα συνεντεύξεων.....	61
Παράρτημα εικόνων	62
Βιβλιογραφία	92

Πίνακας Εικόνων

Εικόνα 1: 1916.10.01. Ανεφοδιασμός μετά από βροχή δύο ημερών. (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	62
Εικόνα 2: 1916.11.17. Τρένο εκκένωσης για ασθενείς και τραυματίες. (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	62
Εικόνα 3: Νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Τμήμα στοματολογίας (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	63
Εικόνα 4: 1916.09.22. Τομέας Φλώρινας, Ξινό Νερό. (Σεπτέμβριος 1916). General Cordonnier, Colonel Jacquemot, Chief of Staff, Lieutenant-Colonel Franc and Captain Feburel (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	63
Εικόνα 5: 1916.09.21. Γερμανικό αυτοκίνητο που ελήφθη στη Φλώρινα, Ξινό Νερό (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	64
Εικόνα 6: 1916.09.21. Προμήθεια του γαλλικού στρατού της Ανατολής (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	64
Εικόνα 7: 1916.11.17. Το χωριό Ξινό Νερό. Στο βάθος τα βουνά και το πρώτο χιόνι (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	65
Εικόνα 8: 1916.11.17. Ξινό Νερό, στο βάθος χιόνια (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	65
Εικόνα 9: 1916.11.17. Η ερειπωμένη εκκλησία και το χωριό. Άποψη της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου του Ξινού Νερού, μετά τον βομβαρδισμό της το 1915 από τους Ιταλούς στα χρόνια του 1ου Παγκοσμίου πολέμου. (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	66
Εικόνα 10: Φεβρουάριος 1918. Εσωτερική άποψη μιας καλύβας Cochet (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	66
Εικόνα 11: Φεβρουάριος 1918. Ξινό Νερό. Επισκόπηση του Alpine Ambulance 18 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	67
Εικόνα 12: 1916.10.01. Ξινό Νερό. Εκκένωση κενών κουτιών και περιβλημάτων (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	67
Εικόνα 13: 1916.10.01. Ξινό Νερό. Εκκένωση κενών κουτιών και περιβλημάτων (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	68

Εικόνα 14: 1916.10.01. Ξινό Νερό. Στο δρόμο για το Μοναστήρι (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	68
Εικόνα 15: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Απόκλιση του Ξινού Νερού: Δημιουργία της νέας σιδηροδρομικής γραμμής (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	69
Εικόνα 16: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Απόκλιση του Ξινού Νερού: Δημιουργία της νέας σιδηροδρομικής γραμμής (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	69
Εικόνα 17: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Γέφυρα Decauville στο Ξινό Νερό (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).....	70
Εικόνα 18: Νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Γενική εικόνα. Στο βάθος, το υγειονομικό τρένο (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).....	70
Εικόνα 19: Νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Ομάδα πλυντηρίων και κινητών στεγνωτηρίων (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).....	71
Εικόνα 20: Νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Εσωτερική άποψη μιας καλύβας Cochet: Σέρβοι άρρωστοι (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	71
Εικόνα 21: νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Επισκόπηση του «ασθενοφόρου των Άλπεων» 17 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).....	72
Εικόνα 22: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Απόκλιση του Ξινού Νερού: Δημιουργία της νέας σιδηροδρομικής γραμμής (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	72
Εικόνα 23: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Η γέφυρα Ξινού Νερού καταστράφηκε από τους Βούλγαρους (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).....	73
Εικόνα 24: Στο δρόμο προς το Μοναστήρι (Οκτώβριος 1916). Ομάδα Κομιτατζήδων στο Provost (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	73
Εικόνα 25: Οκτώβριος 1916. Η οδογέφυρα του Ξινού Νερού καταστράφηκε από τους Βούλγαρους στην υποχώρηση τους (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	74
Εικόνα 26: Οκτώβριος 1916. Ξινό Νερό. Κολλημένο στις λάσπες ασθενοφόρο (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	74

Εικόνα 27: Οκτώβριος 1916. Ξινό Νερό. Εκφόρτωση μερών 105 και 120 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	75
Εικόνα 28: Οκτώβριος 1916. Ξινό Νερό. Φόρτωση φορτηγών ανεφοδιασμού (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	75
Εικόνα 29: Σεπτέμβριος 1916. Ξινό Νερό. Γερμανοί και Βούλγαροι κρατούμενοι στα κεντρικά γραφεία (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	76
Εικόνα 30: Νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Αλπικό «ασθενοφόρο» 18 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	76
Εικόνα 31: 1916.09.22. Ξινό Νερό. Στο βάθος, η βομβαρδισμένη – κεντρική τότε-εκκλησία του Αγίου Νικολάου. (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	77
Εικόνα 32: Κεντρικά γραφεία του γαλλικού στρατού στο δημοτικό σχολείο του χωριού (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	77
Εικόνα 33: Νοέμβριος 1916. Τρένο εκκένωσης για ασθενείς και τραυματίες (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	78
Εικόνα 34: Οκτώβριος 1916. Η οδογέφυρα του Ξινού Νερού καταστράφηκε από τους Βούλγαρους στην υποχώρησή τους (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	78
Εικόνα 35: Οκτώβριος 1916. Συνοδεία ανεφοδιασμού αυτοκινήτων (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	79
Εικόνα 36: Απόκλιση του Ξινού Νερού: Δημιουργία της νέας σιδηροδρομικής γραμμής (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	79
Εικόνα 37: Το πρώτο τρένο που περνά στην επισκευασμένη γραμμή του Ξινού Νερού (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	80
Εικόνα 38: Φεβρουάριος 1918. Φαρμακείο, Ξινό Νερό (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	80
Εικόνα 39: Φεβρουάριος 1918. Δωμάτια εγχειρήσεων (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	81
Εικόνα 40: Γενική άποψη του «ασθενοφόρου των Άλπεων» 18 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	81
Εικόνα 41: Φεβρουάριος 1918. Η κουζίνα του «ασθενοφόρου των Άλπεων» 18 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	82

Εικόνα 42: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Σταθμός πολυβόλων μετρητών αεροσκαφών εγκατεστημένος στον ίδιο τον σταθμό (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	82
Εικόνα 43: Στον τομέα της Φλώρινας (Σεπτέμβριος 1916). Μεταξύ Ξινού Νερού και Banitz: Συνοδεία εφοδιασμού πυροβολικού (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).	83
Εικόνα 44: Ερείπια νεολιθικού οικισμού στην ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας	83
Εικόνα 45: Ο σιδηροδρομικός σταθμός του Εξή Σου.	84
Εικόνα 46: Άποψη του Εξή-Σου	84
Εικόνα 47: Το Ξινό Νερό από φωτογραφία του 1917	85
Εικόνα 48: Χάρτης της διοικητικής διαίρεσης της Ανατολικής Ρωμυλίας	85
Εικόνα 49: Νεκροί μαχητές του ΔΣΕ μετά τη μάχη της Φλώρινας, οι οποίοι θάφτηκαν σε ομαδικό τάφο, μαζί με τραυματίες που θάφτηκαν ζωντανοί.	86
Εικόνα 50: Φύλλο της εφημερίδας Απογευματινή που αναφέρεται στους εορτασμούς για τη νίκη των κυβερνητικών στον Γράμμο.	86
Εικόνα 51: Το χωριό Ξινό Νερό Φλώρινας σήμερα	87
Εικόνα 52: Νερό και αναψυκτικά από τους πηγές του Ξινού Νερού Φλώρινας που κυκλοφορούν στην αγορά εμφιαλωμένα.	87
Εικόνα 53: Το μέγαρο του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως λίγο πριν κατεδαφιστεί, το 1965.	88
Εικόνα 54: Εικόνα 13: Το Δημοτικό Σχολείο του Ξινού Νερού το 1949.	88
Εικόνα 55: Το Δημοτικό Σχολείο του Ξινού νερού στα τέλη του 20ού αιώνα, ένα από τα σημαντικότερα αξιοθέατα του χωριού.	89
Εικόνα 56: Οι σύγχρονες εγκαταστάσεις της εταιρίας Ξινό Νερό, η οποία αξιοποιεί το νερό των ιαματικών πηγών για την παραγωγή και εμφιάλωση μεταλλικού νερού και αναψυκτικών.	89
Εικόνα 57: Λογότυπο της εταιρίας Ξινό Νερό Μονομετοχική Ανώνυμη Εταιρία ΟΤΑ	90
Εικόνα 58: Διαφημιστική αφίσα για τις καρναβαλικές εκδηλώσεις στο Ξινό Νερό το 2017.	90
Εικόνα 59: η διασπορά διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων στην Ελλάδα.	91
Εικόνα 60: Γραμματόσημα που είχε εκδώσει ο ΕΛΤΑ το 1992, με το σύνθημα «Η Μακεδονία ήταν και είναι ελληνική».	91

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εντάσσεται στο σώμα των εργασιών που σχετίζονται με τη Δημόσια Ιστορία και αφορά την παρουσίαση και ανάδειξη των γεγονότων και στοιχείων που καθόρισαν ιστορικά την πορεία του χωριού Ξινό Νερό στην περιοχή του Αμυνταίου, μέσα από τις αναμνήσεις των κατοίκων του. Οι βασικοί θεματικοί άξονες που καθόρισαν και τη δομή της παρούσας εργασίας αφορούν πτυχές των τομέων της εκπαίδευσης, της οικονομίας και του πολιτισμού, ενώ δίνονται στοιχεία για βασικές περιόδους που έμειναν στη μνήμη των κατοίκων είτε μέσα από διηγήσεις είτε ως πρόσωπα που τα ίδια έζησαν τα γεγονότα (γαλλοκρατία, γερμανική κατοχή και εμφύλιος) και που σε μεγάλο βαθμό επηρέασαν και, ίσως ακόμα, επηρεάζουν τις αντιλήψεις των ανθρώπων – κυρίως μεγαλύτερης ηλικίας – του χωριού. Βασικό εργαλείο διεξαγωγής της έρευνας υπήρξε η συνέντευξη (ημιδομημένη). Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκαν 9 συνεντεύξεις. Η μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για την εκπόνηση του θεωρητικού τμήματος της εργασίας ήταν η ιστορική ερμηνευτική μέθοδος (ποιοτική μέθοδος έρευνας), ενώ το ερευνητικό μέρος ακολούθησε πάλι ποιοτική προσέγγιση με εργαλείο τις ημι-δομημένες συνεντεύξεις και την επακόλουθη ανάλυση περιεχομένου.

Λέξεις-Κλειδιά: Ξινό Νερό, πολιτισμός, εκπαίδευση, γλώσσα, οικονομία

Abstract

This work concerns the presentation and highlighting of facts and elements that historically determined the course of the village of Xino Nero in the area of Amyntaio, through the memories of its inhabitants. The main thematic areas that determined the structure of this work concern aspects of the fields of education, economy and culture, while data are given on key periods that remained in the memory of the inhabitants either through stories or as persons who experienced the events themselves (French rule, German occupation and civil war) and which to a large extent influenced and, perhaps still influence, the perceptions of the people - mainly older people - of the village. The basic tool for conducting the research was the interview (semi-structured). Specifically, 9 interviews were conducted. The methodology adopted for the elaboration of the theoretical part of the work was the historical interpretation method (qualitative research method), while the research part followed a qualitative approach with semi-structured interviews.

Key- Words: Xino Nero, culture, education, language, economy

Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη πραγματεύεται θέματα που αφορούν στην εκπαίδευση, στην οικονομία και στις πολιτισμικές ταυτότητες της περιοχής Ξινού Νερού Φλώρινας, από παλαιότερη εποχή κατά την οποία ονομαζόταν Εξή Σου, μέχρι και σήμερα, κυρίως μέσα από τις αναμνήσεις των κατοίκων του χωριού. Στο πλαίσιο αυτό, αρχικά επιχειρείται μία παρουσίαση του ιστορικού πλαισίου που αφορά στη συγκεκριμένη τοποθεσία και στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φλώρινας, ενώ στη συνέχεια αναλύονται τα εκπαιδευτικά και οικονομικά ζητήματα που συνδέονται με την περιοχή, καθώς και το ζήτημα των διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων σε σύνδεση με τις μαρτυρίες των κατοίκων και όπως παρουσιάζουν εκείνοι τα γεγονότα.

Στην Ελλάδα, οι περισσότεροι οικισμοί έχουν αλλάξει περισσότερες από μία ονομασίες, εξαιτίας των διαφορετικών ιστορικών συγκυριών που συνέβαιναν. Ωστόσο, στο πέρασμα των χρόνων είναι δυνατόν να διαπιστωθεί μία συγκεκριμένη ιστορική εξέλιξη με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής. Κάποια από τα σημαντικότερα πεδία της ιστορικής εξέλιξης αυτής αποτελούν η εκπαίδευση και η οικονομία, που είναι βασικοί τομείς της κοινωνίας, όπως και τα πολιτιστικά στοιχεία τα οποία συγκροτούν συγκεκριμένες συλλογικές, πολιτιστικές ταυτότητες. Για το λόγο αυτό, μελετώντας τα συγκεκριμένα πεδία, μπορεί κανείς να γνωρίσει καλύτερα μία συγκεκριμένη κοινωνία, ως προς όλες τις πτυχές.

Σκοπός της μελέτης είναι η παρουσίαση της ιστορίας και της κοινωνικής εξέλιξης της συγκεκριμένης περιοχής, μέσα από τους τομείς οι οποίοι προαναφέρθηκαν, ώστε να διαμορφωθεί μία συγκεκριμένη εικόνα για το χθες και το σήμερα, όπως αυτό εκφράστηκε μέσα από τις συνεντεύξεις. Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού, πρόκειται να μελετηθεί πλήθος πηγών που αναφέρονται στην ιστορία της περιοχής και στα κοινωνικά και πολιτισμικά στοιχεία που συνδέονται με αυτήν, ενώ, εκτός από γραπτές πηγές, πρόκειται να χρησιμοποιηθεί πλούσιο φωτογραφικό υλικό. Βασικό εργαλείο έρευνας αποτέλεσε το περιεχόμενο των συνεντεύξεων.

Η εργασία αναπτύσσεται σε έξι κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήσαμε. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται σύντομη αναφορά στην ιστορική πορεία της περιοχής από την εποχή που ονομαζόταν Εξή Σου μέχρι σήμερα, που έχει την ονομασία Ξινό Νερό, ενώ παρουσιάζονται με σύντομία στοιχεία που αφορούν στο παρόν του χωριού. Το επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζει πληροφορίες σχετικές με την εκπαίδευση στο χωριό, τόσο από πηγές όσο και από την ανάλυση των συνεντεύξεων. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την οικονομική δραστηριότητα του χωριού, ενώ στο πέμπτο περιγράφονται ζητήματα πολιτισμού και πολιτισμικών ταυτοτήτων. Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο δίνονται πληροφορίες για την εποχή της γαλλοκρατίας, της γερμανικής κατοχής και του εμφυλίου. Η εργασία ολοκληρώνεται με την εξαγωγή ορισμένων διαπιστώσεων και συμπερασμάτων.

Κεφάλαιο 1: Μεθοδολογία

1.1 Σκοπός/επιμέρους στόχοι της εργασίας

Μέσα από την παρούσα έρευνα γίνεται μια προσπάθεια συλλογής, μελέτης και καταγραφής των εκπαιδευτικών και πολιτισμικών στοιχείων που αφορούν την περιοχή του Ξινού Νερού, τα οποία προέρχονται τόσο από πρωτογενείς όσο και από δευτερογενείς πηγές, με βασικότερο εργαλείο τις συνεντεύξεις των κατοίκων του χωριού. Βασικότερος σκοπός της έρευνας είναι να επεξεργαστεί και, επακολούθως, να αναδείξει τις αναμνήσεις των κατοίκων, βάσει των αξόνων, και να καταγράψει τις στάσεις τους σε ζητήματα εκπαίδευσης και πολιτισμού, αλλά και ταυτοτήτων.

Επιμέρους στόχοι της εργασίας είναι να:

- Καταγραφεί η ιστορία του χωριού μέσα από πρωτογενείς, δευτερογενείς πηγές, αλλά και την οπτική των κατοίκων,
- δοθεί στους κατοίκους του χωριού η ευκαιρία να συμμετέχουν στην έρευνα καταθέτοντας τις απόψεις, τις στάσεις και τις αναμνήσεις του σχετικά με την ιστορία, τον πολιτισμό και την εκπαίδευση του χωριού,
- κατηγοριοποιηθεί το περιεχόμενο των συνεντεύξεων ανάλογα με τις χρονικές περιόδους/τομείς που αναφέρουν όσοι έλαβαν μέρος στις συνεντεύξεις.

Σαφώς, δεν είναι εύκολο να παρατηρηθούν, να καταγραφούν και να αξιολογηθούν οι στάσεις των συμμετεχόντων, παρότι αποτελούν κάτι σχετικά σταθερό και με διάρκεια στο χρόνο. Παρόλα αυτά, είναι δυνατό να μεταβληθούν από τις εκάστοτε εμπειρίες των ανθρώπων και μπορεί να επηρεαστούν από τυχόν κοινωνικές εξελίξεις. Σίγουρα, συνδέονται με τις αξίες και τα κοινωνικά και πολιτισμικά στοιχεία που έχει υιοθετήσει ο καθένας (Μπίκος, 1995).

1.2 Δομή της εργασίας

Η παρούσα εργασία δομήθηκε σε δυο βασικά μέρη για την αποτελεσματικότερη ανάδειξη του σκοπού, καθώς και των επιμέρους στόχων της. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει την παράθεση του ιστορικού αλλά και του κοινωνικού συγκείμενου. Ειδικότερα, στο πρώτο αυτό μέρος έγινε μελέτη της βιβλιογραφίας για να αναδειχθεί το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο που επηρέασε τα γεγονότα που συνέβησαν στο χωριό. Έπειτα, δημιουργήθηκαν επιμέρους ενότητες που αφορούν την τοπική ιστορία, σε επίπεδο πολιτισμού, εκπαίδευσης και πολιτισμικών ταυτοτήτων.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας, βασίζεται στις συνεντεύξεις των συμμετεχόντων, οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς φανερώνουν απόψεις και στάσεις ανθρώπων κυρίως μεγαλύτερης ηλικίας, με αναμνήσεις που αφορούν εξαιρετικά σημαντικές περιόδους για την τοπική ιστορία του χωριού.

1.3 Μεθοδολογία της έρευνας

Η παρούσα εργασία εντάσσεται στην κατηγορία των ιστορικών ερευνών και η μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για την εκπόνηση του θεωρητικού τμήματος της εργασίας ήταν η ιστορική ερμηνευτική μέθοδος (ποιοτική μέθοδος έρευνας), ενώ το ερευνητικό μέρος ακολούθησε πάλι ποιοτική προσέγγιση με εργαλείο τις ημι-δομημένες συνεντεύξεις και την επακόλουθη ανάλυση περιεχομένου.

1.3.1 Ιστορική ερμηνευτική μέθοδος

Η συγκεκριμένη μέθοδος επιχειρεί την πιστή αναπαράσταση του παρελθόντος μέσα από κριτική ανασκόπηση του ερευνητή, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκει τη διαμόρφωση μιας ολιστικής εικόνας της προς μελέτη εποχής, στοχεύοντας την εκ νέου κατανόησή της (Cohen & Manion, 1997). Σκοπός της ιστορικής έρευνας είναι να κατανοήσει το παρελθόν με γεγονότα του παρελθόντος, κάνοντας και μια πρόβλεψη για το μέλλον (Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2005).

Η σημαντικότερη, ίσως, διαφορά ανάμεσα στην ιστορική και σε άλλες μορφές έρευνας είναι πως η ιστορική ερμηνευτική βασίζεται σε δεδομένα που υπάρχουν ήδη. Πηγές δεδομένων για την ιστορική έρευνα αποτελούν τόσο οι πρωτογενείς πηγές, όσο και οι δευτερογενείς πηγές, οι οποίες αξιοποιούνται στην περίπτωση έλλειψης πρωτογενούς υλικού, αλλά και συμπληρωματικά ως προς τις πρωτογενείς. Η συλλογή του υλικού απαιτεί επακόλουθα αξιολόγηση (εξωτερική και εσωτερική κριτική) (Cohen & Manion, 1997).

1.3.2. Προφορική ιστορία

Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι η ανάγκη των ανθρώπων να κρατήσουν ζωντανό το παρελθόν μέσα από την κατάθεση του προσωπικού βιώματος βρήκε διέξοδο στην προφορική ιστορία. Η προφορική ιστορία είναι ουσιαστικά η λεκτικά δομημένη αφήγηση που προϋποθέτει μνήμη. Δεν αποτελεί μια ακόμη προσπάθεια παρουσίασης της ιστορίας των «πρωταγωνιστών», αλλά αφορά ανθρώπους καθημερινούς, των οποίων όμως οι μαρτυρίες αποτελούν νέες πηγές στην ιστορία. Είναι μάλλον μια μορφή «λαϊκής» ιστορίας που άνοιξε νέους δρόμους στην ιστορική έρευνα, προσφέροντας μια άλλη οπτική του παρελθόντος, συχνά αμφισβητώντας τα «παραδεδομένα» ιστορικά δεδομένα (Σακκά, 2008).

Χαρακτηριστικό της προφορικής ιστορίας είναι το γεγονός ότι προσεγγίζει με πιο ρεαλιστικό τρόπο το παρελθόν και το παρόν, ωστόσο, δεν της δίνεται πάντα η απαραίτητη προσοχή, καθώς θεωρείται ότι οι προσωπικές μαρτυρίες και αναμνήσεις δεν έχουν αρκετή αξία (Thomson, 2002). Παρά μια τέτοια αυθαίρετη αποτίμηση, η προφορική ιστορία άρχισε να γίνεται δημοφιλής παγκοσμίως τουλάχιστον τα τελευταία πενήντα χρόνια, εξαιτίας της στροφής της ιστορικής συνείδησης προς τη συλλογική ιστορική μνήμη (Νάκου, Γκαζή, 2015).

Καθοριστικό ρόλο στη στροφή αυτή διαδραμάτισαν τα πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα που συνέβησαν αυτή την περίοδο, όπως και οι ακρότητες του Β' παγκόσμιου πολέμου. Έτσι, η προφορική μαρτυρία ήρθε να συμπληρώσει τη γραπτή ιστορία, η οποία υπήρξαν στιγμές που είτε αποσιώπησε γεγονότα, είτε τα θεώρησε ασήμαντα για την ιστορία (Σακκά, 2008).

Σαν προσέγγιση, η προφορική ιστορία συμβάλλει στη δημιουργία μιας πιο πλούσιας, παραστατικής, «ζωντανής» ιστορίας, της οποίας τα αντικείμενα μελέτης μετασχηματίζονται πλέον σε υποκείμενα. Η καταγραφή της ιστορίας με αξιοποίηση της προφορικής μαρτυρίας είναι δυνατό να ανοίξει νέους δρόμους έρευνας, δίνοντας έμφαση στον άνθρωπο που έζησε ο ίδιος την ιστορία (Thomson, 2002).

Παρά τα πολλά θετικά τα οποία έχει να συνεισφέρει ο τομέας της προφορικής ιστορίας, τίθεται ζήτημα για το κατά πόσο μπορούν οι προφορικές μαρτυρίες να είναι αξιόπιστες, από τη στιγμή που είναι πιθανό να περιέχει ανακρίβειες επηρεασμένες από τη φαντασία ή την επιθυμία. Αυτό δε σημαίνει ότι πάντοτε αποτελεί κάτι επίπλαστο, αλλά ότι ενέχει μια ερμηνεία, μια προσωπική, «υποκειμενική» απεικόνιση της αλήθειας που μπορεί να επηρεαστεί από το κοινωνικό πλαίσιο. Η Μπουσχότεν (2002) χαρακτηριστικά

αναφέρει ότι «η διαδικασία αυτή ανασηματοδότησης είναι ένα κατ' εξοχήν κοινωνικό φαινόμενο, καθώς η μνήμη ακόμα και η πιο ιδιωτική ανάμνηση, εντάσσεται πάντα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο».

1.3.3. Δημόσια ιστορία

Ο όρος «δημόσια ιστορία» ξεκίνησε να χρησιμοποιείται κατά τη δεκαετία του 1980, από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας στη Σάντα Μάρμπαρα (UCSB), Robert Kelley, με την αναφορά του στους ιστορικούς και τις ιστορικές μεθόδους που βρίσκονταν και αναπτύσσονταν εκτός του ακαδημαϊκού χώρου (Noiret, 2015; Λεμονίδου, 2015). Λίγα χρόνια αργότερα, η εμφάνιση της Δημόσιας Ιστορίας στο κοινωνικό-πολιτικό και επιστημονικό προσκήνιο φαίνεται να συνδέεται άμεσα με την ενίσχυση των Σπουδών Μνήμης και τη επονομαζόμενη «Συναισθηματική Στροφή» (Affective Turn) στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες. Η στροφή αυτή δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση της εξουσίας με τα συναισθήματα και την υποκειμενικότητα, καθώς και την επίδρασή της στη διαμόρφωση των ατομικών και συλλογικών αναπαραστάσεων.

Εν συνόλω, παρότι έχουν δοθεί διάφοροι ορισμοί για την έννοια της δημόσιας ιστορίας, δε θα λέγαμε ότι υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός κι επίσημος όρος (προκύπτουν διαφοροποιήσεις που σχετίζονται με την εξέλιξη της επιστήμης), αλλά θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ως πεδίο μελέτης επικεντρώνεται στην ιστορική κουλτούρα μιας κοινωνίας και στις αναπαραστάσεις για το παρελθόν που κυριαρχούν στις συνειδήσεις των πολιτών.

Ο Αθανασιάδης (2015) προτείνει τρεις τύπους Δημόσιας Ιστορίας· αυτήν που ασκείται από ακαδημαϊκούς και «ιστοριοποιεί» τα σύγχρονα προϊόντα Δημόσιας Ιστορίας, που συνήθως δημιουργούνται από μη ιστορικούς, αυτήν που παράγεται «από τα κάτω» (π.χ. τα δίκτυα Προφορικής Ιστορίας), και, τέλος, αυτήν που απευθύνεται σε μη ακαδημαϊκά ακροατήρια και παράγεται είτε από επαγγελματίες ιστορικούς, είτε από μη ειδικούς. Οι ακαδημαϊκοί της ιστορίας παύουν να έχουν το μονοπώλιο της παραγωγής και δίνεται βήμα σε μέσα όπως ο κινηματογράφος, η λογοτεχνία, το διαδίκτυο, τα ΜΜΕ, τα μνημεία, τα θεματικά μουσεία κλπ. (Λεμονίδου, 2015).

Παρότι η εύκολη προσπέλαση αυτών των εκφάνσεων της ιστορίας μέσα από τα μέσα που προαναφέρθηκαν αύξησε το ενδιαφέρον του απλού κόσμου, αυτό δεν ώθησε την ακαδημαϊκή κοινότητα να αναπτύξει τις κατάλληλες μεθόδους προσέγγισης αυτού του κοινού – καθιστώντας το εύκολα χειραγωγήσιμο μέσα από επιλεκτική παρουσίαση της ιστορίας. Το κενό αυτό αποπειράται να καλύψει η Δημόσια Ιστορία, συνδυαζόμενη με *«τη δυναμική των κοινωνικών αιτημάτων που σχετίζονται με τις πολιτικές ταυτότητας, την τραυματική ιστορική μνήμη/δικαίωση και την ανάγκη επαναπροσδιορισμού των σκοπών κάθε ιστοριογραφικού εγχειρήματος, αλλά και την αμφισβήτηση της πολιτισμικής χρησιμότητας της μελέτης του παρελθόντος, όπως εκφράστηκε και ασκήθηκε από την κυρίαρχη εκδοχή της επαγγελματικής ιστοριογραφίας»*, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Κουργιαντάκης (2020).

1.3.4. Συνέντευξη

Αποτελεί ένα εργαλείο ζωντανής επικοινωνίας μεταξύ ερευνητή και συμμετέχοντα σε συνέντευξη, κατά την οποία συγκεκριμένες ερωτήσεις υποβάλλονται προφορικά το περιεχόμενο της συνέντευξης καταγράφεται από τον ερευνητή όσο το δυνατόν πιο

πιστά (Παρασκευοπούλου, 1993). Οι ερωτήσεις επιλέγονται και τίθενται έτσι ώστε να καλύπτεται το θέμα προς έρευνα, αλλά και με τρόπο που θα κάνει τον συμμετέχοντα να αισθανθεί ασφαλής (επιβεβαίωση εξαρχής για την ανωνυμία και το απόρρητο των στοιχείων, για την παύση ή λήξη της συνέντευξης σε περίπτωση που ο συμμετέχων δε θέλει για οποιοδήποτε λόγο να συνεχίσει κλπ.) (Cohen & Manion, 1997).

Ο ερευνητής πρέπει να αναγνωρίζει ότι η συζήτηση για το παρελθόν μπορεί να προκαλέσει μνήμες και να ταράξει τον συμμετέχοντα πράγμα που καθιστά απαραίτητο το να νιώσει τη συμπαράσταση του ερευνητή για να μπορέσει να συνεχίσει, εφόσον το επιθυμεί. Παράλληλα, οι ερωτήσεις πρέπει να δίνονται σε απλή μορφή (δυνατότητα επαναδιατύπωσης), ενώ είναι απαραίτητο να είναι προσεκτικά διατυπωμένες, ώστε να μην αφήνουν περιθώριο – όσο το δυνατό γίνεται – για ασάφειες στις απαντήσεις (Thomson, 2008).

Στην παρούσα έρευνα προτιμήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, καθώς οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου της ημιδομημένης συνέντευξης δίνουν τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να προχωρήσουν σε μια περισσότερο λεπτομερή παράθεση της κατάστασης με βάση τις δικές τους εμπειρίες και στην ανάδειξη ζητημάτων που κατά την κρίση τους είναι πιο σημαντικά (Ιωσηφίδης, Σπυριδάκης, 2006).

1.3.5. Διαδικασία συλλογής δεδομένων- σχεδιασμός έρευνας

Στην παρούσα εργασία, η έρευνα βασίστηκε σε μια ημιδομημένη συνέντευξη, με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις. Τα ερωτήματα ήταν διατυπωμένα με τον ίδιο τρόπο για όλους τους συμμετέχοντες και διατυπώθηκαν με την ίδια σειρά σε όλους. Οι βασικοί άξονες αποτελούνταν από γενικότερες ερωτήσεις και υποερωτήματα, ενώ όπου κρίθηκε απαραίτητο έγιναν διευκρινιστικές ερωτήσεις για τη μέγιστη διευκόλυνση του εκάστοτε συμμετέχοντα. Το σύνολο της συνέντευξης στόχευε στο να αναδυθούν στάσεις, απόψεις, συναισθήματα και μνήμες του παρελθόντος των συμμετεχόντων.

Παρά την εκτενή χρήση και αξιοποίηση ερωτήσεων ανοιχτού τύπου, έγιναν και ορισμένες κλειστού τύπου ερωτήσεις οι οποίες αφορούσαν κυρίως προσωπικά – δημογραφικά στοιχεία και τοποθετούνταν στην αρχή της συνέντευξης, και οι οποίες είχαν να κάνουν με τον τόπο και την ημερομηνία γέννησης των συμμετεχόντων.

Στην έρευνα συμμετείχαν άνθρωποι που κατάγονται από το χωριό Ξινό Νερό του Δήμου Αμυνταίου της περιφερειακής ενότητας της Φλώρινας. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα διενεργήθηκε σε 9 άτομα, ηλικίας 75-92 ετών. Η έρευνα καλύπτει σχετικά μικρό ηλικιακό φάσμα, αφού αναζητήθηκαν κυρίως άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ώστε να έχουν όσο το δυνατό περισσότερες αναμνήσεις από σημαντικές χρονικές περιόδους. Βασικό κριτήριο επιλογής ήταν η καταγωγή, αφού η έρευνα διεξήχθη στο χωριό Ξινό Νερό και αφορούσε αποκλειστικά ανθρώπους που κατάγονται από το χωριό. Άλλοι παράγοντες, όπως το φύλο ή το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων δεν έπαιξε κάποιο ρόλο στην επιλογή του δείγματος.

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως το γεγονός ότι ο ίδιος ο ερευνητής καταγόταν από το χωριό, έκανε τους συμμετέχοντες περισσότερο πρόθυμους να δώσουν συνέντευξη, ενώ αύξησε την ασφάλεια και την οικειότητα απέναντι στον μελετητή, δίχως όμως η άμεση αλληλεπίδραση να θέτει σε κίνδυνο την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των συλλεγόμενων πληροφοριών.

Η διαδικασία διεξαγωγής των συνεντεύξεων ξεκίνησε το Δεκέμβριο του 2019 και ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2021. Στη μεγάλη χρονικά περίοδο που διεξήχθησαν οι συνεντεύξεις, καθοριστικός παράγοντας καθυστερήσεων ήταν η πανδημία Covid-19, κατά την οποία ακυρώνονταν συχνά οι συνεντεύξεις, λόγω φόβου των συμμετεχόντων εξαιτίας της προχωρημένης ηλικίας τους. Η προχωρημένη ηλικία τους μάλιστα, δεν επέτρεψε τη διεξαγωγή της συνέντευξης ψηφιακά, οπότε χάθηκε αρκετός πολύτιμος χρόνος μέχρι τα πράγματα να οδεύσουν προς μια «κανονικότητα».

Ο ερευνητής, αρκετές μέρες πριν τη συνάντηση, φρόντισε να ενημερώσει τηλεφωνικά τους συμμετέχοντες τους οποίους σκόπευε να επισκεφτεί, ώστε να πάρει καταρχάς την άδειά τους για τη συνέντευξη, όσο και για να καθοριστεί η αντίστοιχη ημερομηνία. Οι συμμετέχοντες φάνηκαν πρόθυμοι να βοηθήσουν από την πρώτη επαφή, ενώ ένιωθαν ασφάλεια με τον ερευνητή (πιθανώς επειδή επρόκειτο για συγχωριανό τους και σε ορισμένες περιπτώσεις συγγενή).

Οι συνεντεύξεις έγιναν μεμονωμένα, αν και κατά τη διάρκειά τους, ορισμένες φορές ήταν παρόντα και άλλα άτομα, κυρίως συγγενείς των συμμετεχόντων. Η παρουσία τους συχνά βοηθούσε, όπως στην περίπτωση ορισμένων ηλικιωμένων, των οποίων η ακοή τους δεν ήταν και τόσο καλή ή με το να θυμίζουν ορισμένα ονόματα ή να ζητούν να αναφέρει κάποιο σχετικό με το θέμα γεγονός που είχε ξεχάσει να αναφέρει ο συμμετέχων/συμμετέχουσα. Η παρέμβασή τους δεν παρεμπόδισε τη διαδικασία, ούτε αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα.

Βοηθητικό εργαλείο στην όλη προσπάθεια που καταβλήθηκε ώστε να διεξαχθούν και να καταγραφούν οι συνεντεύξεις αποτέλεσε το μαγνητόφωνο του προσωπικού κινητού τηλεφώνου του ερευνητή, το οποίο τον βοήθησε να ακούσει όσες φορές χρειάστηκε κάθε συνέντευξη και να την αποδώσει αυτολεξεί. Οι συμμετέχοντες είχαν ενημερωθεί εξαρχής αναφορικά με τη μαγνητοφώνηση και κανείς δεν αρνήθηκε να προχωρήσει. Μάλιστα, δε φάνηκε να δείχνουν οποιοδήποτε δισταγμό κατά τη διάρκεια της συνέντευξης και εκφράστηκαν δίχως περιορισμούς. Όταν χρειάστηκε μάλιστα να επικοινωνήσει ξανά ο ερευνητής για συλλογή περισσότερων δεδομένων που δεν εξήχθησαν την πρώτη φορά, κανένας από τους συμμετέχοντες δεν αρνήθηκε να δώσει συμπληρωματικές πληροφορίες.

1.3.6. Ανάλυση περιεχομένου

Ανάλυση περιεχομένου είναι «μια τυποποιημένη μέθοδος που οδηγεί στη συστηματική κωδικοποίηση του γραπτού λόγου και, ως εκ τούτου, αντιστοιχεί στην ποσοτικοποίηση των απαντήσεων στις ανοιχτές ερωτήσεις των ερωτηματολογίων και του περιεχομένου των μη τυποποιημένων συνεντεύξεων» (Κυριαζή, 2000).

Η μέθοδος που ακολούθησε ο ερευνητής ήταν η ποιοτική ανάλυση, η οποία χρησιμοποιήθηκε στην περιγραφική αναπαράσταση του υλικού και στην εξέταση και έκθεση αντιπροσωπευτικών αναφορών, ενώ στόχευε στην κατανόηση των φαινομένων σε βάθος.

Απαραίτητο στοιχείο για τη μελέτη του πρωτογενούς υλικού ήταν ο σχηματισμός κατηγοριών και υποκατηγοριών. Οι βασικοί θεματικοί άξονες διαιρέθηκαν σε επιμέρους κατηγορίες (εκπαίδευση, οικονομία, πολιτισμός και αναμνήσεις από γαλλοκρατία, γερμανική κατοχή και εμφύλιο). Οι θεματικοί άξονες όφειλαν να είναι έγκυρες, δηλαδή να εστιάζουν εκεί που επιδιώκουν να εστιάζουν, και παραγωγικές, δηλαδή να προσφέρονται για εξαγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων (Γκόλια, 2003).

Η ποιοτική ανάλυση επιδιώκει να μελετήσει και να αναδείξει ολιστικά το θέμα, εστιάζοντας στο άτομο ως κάτι το μοναδικό και άξιο μελέτης. Επιδιώκει γενικότερα να παρουσιάσει την πραγματική εικόνα του φαινομένου που μελετά και όχι να μετατρέψει τα στοιχεία και τα δεδομένα σε αριθμούς (Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2005).

Πιο αναλυτικά, οι θεματικοί άξονες πάνω στις οποίες στηρίχθηκε η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου βάση των συνεντεύξεων είναι οι κάτωθι:

-Εκπαίδευση: Αναμνήσεις από τη σχολική ζωή, απόψεις για τους δασκάλους

-Πολιτισμός: Συμμετοχή σε πολιτιστικές ομάδες και συλλόγους, συμμετοχή σε γιορτές, εκδηλώσεις, πανηγύρια

-Γλώσσα: Η μητρική γλώσσα: (Ελληνικά, Μακεδονικά, Ντόπια)

-Ιστορία: Απόψεις για τη Γαλλοκρατία, Συμμετοχή στο αλβανικό μέτωπο, Συμμετοχή στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, Απόψεις για τους κατακτητές, Συμμετοχή στον Εμφύλιο, Απόψεις για τον Εμφύλιο.

Κεφάλαιο 2: Ιστορικό πλαίσιο

Η τοποθεσία Ξινό Νερό, με παλαιότερες ονομασίες Εξή Σου και Άνω Βέρμπιανη, είναι χωριό του νομού Φλώρινας και ανήκει στον δήμο Αμύνταιου. Είναι ένα από τα μεγαλύτερα χωριά του νομού και βρίσκεται σε υψόμετρο 550 μέτρα. Το χωριό έχει μεγάλη ιστορία, όπως και η ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας, δεδομένου ότι κατοικείται από την προϊστορική εποχή και ότι αποτελεί μία περιοχή με μεγάλο ιστορικό ενδιαφέρον, ευρισκόμενη στα σημερινά σύνορα του ελληνικού κράτους. Το κύριο χαρακτηριστικό του οικισμού, δηλώνεται ήδη από την ονομασία του, η οποία, είτε στη σημερινή της μορφή είτε σε αυτήν που είχε κατά την Τουρκοκρατία (Εξή Σου), παραπέμπει στην ύπαρξη πηγών φυσικού μεταλλικού νερού εξαιρετικής ποιότητας.

Σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα, η ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας άρχισε να κατοικείται κατά τη Μέση Νεολιθική Περίοδο (5800 - 5300 π. Χ.), με βασικούς οικισμούς το Αρμενοχώρι, τη Μελίτη, τον Άγιο Παντελεήμονα, τους Αγίους Αναργύρους και το Βαρικό. Στην εποχή του Χαλκού (3100 - 1050 π. Χ.) και του Σιδήρου, η κατοίκηση επεκτείνεται μέχρι τις λεκάνες της Φλώρινας και του Αμυνταίου. Οι σημαντικότεροι προϊστορικοί οικισμοί της περιοχής είναι (Δήμος Φλώρινας, χ.χ.):

- Πρώιμη Εποχή Χαλκού: Άνω Κλεινές, Σκοπός, Λόφοι, Νίκη, Παλαίστρα, Κλαδοράχη, Πέρασμα, Αγ. Βαρθολομαίος, Βαλτόνερα.
- Ύστερη Εποχή Χαλκού: Οξιά - Μικρολίμνη, Τρίγωνο, Φλώρινα, Παπαγιάννη, Νεοχώρι, Πέτρες.
- Εποχή Σιδήρου: Πέτρες, Αετός, Βαρικό, Βεγόρα, Λιμνοχώρι, Φαράγγι, Παλαίστρα, Αγ. Παντελεήμονας).

Τα ελλιπή αρχαιολογικά δεδομένα στη Φλώρινα για την κλασική εποχή αναπληρώνουν οι πληροφορίες κάποιων ιστορικών πηγών, όπως του Ηροδότου, του Θουκυδίδη, του Στράβωνα και του Διόδωρου Σικελιώτη. Τον 4^ο αιώνα, ο Φίλιππος Β', βασιλιάς της Μακεδονίας χτίζει στην περιοχή την Ηράκλεια, ενώ, στη συνέχεια, πολλοί είναι οι κάτοικοι της περιοχής που θα ακολουθήσουν τον Μεγάλο Αλέξανδρο στην εκστρατεία του στην Ανατολή. Το 148 π.Χ. ολόκληρη η περιοχή της Μακεδονίας υποτάσσεται στους Ρωμαίους κατακτητές, ενώ στη βυζαντινή εποχή, η περιοχή της Φλώρινας ανήκει στο Ανατολικό Ρωμαϊκό κράτος. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους, η περιοχή εντάσσεται στο Δεσποτάτο της Άρτας, ενώ από τον 14^ο αιώνα ως το 1912, είναι τουρκοκρατούμενη περιοχή (Δήμος Φλώρινας, χ.χ.).

Η περιοχή την οποία πρόκειται να εξετάσουμε ως προς την εκπαίδευση, την οικονομία και τις πολιτιστικές ταυτότητες είναι ιδιαίτερα διάσημη για το ξεχωριστό νερό της. Η ιδιαιτερότητα και η καθαρότητα της γεύσης του νερού της περιοχής οφείλεται στο φυσικό εμπλουτισμό των πηγών με ελεύθερο διοξείδιο του άνθρακα. Πολλοί είναι μάλιστα αυτοί που υποστηρίζουν ότι σε αυτές τις ίδιες πηγές αναφερόταν στην αρχαιότητα ο Αριστοτέλης, όταν έγραφε για κάποια ιαματική πηγή που βρισκόταν στη Λυγκηστίδα. Σύμφωνα με την παράδοση, μάλιστα, ο Μέγας Αλέξανδρος χρησιμοποιούσε το νερό των πηγών της περιοχής για να προετοιμάζει τον οργανισμό του για την σκληρή ζωή του πολεμιστή.

Κατά τη βυζαντινή περίοδο, οι άνθρωποι που έπασχαν από στομαχικά νοσήματα, νεφρίτιδες και άλλες ασθένειες, προσέτρεχαν στη πηγή για να θεραπευθούν από το

νερό. Τέλος, ακόμη και στην εποχή της Τουρκοκρατίας συνέρεε στην πηγή πλήθος ανθρώπων για να υποβληθεί στην ευεργετική ποσιθεραπεία του. Μάλιστα, οι ιαματικές πηγές της περιοχής είναι σήμερα γνωστές και ιδιαίτερα δημοφιλείς σε όλη την Ευρώπη, ενώ, όπως θα δούμε παρακάτω, παρατηρείται τουριστική ανάπτυξη στο χωριό.

2.1 Εξή Σου

Η πρώτη ονομασία του χωριού που εξετάζουμε είναι Βάρμπιν (εξελληνισμένα Βάρμπιανη), λέξη που σημαίνει «ιτιά» και οφείλεται στην ύπαρξη πολλών τέτοιων δέντρων εξαιτίας του μεγάλου υδάτινου πλούτου. Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ο εξεταζόμενος οικισμός ονομάζεται Εξή Σου, που σημαίνει Ξινό Νερό, που οφείλεται στην γεύση που έχει το νερό που αναβλύζει από τις πηγές του. Ολόκληρη η περιοχή της Μακεδονίας βρίσκεται υπό Οθωμανική κατοχή σχεδόν μισό αιώνα πριν από την άλωση της Κωνσταντινούπολης, ενώ επρόκειτο να απελευθερωθεί μετά την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους, συγκεκριμένα, το 1912, με το τέλος του Α' Βαλκανικού Πολέμου. Κατά την περίοδο 1880-1890 το μουρλιδικί του Ξυνού Νερού αποτελεί τμήμα της περιοχής της Φλώρινας, μαζί με το μουρλιδικί Πρέσπας και τους καζάδες Φλώρινας και Μοναστηρίου (Μάνος, 1991).

Αρχικά, η τουρκοκρατούμενη Μακεδονία αποτελούσε μία ενιαία διοικητική μονάδα που υπαγόταν στη δικαιοδοσία του πασά των Ιωαννίνων, κατά τον 18^ο αιώνα, όταν διαχωρίστηκε σε μικρότερα τμήματα. Πιο συγκεκριμένα, η δυτική Μακεδονία διανεμήθηκε στα εδαφικά όρια των «σαντζακίων» της Αχρίδας και του Μοναστηρίου, ενώ η Κεντρική και Ανατολική αποτέλεσαν δυο χωριστά «σαντζάκια», τα οποία όμως μπορεί να ήλεγχε ο ίδιος πασάς. Οι βορειότερες περιοχές του ευρύτερου μακεδονικού χώρου εντάχθηκαν στο σαντζάκι του Κιουστεντίλ (Χασιώτης, χ.χ.).

Παρά τον διοικητικό αυτόν σχεδιασμό, μερικές επαρχίες είχαν εξελιχθεί σε διοικητικά αυτόνομες μονάδες, όπως π.χ. συνέβη με τους «καζάδες» του Καρά Νταγ και του Ντεμίρ Χισάρ (Σιδηροκάστρου) στα βόρεια και αρκετούς καζάδες των πεδιάδων των Σερρών και της Δράμας. Η τάση προς την διοικητική αυτή κατάτμηση εξαρτήθηκε σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική ανάπτυξη των «αυτονομουμένων» επαρχιών, καθώς θα έπρεπε να βρεθούν τρόποι για την πιο αποτελεσματική φορολόγηση της κάθε περιοχής (Χασιώτης, χ.χ.).

Από τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας, οι κάτοικοι της δυτικής Μακεδονίας άρχισαν να μετακινούνται προς τα ορεινά, ώστε να σώζονται από τους κατακτητές και να μην υπομένουν σε μεγάλο βαθμό τη σκλαβιά. Ειδικά στην ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας, μπορούσαν να το κάνουν αυτό, καθώς η γεωγραφία της, με τους μεγάλους ορεινούς όγκους, το διευκολύνει. Άλλωστε, τα πεδινά χωριά δεν ήταν ασφαλή ούτε λόγω των κατακτητών ούτε λόγω των πολυάριθμων ληστρικών επιδρομών που γίνονταν από διάφορους πληθυσμούς (Βακαλόπουλος, 1992). Κατά την περίοδο της ελληνικής επανάστασης, τα χωριά της Μακεδονίας, δεν είχαν τη δυνατότητα σημαντικής συμμετοχής στους αγώνες, δεδομένου ότι οι εχθροπραξίες λάμβαναν χώρα κυρίως στην κεντρική Ελλάδα, την Πελοπόννησο και τα νησιά του Αιγαίου.

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, η περιοχή της Μακεδονίας βρίσκεται σε μεγάλες περιπέτειες, εξαιτίας των γειτονικών λαών και κυρίως της Βουλγαρίας, η οποία εξέφραζε εδαφικές διεκδικήσεις. Ο Μακεδονικός Αγώνας, όπως ονομάστηκε ο αγώνας των Ελλήνων για την απελευθέρωση της Μακεδονίας και την ένωσή της με την Ελλάδα, αποτέλεσε μία δύσκολη υπόθεση που είχε σκοπό την ενδυνάμωση του

ελληνικού στοιχείου και την ένωση της Μακεδονίας με το ελληνικό κράτος (Κολιόπουλος & Μαζαράκης, 1977).

Οι δύο πόλοι έλξης της περιοχής, η ελληνική κυβέρνηση της Αθήνας, από τη μία πλευρά, και το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, από την άλλη, θεωρούνταν σημαντικοί σύμμαχοι στον αγώνα αυτό, κυρίως σε επίπεδο διπλωματικό, εκπαιδευτικό, πολιτικό και πολιτισμικό. Τα ζητήματα τα οποία θα έπρεπε να λυθούν, ώστε να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος των Βουλγάρων ήταν διάφορες έριδες εκπαιδευτικής και κοινοτικής φύσεως, που αφορούσαν στην ισχύ των κοινοτικών αρχόντων οι οποίοι είχαν μεγάλη εμπλοκή στα πολιτικά και εκπαιδευτικά ζητήματα (Κολιόπουλος & Μαζαράκης, 1977).

Η εισχώρηση των Βουλγάρων στην Μακεδονία ξεκίνησε το 1870, με την ίδρυση της βουλγαρικής Εξαρχίας και την επέκταση της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας της Βουλγαρίας, αφενός, και την έκφραση πολιτικών και εθνικών αξιώσεων, αφετέρου. Ως τις αρχές του 20ού αιώνα έχουν ιδρυθεί στη Μακεδονία βουλγαρικές μητροπόλεις, οι οποίες μάλιστα φροντίζουν για την ίδρυση σχολείων και τη διάδοση της βουλγαρικής γλώσσας και εθνικής ιδέας για τη Μεγάλη Βουλγαρία. Με την εξάπλωση αυτή, αλλά και εξαιτίας διαφόρων βίαιων γεγονότων, ο ελληνισμός της Μακεδονίας άρχισε να αφυπνίζεται (Κολιόπουλος & Μαζαράκης, 1977).

Οι Έλληνες της Μακεδονίας γρήγορα συνειδητοποίησαν τον κίνδυνο που έκρυβε η ίδρυση της βουλγαρικής Εξαρχίας και της εκκλησιαστικής και εκπαιδευτικής εξάπλωσης των Βουλγάρων. Για το λόγο αυτό, οι άνθρωποι της πολιτικής και των γραμμάτων οι οποίοι διακρίνονταν από πατριωτισμό, αισθάνονταν την ανάγκη να κινητοποιηθούν και έτσι, στα αστικά κέντρα άρχισαν να σχηματίζονται επιτροπές, στις οποίες συμμετείχαν γιατροί, δάσκαλοι, επιθεωρητές σχολείων, έμποροι, φαρμακοποιοί, κτηματίες, πρόκριτοι και ιερείς. Ο Μακεδονικός αγώνας είχε ξεκινήσει και περιελάμβανε διάφορες συγκρούσεις, πότε ένοπλες και πότε διπλωματικές (Κολιόπουλος & Μαζαράκης, 1977).

Λίγα χρόνια αργότερα, μία μεγάλη κρίση ξεσπά για την βόρεια Ελλάδα. Το 1885, η ενδυναμωμένη πια Βουλγαρία επιχειρεί πραξικοπηματική προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας στο δικό της κράτος, παρουσιάζοντάς την σαν οικειοθελή ένωση. Οι ταραχές για την ανατολική Θράκη ήταν μεγάλες, ενώ τα ανθελληνικά αισθήματα των Βουλγάρων αποτελούσαν απειλή για όλη τη βόρεια, Ελλάδα και, ειδικά για τις περιοχές της Φλώρινας, όπου ζούσαν, όπως θα δούμε παρακάτω, πολλοί σλαβόφωνοι πληθυσμοί (Βεργόπουλος, 1977). Οι συνέπειες της κρίσης της Ανατολικής Ρωμυλίας ήταν σοβαρές για την Ελλάδα, η οποία ήδη αγωνιζόταν για την απελευθέρωση της Μακεδονίας, μέσα από διάφορες, ένοπλες και μη, κινητοποιήσεις. Η απελευθέρωση έμελλε να έρθει τρεις δεκαετίες αργότερα, με τους Βαλκανικούς πολέμους.

Η απελευθέρωση της Μακεδονίας την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913) αποτέλεσε το επιστέγασμα και την επιβράβευση της ελληνικής αγωνιστικής δράσης στην περιοχή, η οποία μετρούσε δεκαετίες. Επί δεκαετίες, άλλωστε, η μακεδονική ενδοχώρα συμπύκνωνε τους πόθους, τόσο των Ελληνοφώνων κατοίκων της όσο και των συμπατριωτών τους που ζούσαν εντός των ελληνικών συνόρων, για ένωση με το ανεξάρτητο νεοελληνικό κράτος. Επομένως, ήταν επόμενο τα εδαφικά κεκτημένα της Συνθήκης του Βουκουρεστίου, που καθόριζε την απελευθέρωση της Μακεδονίας και την ένωσή της με το ελληνικό κράτος, να γίνουν δεκτά με ενθουσιασμό από τους Έλληνες (Μιχαηλίδης, 2013).

2.2 Ξινό Νερό

Η σύγχρονη ονομασία του εξεταζόμενου χωριού είναι Ξινό Νερό, ουσιαστικά η ελληνική σημασία του τουρκικής προέλευσης Εξή Σου.

Μετά το τέλος των Βαλκανικών πολέμων, υπογράφεται η Συνθήκη του Βουκουρεστίου, η οποία καθορίζει τη διανομή εδαφών που άλλοτε ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία σε άλλες χώρες των Βαλκανίων. Για την Ελλάδα, ήταν μία πολύ σημαντική συνθήκη, καθώς όριζε την ένωση μεγάλων τμημάτων της Μακεδονίας και της Ηπείρου με αυτή (Hall, 2000).

Ωστόσο, μετά από τη νίκη αυτή, η ελληνική διοίκηση βρέθηκε αντιμέτωπη με σοβαρά προβλήματα που είχε επισωρεύσει στην περιοχή η χρόνια οθωμανική ολιγωρία και ανικανότητα, σε συνδυασμό με την γλωσσική και πολιτισμική ανομοιογένεια που υπήρχε στις περιοχές αυτές (Μιχαηλίδης, 2013).

Η σημερινή ονομασία του χωριού της Μακεδονίας που εξετάζεται είναι το Ξινό Νερό, όνομα που οφείλεται στο ιδιαίτερο νερό που πηγάζει στην περιοχή και στο οποίο αναφερθήκαμε παραπάνω. Όπως και το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας, η περιοχή της Φλώρινας εντάχθηκε στο νεοελληνικό κράτος μετά τη λήξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου, το 1912, όταν δίνεται και το οριστικό τέλος του Μακεδονικού αγώνα, στον οποίον έγινε σύντομη αναφορά στην προηγούμενη ενότητα.

Το χωριό Ξινό Νερό, σύμφωνα με τους εκλογικούς καταλόγους του 1917, λίγα χρόνια δηλαδή μετά την απελευθέρωση του, μετρούσε 565 ψηφοφόρους. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι, μέσα από τον ίδιο εκλογικό κατάλογο, πολλά από τα ονόματα των ψηφοφόρων είναι σλαβικής προέλευσης, γεγονός που μαρτυρά την πολιτισμική ετερογένεια στην περιοχή.

Μετά την απελευθέρωσή της από τους Τούρκους, η περιοχή της Φλώρινας συνέχισε να αποτελεί ένα σημαντικό μέρος για την ιστορική εξέλιξη της σύγχρονης Ελλάδας, εξαιτίας διάφορων παραγόντων, όπως η γεωγραφική της θέση, στην περιοχή των ελληνικών βορειοδυτικών συνόρων, αλλά και η ιδιαιτερότητά της ως προς την ετερογένεια του πληθυσμού της.

Επόμενος σταθμός για την ιστορία και την πορεία της περιοχής αποτελεί η Μικρασιατική καταστροφή και η υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, που είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την οργανωμένη – σε μοντέλο εποικισμού – εγκατάσταση προσφύγων από τη Μικρά Ασία, με σκοπό και την δική τους αποκατάσταση, αλλά και την ενίσχυση του ελληνικού στοιχείου σε μία περιοχή όπου μεγάλο μέρος του πληθυσμού ήταν σλαβόφωνοι, πιο συγκεκριμένα, με βουλγαρικό πολιτισμικό υπόβαθρο. Ωστόσο, όπως θα αναλυθεί αναλυτικότερα παρακάτω, οι πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία εξοικειώθηκαν σε μεγάλο βαθμό με το σλαβικό στοιχείο, με αποτέλεσμα, οι πρακτικές αυτές της ελληνικής κυβέρνησης να αναδειχθούν αναποτελεσματικές (Δημητριάδης, 1927).

Το Ξινό Νερό, αλλά και γενικότερα, η περιοχή της Φλώρινας, ήταν από τα μεγαλύτερα θέατρα στα οποία γράφτηκαν οι σελίδες του εμφυλίου πολέμου (1946-1949). Μάλιστα, ειδικά κατά τα τελευταία χρόνια του εμφυλίου, όταν οι περισσότερες περιοχές της νότιας και της κεντρικής Ελλάδας είχαν «εκκαθαριστεί» από τις δυνάμεις του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος (ΔΣΕ), οι περισσότερες μάχες δίνονταν εκεί, καθώς εκεί οι δυνάμεις αυτές διατηρούσαν την ισχύ τους χάρη και στη γεωγραφία της περιοχής και τους μεγάλους ορεινούς όγκους του Γράμμου και του Βίτσι.

Το έτος 1949 ήταν από τα πιο τραγικά έτη της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, καθώς, ως τελευταίο έτος του εμφυλίου πολέμου, είχε τις μεγαλύτερες απώλειες στις μάχες. Τα περισσότερα και τα πιο καθοριστικά γεγονότα συνέβησαν στην περιοχή της δυτικής Μακεδονίας, επομένως, οι κάτοικοι της περιοχής της Φλώρινας τα βίωσαν με φυσική οικειότητα ή συμμετείχαν σε αυτά. Κορυφαίο γεγονός για την περιοχή αποτελεί η μάχη της Φλώρινας, τον Φεβρουάριο του 1949, η οποία ήταν μία από τις σκληρότερες μάχες και έπληξε σημαντικά τις μονάδες του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος (Μαργαρίτης, 2002).

Στη Φλώρινα έγινε η μεγαλύτερη μάχη του ελληνικού εμφυλίου πολέμου. Μετά την κατάληψη της Νάουσας, οι δυνάμεις του ΔΣΕ συγκεντρώθηκαν στο Βίτσι σύσσωμες. Ήταν δυνάμεις ιδιαίτερα έμπειρες και αξιόμαχες και, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει, ότι ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τον κυβερνητικό στρατό. Οι συνθήκες αυτές ευνοούσαν την επίθεση του ΔΣΕ στη Φλώρινα, η αναγκαιότητα της οποίας αργότερα αμφισβητήθηκε και μέσα στο χώρο της Αριστεράς, καθώς επρόκειτο για μία επίθεση σε ισχυρό κέντρο του εχθρού (Μαργαρίτης, 2002).

Η επίθεση του ΔΣΕ στη Φλώρινα ήταν θέμα χρόνου για τη δεδομένη χρονική στιγμή, και έτσι, οι κυβερνητικές δυνάμεις ανασυντάχθηκαν, αναδιοργανώθηκαν και τέθηκαν σε επιφυλακή. Η σύγκρουση ξεκίνησε τη νύχτα της 11^{ης} προς την 12^η Φεβρουαρίου. Ο κυβερνητικός στρατός αντέδρασε αμέσως, καθώς ο ΔΣΕ δεν κατάφερε αιφνιδιασμό του, ενώ, από το επόμενο μεσημέρι άρχισαν να φθάνουν στη πόλη ενισχύσεις για τους κυβερνητικούς. Έτσι, ο ΔΣΕ είχε από την αρχή της μάχης μεγάλες απώλειες, κάτι που έδειχνε ότι η συνέχισή της θα ήταν μάταιη (Μαργαρίτης, 2002). Η περιοχή που άλλοτε είχε προστατεύσει και βοηθήσει τους μαχητές του ΔΣΕ, έγινε ένα μεγάλο νεκροταφείο, όπως δείχνει και η παρακάτω εικόνα, στην οποία φαίνεται η παράθεση των νεκρών της μάχης έξω από τη Φλώρινα, οι οποίοι εκτέθηκαν δημοσίως τις επόμενες ημέρες.

Μετά και από πολλές ακόμη πολεμικές συγκρούσεις, οι δυνάμεις του ΔΣΕ είχαν συσπειρωθεί στους ορεινούς όγκους της Φλώρινας και της Καστοριάς, κυρίως στα βουνά του Γράμμου και του Βίτσι. Εκεί έμελλε να γίνουν και οι τελευταίες μάχες, οι οποίες θα καθόριζαν τη νίκη των κυβερνητικών και τη φυγή όσων ανταρτών διασώθηκαν έξω από τα σύνορα, μέσω της Αλβανίας, καθώς η Γιουγκοσλαβία είχε κλείσει τα σύνορά της, λόγω της έκρυθμης διπλωματικής κατάστασης (Μαργαρίτης, 2002).

Τον πρώτο μήνα μετά την υποχώρηση από το Γράμμο, η αβέβαιη κατάσταση συνεχίστηκε, καθώς υπήρχαν ακόμη φόβοι για τη συνέχιση του πολέμου, αν και γρήγορα αποδείχθηκε ότι ο πόλεμος είχε λήξει. Η περιοχή της Μακεδονίας, η οποία αποτέλεσε και το τελευταίο οχυρό των δυνάμεων του ΔΣΕ, εκκαθαρίστηκε από αυτές, ενώ οι απώλειες ήταν τεράστιες. Ολόκληρα χωριά καταστράφηκαν ή εγκαταλείφθηκαν και ερήμωσαν, αφού πολλοί από τους κατοίκους τους είτε έχασαν τη ζωή τους είτε εγκατέλειψαν τον τόπο τους. Οι άλλοτε μαχητές του ΔΣΕ είχαν πια μετατραπεί σε πολιτικούς εξόριστους και ήταν ανεπιθύμητοι στη χώρα, για την ελευθερία της οποίας είχαν αγωνιστεί κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Μαζί με τους πληθυσμούς αυτούς, τη χώρα εγκατέλειψαν και πλήθος σλαβόφωνων κατοίκων της Μακεδονίας, οι οποίοι είχαν παράσχει τις υπηρεσίες τους στον ΔΣΕ (Μαργαρίτης, 2002). Είχε πλέον αρχίσει μία διαδικασία εθνικής, αλλά και πολιτικής εκκαθάρισης για τα χωριά της Μακεδονίας.

Μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, πολλά παιδιά από την περιοχή της Φλώρινας, συγκεντρώθηκαν και φιλοξενήθηκαν στις παιδουπόλεις της βασίλισσας Φρειδερίκης, ειδικότερα, παιδιά από χωριά που είχαν καταστραφεί ή παιδιά που είχαν μείνει ορφανά.

Μάλιστα, προωθήθηκε η κυρίαρχη ιδεολογία, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στις περιοχές αυτές ένα ισχυρό αντικομμουνιστικό δίκτυο (Ατζακάς, 2011). Επίσης, ακόμη μία εξέλιξη για την περιοχή ήταν η αρχή των ετήσιων εορτασμών για την ήττα του ΔΣΕ στο Γράμμο και στο Βίτσι (Ψαρράς, 2015).

2.3 Η σύγχρονη πραγματικότητα

Το Ξινό Νερό Φλώρινας είναι σήμερα ένα μικρό όμορφο χωριό, το οποίο δέχεται πολλούς επισκέπτες χάρη στις ιαματικές πηγές του με τις ευεργετικές τους ιδιότητες, αλλά και χάρη στην ομορφιά του φυσικού του τοπίου. Το χωριό είναι χτισμένο σε υψόμετρο 550 μέτρων και είναι ένα από τα κεφαλοχώρια του Νομού Φλώρινας. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ο πληθυσμός του χωριού ανέρχεται σε 1081 κατοίκους, που ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Το χωριό βρίσκεται σε απόσταση 34 χλμ. από την πόλη της Φλώρινας και 5 χλμ. από το Αμύνταιο.

Πρόκειται για ένα μεγάλο σχετικά χωριό, το οποίο όμως έχει διατηρήσει την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, όπως φαίνεται από τις στέγες των σπιτιών. Παρά το υψόμετρό του, βρίσκεται σε οροπέδιο και γύρω του υπάρχουν χωράφια και βοσκότοποι, κάτι που καθορίζει, όπως εξετάζεται παρακάτω, τις ασχολίες των κατοίκων.

Στην κορυφή Ραντόσι του χωριού, υπάρχει διαμορφωμένος χώρος αναψυχής, ενώ σημαντικά αξιοθέατά του είναι οι τέσσερις εκκλησίες του, ο Άγιος Γεώργιος, ο Άγιος Αθανάσιος, ο Άγιος Νικόλαος και η Αγία Βαρβάρα. Το κτίριο του Δημοτικού σχολείου είναι ένα από τα σημαντικότερα οικοδομήματα της περιοχής και κοσμεί την πλατεία του χωριού, είναι κτισμένο το 1880 και, όπως είναι επόμενο, διατηρητέο. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, εισήχθησαν στο χωριό, όπως και σε άλλα χωριά του νομού Φλωρίνης, οι ανατολικο-σλαβικές διάλεκτοι, με τις αλυτρωτικές διεκδικήσεις της Βουλγαρίας. Τότε χτίστηκε και το σχολείο, όπως και ο νερόμυλος του χωριού, ο οποίος τελικά καταστράφηκε από τη φθορά του χρόνου (Βαϊνά-Αρβανιτάκη, 2004).

Σημαντικό στοιχείο το οποίο κάνει σήμερα διάσημο το εν λόγω χωριό είναι το ιδιαίτερα ευεργετικό νερό των πηγών της περιοχής, το οποίο μάλιστα, και μεταποιείται σε μεταλλικό νερό και αναψυκτικά και εμφιαλώνεται, ώστε να διατεθεί στην ελληνική αγορά. Πρόκειται, όπως θα δούμε παρακάτω, για μία ακόμη από τις οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων του χωριού, πέρα από τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Μετά τα εισαγωγικά και ιστορικά αυτά στοιχεία τα οποία παρουσιάστηκαν σχετικά με το συγκεκριμένο χωριό και την ευρύτερη περιοχή στην οποία αυτό ανήκει, πρόκειται να εξεταστούν συγκεκριμένα ζητήματα που αφορούν στην εκπαίδευση, την οικονομία και την πολιτισμική ετερογένεια, τόσο κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας όσο και μετά την απελευθέρωση, κατά τη σύγχρονη εποχή.

Κεφάλαιο 3: Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τομείς της ανάπτυξης και την ύπαρξης γενικότερα μίας κοινωνίας. Στο παρόν κεφάλαιο, εξετάζονται θέματα που αφορούν στην εκπαίδευση στη Μακεδονία από την περίοδο της Τουρκοκρατίας και εξής, με βασική εστίαση στην περιοχή της Φλώρινας και στον οικισμό του Ξινού Νερού. Θα πρέπει να τονιστεί εξαρχής μάλιστα ένα βασικό χαρακτηριστικό που διακρίνει την εκπαίδευση στη Μακεδονία και αποτελεί τη σύνδεσή της με τις εθνικές και πολιτικές διεκδικήσεις, δεδομένου ότι πρόκειται για μία περιοχή στην οποία συνυπήρχαν διαφορετικές πολιτισμικές ταυτότητες, κυρίως η ελληνική, η τουρκική, η σλαβική και η βουλγαρική.

Η εκπαίδευση αποτέλεσε για πολλές δεκαετίες, από τον 19^ο αιώνα ως πρόσφατα, ένας από τους σημαντικότερους τρόπους προώθησης του ελληνικού πολιτισμού και καλλιέργειας της ελληνικής εθνικής ταυτότητας και τόνωσης του εθνικού αισθήματος. Η ελληνική εκπαίδευση του 19^{ου} και του 20ού στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στη διδασκαλία της ιστορίας, αλλά και της ελληνικής γλώσσας, καθώς υποστηριζόταν ότι μέσα από αυτή επρόκειτο να αναδειχθεί η εθνική συνείδηση, αλλά και η νεότερη Ελλάδα να συνδεθεί με την αρχαιότητα, με μία σχέση συνέχειας και ενότητας. Έτσι, η διδασκαλία της αρχαίας ιστορίας καταλαμβάνει σημαντική θέση στην εκπαίδευση του 19^{ου} αιώνα (Καραμανωλάκης, 2006).

Η τάση αυτή στην εκπαίδευση επικρατούσε σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό για περιοχές στις οποίες υπήρχαν μη ελληνικοί πληθυσμοί, όπως ήταν η Μακεδονία, καθώς αυτοί θα έπρεπε να αφομοιωθούν από το ελληνικό στοιχείο που θα έπρεπε να ήταν κυρίαρχο. Μάλιστα, οι διαστάσεις αυτές της εκπαίδευσης δεν είναι μόνο εθνικές, αφού αποσκοπούν στον εξελληνισμό των πληθυσμών, αλλά και γλωσσικές, αφού αποσκοπούν στην επικράτηση της ελληνικής γλώσσας, αλλά και παιδαγωγικές, αφού η εκπαίδευση είχε συγκεκριμένους στόχους και εφαρμοζόταν από το επίσημο κράτος συγκεκριμένη εκπαιδευτική πολιτική (Ηλιάδου- Τάχου, 2004).

3.1 Η εκπαιδευτική δραστηριότητα στο Εξή Σου

Το ζήτημα της εκπαίδευσης κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει και απασχολεί μέχρι σήμερα τους μελετητές των ιστορικών και άλλων επιστημών. Πλέον, είναι κοινή παραδοχή ότι μύθοι όπως αυτός του κρυφού σχολείου έχουν καταρριφθεί και ότι η εκπαιδευτική δραστηριότητα κατά την Τουρκοκρατία συνεχιζόταν, με την ίδρυση και λειτουργία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, παρόλο που υπήρξαν περίοδοι πνευματικής παρακμής, ειδικά πριν τον 18^ο αιώνα, όταν έφτασαν στον ελλαδικό χώρο οι ιδέες του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και αναζωπυρώθηκε η πνευματική δραστηριότητα (Πατρινέλης, 2005).

Το 1870 με την ανακήρυξη και την αναγνώριση της Βουλγαρικής Εξαρχίας, παρατηρείται στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας, ένας γενικός εκπαιδευτικός αναβρασμός, ο οποίος βέβαια, φθάνει και εντός των κόλπων του ελεύθερου ελληνικού κράτους. Ο χρόνος αυτός μπορεί να χαρακτηριστεί και ως η αφετηρία για την αναδιοργάνωση της ελληνικής παιδείας, που αποτέλεσε και το πιο αποτελεσματικό μέσο για την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων. Ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, ο οποίος ιδρύθηκε το 1861 με έμπνευση του Η. Βασιιάδη και βασική χρηματοδότηση των τραπεζιτών Γ. Ζαρίφη και Χ. Ζωγράφου και είχε αρχικό σκοπό την ενασχόληση με φιλολογικά θέματα, έδωσε το σύνθημα για τη δημιουργία αναλόγων συλλόγων στα πιο σημαντικά κέντρα του υπόδουλου

ελληνισμού, ενώ ταυτόχρονα, εμπλεκόταν σε εκπαιδευτικά θέματα που αφορούσαν τις περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης (Γιαννακόπουλος, 1998).

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στο Εξή Σου ζούσαν κάτοικοι με διαφορετικό γλωσσικό, εθνικό και πολιτιστικό υπόβαθρο, κυρίως ελληνικής, τουρκικής και βουλγαρικής-σλαβικής προέλευσης. Επομένως, τα σχολεία τα οποία λειτουργούσαν εκεί κατά την περίοδο τα Τουρκοκρατίας δεν ήταν μόνο ελληνικά. Ωστόσο, η κυβέρνηση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους επεδίωκε την ενίσχυση της εκπαίδευσης στη Μακεδονία, στο πλαίσιο της γενικότερης αλυτρωτικής πολιτικής που ακολουθούσε και της προσπάθειας για εξελληνισμό των πληθυσμών (Δημητριάδης, 1927). Το ίδιο επεδίωκε και ο σύλλογος ο οποίος αναφέρθηκε ανωτέρω και είχε ως έδρα του την Κωνσταντινούπολη.

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι σχεδόν το 1890, τη χρηματοδότηση των ελληνικών σχολείων Μογλενών είχε επωμιστεί ο «Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων», ο οποίος παράλληλα διατηρούσε και τα σχολεία της περιοχής της Φλώρινας (Ηλιάδου-Τάχου, 1995). Η επιχορήγηση αυτή σταματάει το 1887 και ενώ το ελληνικό κράτος αντιμετώπιζε πολύπλευρη κρίση, ωστόσο η περιοχή της Φλώρινας αποκτά νέα βαρύτητα για την Ελλάδα και προσδιορίζεται, μεταξύ άλλων, χρηματοδότηση για δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία στα σλαβόφωνα χωριά Εξίσου, Εμπόριο, Σόροβιτς και Παλαιοχώρι (Ηλιάδου-Τάχου, 1995).

3.2 Η εκπαιδευτική δραστηριότητα στο Ξινό Νερό

Το Ξινό Νερό, όπως και ολόκληρη η Μακεδονία, όπως έχει ήδη αναφερθεί, απελευθερώθηκε το 1912, μετά τη λήξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου. Παρά την ένωση της περιοχής με το ελληνικό κράτος, ωστόσο, μεγάλοι ήταν οι προβληματισμοί όσον αφορά την εκπαίδευση, τον τρόπο λειτουργία των σχολείων, αλλά και τους σκοπούς της εκπαίδευσης. Αυτό συμβαίνει επειδή στην περιοχή εξακολουθούσαν να ζουν πολυάριθμοι σλαβόφωνοι πληθυσμοί, κυρίως βουλγαρικής καταγωγής, οι οποίοι θεωρούνταν απειλή για τον ελληνισμό, τη γλώσσα και το έθνος. Έτσι, το ελληνικό κράτος χρησιμοποίησε την εκπαίδευση, σε μία προσπάθεια να ισχυροποιήσει το ελληνικό στοιχείο και να αφομοιώσει το βουλγαρικό, μέσα από την τακτική των εξελληνισμών (Δημητριάδης, 1927).

Μάλιστα, οι εξελληνισμοί των βουλγαρόφωνων από το επίσημο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αποδείχθηκαν μία ιδιαίτερα απαιτητική και δυσχερής διαδικασία, καθώς, παρόλο που οι πληθυσμοί αυτοί ελάμβαναν την ελληνική εκπαίδευση και διδάσκονταν την ελληνική γλώσσα, ωστόσο, δεν μετέβαλλαν την γλωσσική και πολιτισμική τους ταυτότητα, την οποία διατηρούσαν κατά την επικοινωνία και τη δραστηριότητά τους εκτός των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Έτσι, τα επόμενα χρόνια, καταβλήθηκαν προσπάθειες ανέγερσης περισσότερων σχολικών κτιρίων και ίδρυσης εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, αλλά και της στελέχωσής τους με περισσότερους εκπαιδευτικούς. Επίσης, το ίδιο ίσχυε και για την ίδρυση και τη στελέχωση εκκλησιών, καθώς ο θεσμός της θρησκείας θα μπορούσε να παίξει σημαντικό ρόλο σε αυτό (Δημητριάδης, 1927).

Οι στόχοι της εκπαίδευσης θα έπρεπε να είναι εν ολίγοις οι εξής:

- Η ίδρυση πολυάριθμων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων πάσης φύσεως, σχολείων, οικοτροφείων, πρακτικών, γεωργικών και βιοτεχνικών σχολών, για την εκπαίδευση του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού των χωριών της Μακεδονίας.

- Η προσπάθεια ελληνοποίησης τόσο των βουλγαρικών πληθυσμών όσο και των προσφύγων που έμαθαν και χρησιμοποιούν τη βουλγαρική γλώσσα.
- Η απόρριψη της διγλωσσίας ως επικίνδυνου για τον ελληνισμό φαινομένου.
- Ο εξοστρακισμός της βουλγαρικής γλώσσας και η οριστική και καθολική επικράτηση της Ελληνικής.
- Η απόκτηση ελληνικής εθνικής και πολιτιστικής συνείδησης από όλους τους κατοίκους της Μακεδονίας.

Σήμερα, η εκπαίδευση έχει σε μεγάλο βαθμό αναθεωρήσει τόσο τους στόχους όσο και τις πρακτικές της. Με την παγκοσμιοποίηση και την αύξηση των μεταναστευτικών και προσφυγικών κυμάτων, άρχισε να υποχωρεί η αντίληψη της αφομοίωσης και να επικρατούν οι στόχοι της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που είναι βασισμένοι στον σεβασμό της διαφορετικότητας και στην αποδοχή της (Μπαλατζής & Νταβέλος, 2009).

3.3 Πληροφορίες από τα σχολικά μαθητολόγια

Παρακάτω παρουσιάζονται πληροφορίες που αντλήθηκαν από τα μαθητολόγια του δημοτικού σχολείου Ξινού Νερού κατά τις περιόδους 1931-1937 και 1945-2001. Για τα σχολικά έτη 1938-1945 δεν υπήρχαν στοιχεία στο αρχείο του σχολείου. Κατά συγκεκριμένες χρονιές μετά το 1986, αναφέρονται μόνο οι νέες εγγραφές μαθητών και όχι όλο το μαθητικό δυναμικό (1987-1996 και 1999-2001).

Έτος	Αριθμός μαθητών	Έτος	Αριθμός μαθητών
1931	163	1970	168
1932	161	1971	161
1933	197	1972	165
1934	226	1973	167
1935	239	1974	156
1936	189	1975	178
1937	127	1976	171
1945	129	1977	168
1946	145	1978	154
1947	246	1979	152
1948	236	1980	140
1949	251	1981	133
1950	213	1982	131
1951	168	1983	127
1952	162	1984	132
1953	195	1985	128
1954	201	1986	147
1955	161	1987	37
1956	139	1988	25
1957	139	1989	30
1958	126	1990	13
1959	113	1991	28
1960	132	1992	32
1961	132	1993	16
1962	122	1994	22

1963	Δεν υπάρχουν στοιχεία	1995	26
1964	167	1996	21
1965	175	1997	87
1966	Δεν υπάρχουν στοιχεία	1998	95
1967	163	1999	22
1968	166	2000	17
1969	150	2001	34

Table 1: Μαθητικό δυναμικό Δημοτικού Σχολείου Ξινού Νερού

Ανάμεσα στα επαγγέλματα των γονέων που αναφέρονται, συγκαταλέγονται τα εξής: γεωργός, βοσκός, μυλωνάς, εργάτης, δημόσιος υπάλληλος, ιδιωτικός υπάλληλος, σιδηροδρομικός υπάλληλος/εργάτης ΣΕΚ, αλιεύς, ποτοποιός, σχολικός επιστάτης, παντοπώλης, αυτοκινητιστής/σωφέας/οδηγός ταξί, δασοφύλακας, αγροφύλακας, ζαχαροπλάστης, έμπορος, κτηνοτρόφος, σιδεράς/σιδηρουργός, εργολάβος, εφημέριος, ασβεστάς, κρεοπώλης, καφεπώλης, ιερέας, κτηματίας, μαραγκός, κλητήρ, μηχανικός, ράπτης, δημοδιδάσκαλος, καρποποιός, μεταπράτης, υποδηματοποιός, ταχυδρόμος, διανομέας, επιστάτης οδοποιίας, επιστάτης δημοσίων έργων, εργοδηγός, κτίστης, οπλοδιορθωτής, αξιωματικός στρατού.

Όπως συνηθιζόταν σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας με μικρό πληθυσμό και μακριά από βιομηχανικά κέντρα, οι περισσότεροι κάτοικοι της περιοχής ασχολούνταν με τον πρωτοπαραγωγικό τομέα, επομένως, το συντριπτικό ποσοστό των γονέων των μαθητών δήλωνε ως επάγγελμα γεωργός και πιο σπάνια, βοσκός. Τα υπόλοιπα επαγγέλματα εμφανίζονταν σε πολύ μικρότερες συχνότητες. Αξίζει να σημειωθεί ότι τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του '60, κανένας από τους αξιωματικούς στρατού με παιδιά στο δημοτικό σχολείο Ξινού Νερού δεν καταγόταν από τη γύρω περιοχή, αλλά προέρχονταν από πόλεις όπως η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, η Δράμα, η Άρτα και η Βέροια.

Καθώς το Ξινό Νερό υπήρξε σημαντικό κέντρο μέχρι και το πρώτο μισό του 20ου αιώνα και, λόγω μεγέθους, το σχολείο μπορούσε να στεγάσει αρκετούς μαθητές, εκεί στέλνονταν και παιδιά από τα γύρω χωριά ώστε να φοιτήσουν στις τάξεις του δημοτικού. Κατά καιρούς εγγράφονταν μαθητές και από πιο μακρινές περιοχές, κυρίως λόγω των επαγγελμάτων των γονιών τους, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Στα μαθητολόγια αναφέρονται ως τόποι καταγωγής γονέων οι παρακάτω πόλεις και χωριά: Ξινό Νερό, Φανός, Ροδώνας, Πεδινό, Νυμφαίο, Περικοπή, Λόφοι, Φλώρινα, Πισοδέρι, Κλειδί, Αετός, Ασπρόγεια, Βαλτόνερα, Σκλήθρο, Λεπτοκαρυά, Βλάστη, Κολχική, Άγιος Αθανάσιος, Άρνισσα, Έδεσσα, Αλεξάνδρεια, Βέροια, Καστοριά, Κοζάνη, Θεσσαλονίκη, Άρτα, Αθήνα, Ναύπακτος.

3.3.1 Το διδακτικό προσωπικό

Αναφορικά με το διδακτικό προσωπικό, στο αρχείο του σχολείου («Ονοματεπώνυμον και τόπος καταγωγής του υπηρετήσαντος διδακτικού προσωπικού από της ιδρύσεως του σχολείου») υπάρχουν καταγραφές ονομάτων ορισμένων δασκάλων που υπηρέτησαν εκεί. Σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις αναφέρονται οι χρονιές υπηρετήσεως και ο τόπος καταγωγής τους.

A/A	Ονοματεπώνυμο	Τόπος καταγωγής	Χρονολογία υπηρετήσεως
-----	---------------	-----------------	------------------------

1	Παναγιώτου Κωνσταντίνος	-	-
2	Βουτσιάδης Χαράλαμπος	Μ. Ασία	-
3	--- Σπυρίδων	-	-
4	Ράπτης Σωτήριος	-	-
5	Ζώης Σταύρος	-	-
6	Κατρανάς Ευάγγελος	-	-
7	Ανάστασόπουλος Παύλος	-	-
8	Παπαχριστόπουλος Χρήστος	-	-
9	Παπαβραάμ Ιωάννης	-	1934, 1935, 1936
10	Παπαϊωακείμ Αγάπιος	-	-
11	Γερμανός Αναστάσιος	Σάμος	-
12	Νικολαΐδης Κωνσταντίνος	Κάρς Καυκάσου	-
13	Τοπάλης Αναστάσιος	Μοναστήριον Σερβίας	-
14	Στάπας Γεώργιος	-	-
15	Δασκαλόπουλος Γεώργιος	-	-
16	Βρίτσιος Τρύφων	-	-
17	Ζαχαριάδου Μαίρη	-	-
18	Τατσιώνη Βενετία	-	-
19	Φαρμακοπούλου Χριστίνα	-	-
20	Γκίγκος Γεώργιος	-	1936
21	Χασάπη Αρτεμης	Κοζάνη	-
22	Οικονομίδης Δημήτρης	Νυμφαίον Φλωρίνης	-
23	Παπαδημητρίου Σοφία	-	-
24	Ζανέτος Ιωάννης	Βλάστη Κοζάνης	1938-1948
25	Δελίδης Ιωάννης	Αθήναι	-
26	Σαραντόπουλος Πέτρος	Τρίπολις	-
27	Γεωργιάδης Δαμιανός	Κύπρος	1935-1940
28	Σέμπη Ελληνική	Μοναστήριον Σερβίας	-
29	Δουδούλη Φανή	Κοζάνη	-
30	Τσίρλης Μιχαήλ	Νυμφαίον Φλώρινας	-
31	Περρής Ευάγγελος	Σάμος	-
32	Κρουσανόπουλος Ξενοφώντας	Κωνσταντινούπολις	-
33	Μαλούκος Κωνσταντίνος	Θεσσαλία	-
34	Παππός Αθανάσιος	Μαυρομάτα Ευρυτανίας	1945-1946
35	Καραγιάννης Κωνσταντίνος	-	-
36	Παπαπέτρου Σταύρος	Ξινό Νερό	1946-1947
37	Παπαβέση Βασιλική	Λέχοβον Καστοριάς	1958-1959
38	Μητάκος Δημήτριος	Αγία Σοφία Ευβοίας	1948-1949
39	Σεμίζογλου Ελευθέριος	Μ. Ασία	-
40	Παπαδοπούλου Δέσποινα	Μ. Ασία	-
41	Περδίκας Γεώργιος	Φλώρινα	1948
42	Γρατσουνίδου Θεοδώρα	Φλώρινα	-
43	Παναγιωτίδης Ιωάννης	Ασπρόγεια Φλώρινας	1948
44	Γεωργακόπουλος Δήμος	Μεσσηνία	-
45	Χαμπίτης Σπυρίδων	Λαμία	-
46	Παναγιώτου Άννα	Όριον Εύβοιας	-
47	Δοσίου Μυρσίνη	Φλώρινα	-

48	Τέγου Παρασκευή	Φλώρινα	-
49	Καλλιάνη Χριστίνα	Φιλιατρά Μεσσηνίας	-
50	Ματρατζής Αριστοτέλης	-	1955
51	Ναούμ Ευάγγελος	-	
52	Παπαβέση Ελπινίκη	-	1958-1959
53	Ναούμ Ευαγγελία	-	1965
54	Δήμου Δήμητρα	-	-
55	Σουμετσίδου Ελισάβετ	-	1970
56	Γώγου Ευγενία	-	-
57	Βακφάρης Στυλιανός	-	-
58	Χρυσοχοϊδης Χαράλαμπος	-	-

Table 2: Το διδακτικό προσωπικό του Δημοτικού Σχολείου Ξινού Νερού

3.3.2 Το κτήριο

Στο ίδιο αρχείο, το οποίο χρονολογείται από το 1949, υπάρχουν και συγκεκριμένες πληροφορίες που αφορούν γενικά το σχολείο, τόσο ως κτίσμα όσο και αναφορικά με τη λειτουργία του. Πιο συγκεκριμένα αναφέρονται τα κάτωθι:

Οργανικότης Σχολείου: Εξατάξιον

Έτος ιδρύσεως: 1913 ως διτάξιον

Έτος προαγωγής: 1919 3/ξιον, 1934 ΦΕΚ 426 4/ξιον, 1936 ΦΕΚ 95 6/ξιον

Δημόσιον ή Ιδιωτικόν: Δημόσιον

Τύπος διδακτηρίου: Δεκατάξιον

Όροφοι διδακτηρίου: τριώροφον

Αριθμός αιθουσών διδασκαλίας: 10

Αριθμός βοηθητικών χώρων: 2

Προσανατολισμός: μεσημβρινός

Επαρκές ή ανεπαρκές: επαρκές

Υγιεινόν ή ανθυγιεινόν: Υγιεινόν

Ανηγέρθη το έτος: 1907 (Το 1912 επυρπολήθη και επεσκευάσθη το 1914).

Ανηγέρθη δαπάναις: Των εν Αμερική Ξινονεριτών

Αφοδευτήρια: έχει

Αυλόγυρος: έχει

Υδρευσις: εκ της πλησίον του διδακτηρίου κοινοτικής κρήνης

Θέσις του εν τω χωρίω: εις το κέντρον του χωριού

Σχολικός κήπος: -

Κτηματική περιουσία:

1) Αγροί συνολικής εκτάσεως 40 περίπου στρεμμάτων, των τα 10 στρέμματα καλλιεργούνται, διότι εις τον χώρο των υπολοίπων εγένοντο στρατιωτικά έργα.

2) Μια αποθήκη

Ευεργείται: -

Έκτασις οικοπέδου: 1000 m²

Δωρηταί: -

Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για ένα τριώροφο οικοδόμημα, με ορθογωνική κάτοψη, όπου συνυπάρχουν στοιχεία μπαρόκ και αναγεννησιακά (οριζόντιες κορνίζες, αέτωμα την κύρια όψη, ψευδοπαραστάδες, πλαίσια ανοιγμάτων). Η κύρια όψη είναι εξαιρετικά διακοσμημένη και χαρακτηρίζεται για τη συμμετρική οργάνωση των ανοιγμάτων της γύρω από έναν κεντρικό κατακόρυφο άξονα, ο οποίος τονίζεται με αέτωμα που φέρει στο κέντρο ρολόι (το ρολόι έχει πλέον αφαιρεθεί).

Από κτηριολογική άποψη, το σχολείο έχει περιμετρική φέρουσα τοιχοποιία από λιθοδομή, πάχους 76 εκατοστών στο ισόγειο, 70 εκατοστών στον πρώτο όροφο και 65 εκατοστών στο δεύτερο όροφο. Τα ενδιάμεσα φέροντα χωρίσματα είναι πάχους 60 εκατοστών τόσο στο ισόγειο όσο και στον πρώτο όροφο. Ο δεύτερος όροφος αποτελείται από έναν ενιαίο χώρο, δίχως χωρίσματα, και έχει σωηνωτά υποστηλώματα μεταβλητής καθ' ύψος διατομής. Χρησιμοποιείται ως χώρος πολλαπλών χρήσεων, ενώ στη δυτική πλευρά έχει και σκηνή η οποία χρησιμοποιείται για σχολικές θεατρικές παραστάσεις (Ράκας, 1995).

Η ανέγερση του σχολείου έγινε κατά κύριο λόγο από εκποίηση χωραφιών που ανήκαν στην εκκλησία και από δωρεές κτημάτων των κατοίκων του χωριού. Εξαιρετικά σημαντική ήταν η συνδρομή του συλλόγου Ξινονεριτών στο Οχάιο της Αμερικής. Δεν είναι γνωστό αν υπήρξε μελέτη αρχιτέκτονα για το σχέδιο ανοικοδόμησης του σχολείου, ωστόσο μαρτυρίες ανέφεραν ότι οι τεχνίτες κατάγονταν από ένα χωριό του Μοναστηρίου κοντά στο Μεγάροβο (Ράκας, 1995).

Η ανέγερση ξεκίνησε το 1907 και πιθανώς ολοκληρώθηκε το 1910. Λειτουργήσε ως εξαρχιακό σχολείο, αλλά παράλληλα και ως Ελληνικό και Βουλγαρικό. Το 1912, με την απελευθέρωση της Φλώρινας από τον τουρκικό ζυγό, οι ηττημένοι πυρπολούν το σχολείο, με αποτέλεσμα να καεί μέρος του σχολείου και κάθε αρχείο που υπήρχε ως τότε. Μετά από δύο χρόνια οι ζημιές αποκαταστάθηκαν. Το σχολείο λειτουργήσε αρχικά ως διτάξιο, μετέπειτα ως τριτάξιο (1919), τετρατάξιο (1934), εξατάξιο (1936), ακολουθεί υποβιβασμός σε πενταθέσιο το 1963 και από το 1980 έως σήμερα λειτουργεί ως εξαθέσιο.

Από το 1988 έχει κριθεί ως έργο τέχνης και διατηρητέο μνημείο, μετά από απόφαση του τμήματος Νεώτερων Μνημείων της διεύθυνσης λαϊκού πολιτισμού του Υπουργείου Πολιτισμού, πράγμα που καθιστά απαγορευτική οποιαδήποτε παρέμβαση

στο κτήριο, χωρίς την προηγούμενη έγκριση της αρμόδιας υπηρεσίας (4^η Εφορεία Νεώτερων Μνημείων) (Ράκας, 1995).

Την εποχή αποκατάστασης του σχολείου (1912-1914), τα σχολεία της γύρω περιοχής παρουσιάζουν έντονες ελλείψεις, αλλά και βασικά ακόμα κτηριακά ζητήματα (Ηλιάδου-Τάχου, 1993), γεγονός που μαρτυρείται από έκθεση Επιθεωρητή των σχολών του τμήματος Καϊλαριών (συμπεριλάμβανε την Υποδιοίκηση του Σόροβιτς). Η συγκεκριμένη έκθεση δεν κάνει αναφορά στο εκπαιδευτικό προσωπικό, καθώς το θέμα της αφορούσε καταρχήν κατασκευές ή επισκευές σχολικών κτηρίων.

Το γεγονός αυτό, η ενασχόληση δηλαδή με κτηριακά ζητήματα σχολείων, υπήρξε πολύ σημαντικό κατά το 1914, καθώς τότε, η διάρθρωση των εκπαιδευτικών μηχανισμών των ελεύθερων περιοχών της Ελλάδας επεκτείνονται στις νεοαποκτηθείσες περιοχές, με την κυβέρνηση Βενιζέλου να λαμβάνει μέτρα για την ανέγερση διδακτηρίων. Επίσης, προβλέπει για την ίδρυση σχολικών επιτροπών και για την κρατική συμμετοχή για τις συγκεκριμένες δαπάνες, μετά από προτάσεις του Επιθεωρητή της εκάστοτε περιοχής και της επακόλουθης έγκρισης από τον αρμόδιο νομάρχη (Μάνος, 1993).

Παρά τις ελλείψεις που χαρακτήριζαν την περιοχή, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το Σόροβιτς αποτέλεσε, μαζί με τη Φλώρινα, τη Νεβέσκα, τη Νεγκοβάνη και το Πισοδέρι, τα μεγαλύτερα εκπαιδευτικά κέντρα της περιοχής για την περίοδο 1912-1914 (Ηλιάδου-Τάχου, 1994).

3.4 Πληροφορίες από τις συνεντεύξεις αναφορικά με το διδακτικό προσωπικό

Αναφορικά με ερώτηση που έγινε στους συνεντευξιζόμενους από τον ερευνητή για το διδακτικό προσωπικό, σχεδόν το σύνολο των ερωτηθέντων χαρακτήρισε τους δασκάλους ως αυστηρούς – γενικό χαρακτηριστικό της εποχής – ενώ προτιμούσαν τις γυναίκες δασκάλες, καθώς δεν τους χτυπούσαν συχνά και έδειχνα ειλικρινές ενδιαφέρον για την πρόοδό τους. Επίσης αναφέρουν ότι ορισμένοι δάσκαλοι έδειχναν κατανόηση αν δε διάβαζαν αρκετά, γιατί οι περισσότεροι μαθητές έπρεπε να βοηθούν τους γονείς τους σε αγροτικές δουλειές από μικρή ηλικία. Ενδεικτικά:

«Ήταν πολύ καλή η μια δασκάλα. Δε μας μάλωνε πολύ... Μόνο όταν δε διαβάζαμε, γιατί και ελληνικά καλά δεν ξέραμε. Μας μάλωνε κι όταν μιλούσαμε τα δικά μας. Ε, κι εμείς στο μάθημα ελληνικά, στο διάλειμμα τα δικά μας. Κανείς στο σπίτι δε μιλούσε ελληνικά. Από πού να τα μάθουμε και ποιος να μας διαβάσει τότε;»

«Εγώ δεν ήμουν καλή μαθήτρια, αλλά με αγαπούσε η δασκάλα. Ίσα ίσα να περάσω την τάξη. Μου έλεγε, γιατί δε διάβασες; Έλεγα κι εγώ ότι έπλεκα φανέλες όλη μέρα. Και ψωμιά ζύμωνα. Μου έλεγε, την άλλη φορά να διαβάσεις, δε με χτυπούσε... Ο ένας ο αδερφός μου ήταν καλός στα μαθηματικά! Χαιρόταν ο δάσκαλος. Έπιασε τον μπαμπά μου και του είπε: να το στείλεις το παιδί και στο γυμνάσιο! Ποιο γυμνάσιο; Και ποιος θα πήγαινε στο βουνό στα ζώα;»

«Πολύ ξύλο είχα φάει. Σαν παιδί, έκανα και αταξίες, δε λέω. Αλλά δεν άξιζα πάντα να τις φάω. Μια φορά, δε θυμάμαι τι είχα κάνει, είχα βαρεθεί τις ξυλιές και πριν έρθει ο δάσκαλος πήδηξα από το παράθυρο. Τρεις μέρες δεν πήγα σχολείο, μήπως και το ξεχάσει

και γλιτώσω... Μια άλλη φορά, δασκάλα είχα, εκείνη δε μας χτυπούσε, αλλά όταν γινόταν κάτι, φώναζε το δάσκαλο κι ερχόταν εκείνος. Ξέρεις τι φόβο τον είχα; Κρύφτηκα στο διάλειμμα κάτω από το ξύλο το κούφιο που είχαν τότε επάνω την έδρα».

«Γ.: Ήταν, ήταν (αυστηρός δάσκαλος)! Τον τρέμαμε! Με έχει βγάλει από το μεσαίο πάτωμα (τον 1ο όροφο του σχολείου) από το παράθυρο να με κρατάει έξω και να μου λέει «σε σκοτώνω, σε πληρώνω».

Κεφάλαιο 4: Οικονομία

Η οικονομία είναι ακόμη ένας τομέας ο οποίος θα μας απασχολήσει στην παρούσα μελέτη σχετικά με τον Ξινό Νερό. Το Ξινό Νερό αποτελεί ένα μικρό χωριό, του οποίου οι κάτοικοι ασχολούνται κατά κύριο λόγο με την γεωργία και την κτηνοτροφία. Ωστόσο, ιδιαίτερη είναι και η αξιοποίηση των ιαματικών πηγών της περιοχής, οι οποίες, με τη σειρά τους, έχουν θετική επίδραση και στην τουριστική της ανάπτυξη. Στην τουριστική ανάπτυξη επιδρά επίσης, όπως θα δούμε, και το τοπικό καρναβάλι του χωριού. Έτσι, επιχειρούμε μία παρουσίαση της ιστορικής εξέλιξης του χωριού μέσα από τον οικονομικό τομέα και τα βασικά γεγονότα και φαινόμενα που σχετίζονται σε αυτόν.

Επομένως, τα θέματα οικονομίας με τα οποία πρόκειται να ασχοληθούμε στο κεφάλαιο αυτό είναι:

- Η γεωργία
- Η κτηνοτροφία
- Η εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών
- Ο τουρισμός

4.1 Η οικονομία στο Εξή Σου

Το Εξή Σου, κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, ήταν ένα μικρό χωριό, με κατοίκους με διαφορετικές εθνικές και πολιτισμικές ταυτότητες. Όλοι οι κάτοικοι συνυπήρχαν στον ίδιο χώρο και είχαν παρόμοιες ασχολίες, κυρίως τη γεωργία και την κτηνοτροφία, σε μία εποχή άλλωστε, που βασικός οικονομικός τομέας στον ελληνικό χώρο ήταν ο πρωτογενής τομέας. Βέβαια, αυτό ίσχυε περισσότερο για τα χωριά, καθώς στα αστικά κέντρα, η κατάσταση ήταν διαφορετική.

Όσον αφορά τον τρόπο οργάνωσης της αγροτικής οικονομίας στο Εξή Σου και, γενικότερα, στην ευρύτερη περιοχή κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, ίσχυε, όπως και στις περισσότερες τουρκοκρατούμενες περιοχές, ο θεσμός των Τσιφλικιών (Σεζέρ, χ.χ.). Τα τσιφλίκια ήταν μεγάλες εκτάσεις γης που ανήκαν σε Τούρκους αξιωματούχους ή Έλληνες προκρίτους και στα οποία εργάζονταν οι χωρικοί, κάτω από δύσκολες συνθήκες διαβίωσης (Νιτσιάκος, 1997). Μάλιστα, ο θεσμός των τσιφλικιών εξακολούθησε να υπάρχει και μετά το τέλος της Τουρκοκρατίας, γεγονός που πυροδότησε μεγάλες εντάσεις, που είναι γνωστές ως το Αγροτικό Ζήτημα (Κορδάτος, 1959).

Τα χωριά της Φλώρινας παρήγαγαν πλήθος αγροτικών προϊόντων. Τα σημαντικότερα από αυτά ήταν τα δημητριακή (σιτάρι, κριθάρι, σίκαλη, βρώμη, καλαμπόκι), ενώ πολύ σημαντική θέση στην αγροτική οικονομία είχε και ο καπνός, με του οποίου μάλιστα ασχολούνταν και με τη μεταποίηση. Άλλα προϊόντα που παράγονταν στην περιοχή ήταν τα όσπρια και το κεχρί (Σεχέρ, χ.χ.).

4.2 Η οικονομία στο Ξινό Νερό

Μετά την απελευθέρωση του χωριού από τους Τούρκους, η ενασχόληση με τη γεωργία και την κτηνοτροφία συνεχίστηκε, δεδομένου ότι κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, η Ελλάδα ήταν μία σχεδόν αποκλειστικά αγροτική οικονομία. Ωστόσο, με το πέρασμα των χρόνων, και άλλοι κλάδοι άρχισαν να αναπτύσσονται.

Ένας σημαντικός κλάδος της οικονομίας στο Ξινό Νερό είναι η εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών και του νερού του. Ένας σημαντικός τρόπος εκμετάλλευσης του νερού είναι η Παρασκευή αναψυκτικών και η εμφιάλωσή του, η οποία σήμερα γίνεται μέσα από την εταιρία Ξινό Νερό Μονομετοχική Ανώνυμη Εταιρία ΟΤΑ. Η εταιρία αυτή είναι νομικό πρόσωπο δημοτικού χαρακτήρα, με αποτέλεσμα να αποφεύγεται η οικονομική εκμετάλλευση του νερού από ιδιώτες και να ωφελείται, με τον τρόπο αυτό η τοπική κοινωνία.

Η ιδιαιτερότητα του νερού του συγκεκριμένου χωριού, όπως είναι φυσικό, με τη σειρά της προσελκύει πολλούς τουρίστες από την Ελλάδα και την Ευρώπη, οι οποίοι συρρέουν για να απολαύσουν τις ευεργετικές ιδιότητες των πηγών του και να κάνουν τη διαδεδομένη σήμερα θεραπευτική τεχνική της ποσιθεραπείας. Με τον τρόπο αυτό, το Ξινό Νερό είναι σήμερα ένα χωριό το οποίο έχει μεγάλο τουριστικό ενδιαφέρον, ειδικά στους οπαδούς του εναλλακτικού τουρισμού.

Ένας ακόμη τρόπος προσέλκυσης τουριστών στο Ξινό Νερό είναι το περίφημο καρναβάλι που διοργανώνεται κάθε χρόνο. Μάλιστα, το καρναβάλι του χωριού είναι ένα έθιμο, το οποίο αναβίωσε κατά τη δεκαετία του 1980, όταν μάλιστα, οι κάτοικοι του χωριού αφορίστηκαν από τον Μητροπολίτη Φλώρινας Αυγουστίνο, για την κίνησή τους αυτή.

Κεφάλαιο 5: Πολιτισμός και Ζητήματα πολιτισμικής ταυτότητας

Το ζήτημα των πολιτισμικών ταυτοτήτων πρόκειται επίσης να μελετηθεί με φόντο την περιοχή της Φλώρινας και το Εξή Σου ή Ξινό Νερό. Εξαιτίας και της γεωγραφίας της, που συνορεύει με άλλες βαλκανικές χώρες, αλλά και του γεγονότος ότι αποτέλεσε θέρετρο πολλών πολεμικών συγκρούσεων και άργησε να απελευθερωθεί, η περιοχή της Μακεδονίας περιελάμβανε για αιώνες κατοίκους με διαφορετικό πολιτισμικό και γλωσσικό υπόβαθρο και, γενικότερα, με διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα. Το γεγονός αυτό δημιούργησε εντάσεις σε διάφορες περιόδους, ενώ, μετά την απελευθέρωσή της και την ένωση της με την Ελλάδα, καταβλήθηκαν μεγάλες προσπάθειες για τον εξελληνισμό των σλαβόφωνων, των οποίων ο πληθυσμός ήταν αρκετά μεγάλος και η παρουσία διαρκούσε για πολλούς αιώνες, από την βυζαντινή μάλιστα εποχή (Γούναρης, 1994).

5.1 Πολιτισμικές ταυτότητες στο Εξή Σου

Στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία ζούσαν για αιώνες πληθυσμοί με διαφορετικό εθνοτικό, γλωσσικό και πολιτισμικό υπόβαθρο. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, λίγο καιρό πριν την απελευθέρωσή της, ο πληθυσμός της Μακεδονίας έφθανε περίπου τους 1.205.000 κατοίκους, από τους οποίους οι ελληνόφωνοι ανέρχονταν μόλις σε 370.000 (ποσοστό 31%), οι σλαβόφωνοι σε 260.000 (Πατριαρχικοί και Εξαρχικοί) (21,5%), οι μουσουλμάνοι σε 475.000 άτομα (39,5%), ενώ οι Εβραίοι και άλλες μειονότητες σε 98.000 (ποσοστό 8%) (Μιχαηλίδης, 2013).

Ο εθνολογικός κατακερματισμός καθώς και η αδιαμφησβήτητη αριθμητική υστέρηση των ελληνοφώνων κατοίκων της Μακεδονίας, σε συνάρτηση με την ύπαρξη μίας έκρυθμης κατάστασης, αποτελούσαν ένα σημαντικό πρόβλημα για την κυβέρνηση των Αθηνών, τόσο πριν όσο και μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας, καθώς υπήρχε διαρκώς το ενδεχόμενο έκρηξης πολέμου (Μιχαηλίδης, 2013).

Η παρουσία σλαβόφωνων στις περιοχές της Μακεδονίας και ιδιαίτερα, στ χωριά της Φλώρινας και της Καστοριάς, μαρτυρείται βέβαια, από την Τουρκοκρατία και νωρίτερα. Η Μακεδονία άργησε να απελευθερωθεί από τους Τούρκους, ενώ τα εδάφη της αποτελούσαν διεκδικήσεις διάφορων λαών, όπως των Βουλγάρων και των Σέρβων. Το Μακεδονικό ζήτημα, το οποίο ξεκίνησε κατά τον 19^ο αιώνα και, κυρίως, μετά την επέκταση της Βουλγαρίας, επρόκειτο να αποτελέσει ένα από τα πιο ακανθώδη ζητήματα μέχρι σήμερα, καθώς, κατά καιρούς, αναζωπυρώνεται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι εντάσεις που εκδηλώθηκαν κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1990 (Gounaris, 1993; Karakasidou, 1993), αλλά και οι εντάσεις των τελευταίων χρόνων σχετικά με τη συμφωνία των Πρεσπών.

5.2 Πολιτισμικές ταυτότητες στο Ξινό Νερό

Όσον αφορά τις πολιτισμικές ταυτότητες στο Ξινό Νερό, διατίθενται πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές. Μία σημαντική πρωτογενής πηγή είναι η έκθεση του Π. Δημητριάδη προς τον πρόεδρο του Συλλόγου προς Διάδοση των Ελληνικών Γραμμάτων, που συντάχθηκε το 1927, αρκετά χρόνια δηλαδή μετά την προσάρτηση της Μακεδονίας στο ελληνικό κράτος. Στον πρόλογο της έκθεσης, ο Δημητριάδης αναφέρεται στο ζήτημα του εξελληνισμού 160.000 σλαβόφωνων στη Μακεδονία, το

οποίο τότε θεωρούνταν ζήτημα μεγίστης εθνικής σημασίας, καθώς θα έπρεπε να ενισχυθεί το ελληνικό στοιχείο στην περιοχή (Δημητριάδης, 1927).

Σύμφωνα με την έκθεση του Δημητριάδη, οι περισσότεροι βουλγαρόφωνοι κάτοικοι της Μακεδονίας βρίσκονται στις περιοχές της Πέλλας, της Φλώρινας και της Καστοριάς και αποτελούν συμπαγείς μάζες πληθυσμού. Παρά τον αποικισμό των περιοχών αυτών από Έλληνες πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, που είχε προηγηθεί μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, οι οποίοι μάλιστα, στην περιοχή της Καστοριάς ήταν περίπου 8.500 και της Φλώρινας 12.000, το βουλγαρικό στοιχείο παρέμεινε ισχυρό και σχεδόν αμετάβλητο. Μάλιστα, αντί οι βουλγαρόφωνοι να μάθουν την ελληνική, οι πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν εκεί αναγκάστηκαν να μάθουν τη βουλγαρική γλώσσα, ώστε να μπορούν να επικοινωνήσουν και να συνυπάρξουν με τους γηγενείς (Δημητριάδης, 1927).

Όσον αφορά τον σλαβόφωνο πληθυσμό, σύμφωνα με την ίδια έκθεση, ο μισός έχει ελληνική συνείδηση, γεγονός που αποδεικνύεται από τις θυσίες που έκανε κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα, ενώ το άλλο μισό του πληθυσμού είναι σχισματικοί και έχουν βουλγαρική συνείδηση, πράγμα που καθίσταται φανερό από τη στάση που κράτησαν απέναντι στο Πρωτόκολλο της Γενεύης (Δημητριάδης, 1927).

Έπειτα, ο συγγραφέας της έκθεσης επισημαίνει ότι ενώ η ελληνική Πολιτεία εμπιστεύθηκε τον ρόλο του εξελληνισμού των παιδιών στο σχολείο, στην ουσία, δεν παρατηρήθηκαν κάποια σημαντικά αποτελέσματα. Ο λόγος για τον οποίον συμβαίνει αυτό είναι ότι τα ελληνικά χρησιμοποιούνται μεν στο σχολείο από τους μαθητές και στην αγορά από τους ενήλικες, ωστόσο, κατά τις μεταξύ τους επαφές στην ιδιωτική τους ζωή, συνεχίζουν να χρησιμοποιούν τη μητρική τους γλώσσα, ήτοι τη βουλγαρική, με αποτέλεσμα να διατηρούν τη γλωσσική και πολιτιστική τους ταυτότητα και τις συνήθειές τους και, με τον τρόπο αυτόν, ο εξελληνισμός να είναι ανέφικτος (Δημητριάδης, 1927).

Στη συνέχεια της έκθεσης εκφράζεται η αναγκαιότητα λήψης νέων μέτρων από την Πολιτεία, ώστε να επιτευχθούν οι εξελληνισμοί, μέσα κυρίως από την εκπαίδευση και την Εκκλησία. Τα στοιχεία αυτά έχουν ήδη παρουσιαστεί σε προηγούμενη ενότητα, η οποία αφορά στην εκπαίδευση.

Ο Δημητριάδης γράφει την επιστολή το 1927, είναι γνώστης του προβλήματος του εξελληνισμού του βουλγαρόφωνου πληθυσμού της Μακεδονίας και είναι ρεαλιστής στις απόψεις του. Στην έκθεσή του, εντοπίζει τους νομούς Πέλλας, Φλώρινας, Καστοριάς, ως συμπαγείς σλαβόφωνων και θεωρεί ότι η μόνη διέξοδος μπορεί να επέλθει μέσα από την εκπαίδευση, καθώς ο εποικισμός δεν μετέβαλε καθόλου την κατάσταση σε αυτές τις περιοχές. Υπολογίζει τους βουλγαρόφωνους πληθυσμούς από 160.000-200.000, από τους οποίους οι μισοί έχουν ελληνική συνείδηση και αυτό εξάγεται από τους αγώνες που είχαν δώσει για την απελευθέρωση της Μακεδονίας οι γηγενείς κάτοικοι. Αίτημα του Δημητριάδη είναι η ανάπτυξη της εκπαίδευσης με την αύξηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, με σκοπό την αφομοίωση όλων των αλλόγλωσσων πληθυσμών από το ελληνικό γλωσσικό και πολιτισμικό στοιχείο.

Περιοχή	Σλαβόφωνοι		
	Τέως Πατριαρχικοί	Τέως Σχισματικοί	Υπό μετανάστευση
Θεσσαλονίκη	6.916	1.661	3

Λαγκαδάς	11.464	0	0
Κιλκίς	368	231	20
Γουμένισσα	3.543	5.139	1.936
Κατερίνη	30	0	0
Πέλλα	6.109	8.739	21
Νότια	5.059	4.614	443
Γιαννιτσά	1.854	14.884	7.147
Βέροια	1.109	735	16
Φλώρινα	11.293	34.234	10
Καστοριά	7.339	14.607	10
Κοζάνη	0	0	0
Πτολεμαΐδα	4.494	3.443	6
Γρεβενά	0	0	0
Ανασελίτσα	0	0	0
Σέρρες	0	2.376	0
Νιγρίτα	617	0	0
Ζίχνα	1.865	606	0
Σιδηρόκαστρο	4.307	4.253	290
Χαλκιδική	0	0	0
Αρναία	0	0	0
Δράμα	5.207	780	44
Νευροκόπι	399	1.334	1.282
Καβάλα	0	0	0
Σύνολο	71.973	97.636	11.228

Πηγή: Μιχαλίδης, 2003.

Η ύπαρξη όμως διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων στο Ξινό Νερό και στα άλλα χωριά της περιοχής δεν αφορά όμως μόνο στα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Στοιχεία του 1940 δείχνουν ότι ακόμη υπήρχαν σλαβόφωνοι βουλγαρικής καταγωγής σε πολλά χωριά της περιοχής της Φλώρινας, ένα από τα οποία είναι και το Ξινό Νερό. Το γεγονός αυτό ανησυχούσε ιδιαίτερα τις ελληνικές αρχές, αλλά και τους συμμάχους κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δεδομένου ότι η Βουλγαρία έτρεφε φιλογερμανικά αισθήματα και προσπαθούσε να επηρεάσει τους πληθυσμούς αυτούς.

Μάλιστα, χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το καλοκαίρι του 1941, κάτοικοι από διάφορα χωριά της Φλώρινας υποδέχθηκαν τους Γερμανούς κατακτητές με φωτογραφίες του Χίτλερ και του Βούλγαρου βασιλιά και φώναζαν «Χριστός Ανέστη» στη βουλγαρική γλώσσα. Στην εκδήλωση αυτού του γεγονότος, σημαντικό ρόλο

διαδραμάτισε η βουλγαρική προπαγάνδα, η οποία διάδιδε φήμες για ένωση της περιοχής με τη Βουλγαρία.

Η μείωση των βουλγαρόφωνων πληθυσμών στην περιοχή θα έλθει μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, όταν, όπως προαναφέρθηκε, οι στρατιώτες του ΔΣΕ που πολεμούσαν στην περιοχή, θα διαφύγουν στην Αλβανία και, μαζί με αυτούς, πολλοί σλαβόφωνοι κάτοικοι της περιοχής, μάλιστα πολλοί από τους οποίους είχαν πάρει μέρος στον εμφύλιο με την πλευρά του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος (Μαργαρίτης, 2002).

Όσον αφορά το συγκεκριμένο χωριό που εξετάζουμε πολλοί ήταν οι σλαβόφωνοι κάτοικοι που είχαν προσφέρει τις υπηρεσίες τους στον αγώνα και δέχθηκαν διώξεις, εξορίες, φυλακίσεις, βασανιστήρια και εκτελέσεις. Το 1947, κατά τη διάρκεια του εμφυλίου, συνελήφθησαν από το χωριό πάνω από 20 άτομα, άνδρες και γυναίκες, τα 11 από τα οποία εκτελέστηκαν. Τα ονόματα των εκτελεσθέντων ήταν τα εξής (Adzhikirev, 2009):

1. Adzhikirev Trifon
2. Adzhikirev Frosa
3. Vasov Mihal
4. Velashkov Anastas
5. Dimulkov Mihal
6. Durdanova Marika
7. Masev Stefo
8. Masev Tasho (son of Stefo)
9. Robev Vasil
10. Romanov Pando
11. Trajkov Stojan

Οι 11 εκτελεσθέντες, όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει από τα ονόματά τους, είναι σλαβικής καταγωγής, γεγονός που αναδεικνύει ακόμη μία φορά τον πολυάριθμο πληθυσμό των σλαβόφωνων στο Ξινό Νερό και στα περισσότερα χωριά της Φλώρινας και της Καστοριάς, τα οποία μάλιστα, μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, ερημώθηκαν. Οι σλαβόφωνοι που εγκατέλειψαν τα χωριά τους μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου, δεν έχουν πια το δικαίωμα επαναπατριsmού, όπως συνέβη με τους ελληνόφωνους, που επαναπατρίστηκαν κατά τη δεκαετία του 1980. Πρόκειται για ανθρώπους απάτριδες, οι οποίοι διώχθηκαν από τον τόπο για τον οποίον αγωνίστηκαν ως ανθέλληνες, παρόλο που οι ζωές τους βρίσκονταν σε αυτά τα χωριά (Μιχαηλίδης, 2002; Λούκα, 2019).

5.3 Η γλώσσα

Σε σχέση με τη γλώσσα που χρησιμοποιούσαν και χρησιμοποιούν ακόμα οι κάτοικοι του χωριού που συμμετείχαν στην έρευνα, γίνεται πολλές φορές αναφορά στις φράσεις και τους όρους «τα δικά μας», «ντόπια» και «μακεδονικά», ενώ συχνά, όταν μιλούν για

ορισμένα γεγονότα, «ανακατεύουν» τα ελληνικά με την ντόπια γλώσσα που έμαθαν ως πρώτη/μητρική.

«Και περίμενε του Ρ. τα παιδιά να ‘ρθούνε. Του Μ. να ‘ρθούνε τα παιδιά να μας πει “νο βίνι”, δηλαδή “ποιος κέρδισε” στις εκλογές. Κατάλαβες; Ποιοι πάνε πιο μπροστά και η μαμά έλεγε “άρνο, άρνο”. Αυτό θυμάμαι.»

«Ήταν πολύ καλή η μια δασκάλα. Δε μας μάλωνε πολύ... Μόνο όταν δε διαβάζαμε, γιατί και ελληνικά καλά δεν ξέραμε. Μας μάλωνε κι όταν μιλούσαμε τα δικά μας. Ε, κι εμείς στο μάθημα ελληνικά, στο διάλειμμα τα δικά μας. Κανείς στο σπίτι δε μιλούσε ελληνικά. Από πού να τα μάθουμε και ποιος να μας διαβάσει τότε;»

«Ο Τούρκος προτίμησε να δώσει τη Μακεδονία στους Έλληνες. Το γιατί δεν το ξέρω. Την έδωσε, πάντως, στους Έλληνες. Τότε ήρθαν οι Έλληνες εδώ σ’ εμάς. Μας απαγόρευαν να μιλάμε τα δικά μας. Γιατί έχεις κοπριά έξω; Μήνυση. Γιατί το ένα; Γιατί το άλλο; Δηλαδή για όλα εμείς ήμασταν παλιοβούλγαροι. Έτσι μας ονόμαζαν. Παλιοβούλγαροι.»

«Ελληνικά τότες ποιος ήξερε; Από την τηλεόραση τα μάθαμε καλύτερα. Είχαμε πάρει από τις πρώτες τηλεοράσεις στο χωριό κι έρχονταν στο σπίτι ένα σωρό κόσμος. Τα δικά μας μάς έμαθαν οι γονείς μας, κι εκείνοι αυτά ξέρανε. Και τώρα ακόμα, εμείς που είμαστε γέροι, πιο δύσκολα μας έρχονται τα ελληνικά. Μακεδόνικα μιλάμε πιο καλά. Άμα πάμε στο Αμόνταιο ή στη Φλώρινα, εκεί ελληνικά... Εκτός αν βρεις κανέναν δικό μας να ξέρει.»

5.4 Πολιτισμικοί σύλλογοι – Αθλητικές ομάδες

Στο Ξινό Νερό δρουν δύο πολιτισμικοί σύλλογοι. Ο πρώτος, η ύπαρξη του οποίου μετρά ήδη αρκετές δεκαετίες δράσης, είναι ο Προοδευτικός Επιμορφωτικός Σύλλογος (ΠΕΣ) Ξινού Νερού, ενώ ο δεύτερος είναι σχετικά πρόσφατα ιδρυθείς και ονομάζεται Σύλλογος Γυναικών Ξινού Νερού «Η Πηγή».

Ο ΠΕΣ λειτουργεί ως «θεματοφύλακας» των ηθών και εθίμων του χωριού και είναι υπεύθυνος για τις περισσότερες από τις πολιτιστικές εκδηλώσεις που αφορούν το Ξινό Νερό, όπως είναι το καρναβάλι (Κυριακή της Αποκριάς) και τα Ξινονερίτικα (καλοκαιρινές εκδηλώσεις με χορευτικά συγκροτήματα). Ο σύλλογος λειτουργεί χορευτικό συγκρότημα, το οποίο εκπροσωπεί το χωριό σε πολιτισμικές εκδηλώσεις, διατηρεί ποδοσφαιρική ομάδα, ενώ παράλληλα είναι μέλος της Πανελλήνιας Σκακιστικής Ομοσπονδίας και έχει λάβει μέρος σε πολλούς σκακιστικούς αγώνες.

«Ερευνητής: Ας περάσουμε από τα εκπαιδευτικά στα πολιτισμικά. Είχατε κάποια σχέση με τους συλλόγους της περιοχής; Συμμετείχατε σε εκδηλώσεις; Εννοώ στη διοργάνωσή τους.

Α.: Στη διοργάνωση όχι. Αυτά έγιναν όταν εμείς μεγαλώσαμε, είναι για τους νέους. Α, η εγγονή μου είναι στο σύλλογο γυναικών! Εκείνη να ρωτήσεις για τέτοια, θα ξέρει.»

5.5 Η εφημερίδα «Ξινό Νερό»

Η εφημερίδα «Ξινό Νερό» κυκλοφόρησε για πρώτη φορά τον Αύγουστο του 1980, εκδιδόμενη από τον προοδευτικό σύλλογο Ξινού Νερού, σε μια προσπάθεια να αντιμετωπίζει ζητήματα που απασχολούσαν τους κατοίκους του χωριού. Η κυκλοφορία της εφημερίδας δεν υπήρξε συνεχής, αλλά γινόταν περιοδικά, ανάλογα με το προσφερόμενο υλικό, ζητήματα επικαιρότητας και προβλήματα που αφορούσαν την περιοχή. Το περιεχόμενο ήταν ποικίλο· θέματα πολιτιστικά, ιστορικά, λαογραφικά, εκπαιδευτικά κ.ά.

Δυστυχώς, η προσπάθεια για ύπαρξη τοπικής εφημερίδας δεν ευοδώθηκε και συχνά σταματούσε η έκδοσή της. Μετά από διακοπή της έκδοσης την ίδια χρονιά και ύστερα από μεγάλη προσπάθεια, η εφημερίδα εκδόθηκε ξανά τον Οκτώβριο του 1985, αφού ο σύλλογος κατάφερε να αντεπεξέλθει στο οικονομικό κόστος και μετά από απόφαση να απέχει η εφημερίδα από κάθε είδους πολιτικό λόγο, εστιάζοντας πλέον κυρίως σε ζητήματα που αφορούσαν μόνο σε τοπικό επίπεδο και χωρίς ιδεολογικούς «χρωματισμούς».

«Ε.: Αααα, με το σύλλογο και την εφημερίδα δεν ασχολήθηκαν πολλοί. Πού τη θυμήθηκες την εφημερίδα;...».

5.6 Ο παραδοσιακός γάμος

Το έθιμο του γάμου απλωνόταν σε μια εβδομάδα, μέσα στην οποία λάμβαναν χώρα πολλές δραστηριότητες από τους συγγενείς του γαμπρού και της νύφης, όσο και από τους καλεσμένους. Το κάλεσμα των πομπράτιμων (φίλοι που θα εξυπηρετούσαν τους καλεσμένους στο γάμο), το κάλεσμα του κουμπάρου, το ζύμωμα των ψωμιών, τα τραπέζια στο σπίτι της νύφης και του γαμπρού και όλα αυτά με τη συνοδεία οργάνων (μπάντα με χάλκινα) ήταν μόνο ορισμένα απ' όσα συνέβαιναν μέσα στο διάστημα αυτών των ημερών.

«Α.: Αλλά συγχρόνως, είχαν δημιουργήσει (οι Γάλλοι) και μια μουσική μπάντα με χάλκινα. Αυτούς τους καλούσαν οι χωριανοί όταν είχανε γάμους. Γάμους και χορούς».

«Ερευνητής: Θυμάστε να σας είχαν πει για κανένα περιστατικό με τους Γάλλους;

Ε.: Ήταν ένας γάμος. Οι Γάλλοι είχανε μπάντα.

Ερευνητής: Μουσική μπάντα;

Ε.: Ναι, μουσική μπάντα. Γινόταν μια νύφη. Και πήγαιναν να την πάρουνε τη νύφη. Ήρθαν με τη μπάντα και την πήραν τη νύφη από το Πεδινό και τη φέρανε στο Ξινό Νερό».

5.7 Το έθιμο της Αποκριάς – Καρναβάλι Ξινού Νερού

Από τις ελάχιστες αποκριάτικες εκδηλώσεις στο νομό της Φλώρινας που γίνονται συστηματικά για σχεδόν σαράντα χρόνια αποτελεί το καρναβάλι του Ξινού Νερού. Μέχρι το 1982, το συγκεκριμένο καρναβάλι είχε ως έδρα το Αμύνταιο, του οποίου οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να σταματήσουν τις ετήσιες εκδηλώσεις μετά από πιέσεις της

εκκλησίας (Ρακόπουλος, 2013). Από τότε, αναλαμβάνει να «γεμίσει» αυτό το κενό η κοινότητα Ξινού Νερού, πραγματοποιώντας εκδηλώσεις από την Τσικνοπέμπτη και ολοκληρώνοντάς τις την Κυριακή, με την παρέλαση αποκριάτικων αρμάτων και πεζοπόρων καρναβαλιστών με συνοδεία μουσικής.

«Ερευνητής: Εσείς συμμετείχατε ποτέ σε πολιτισμικά ζητήματα και εκδηλώσεις του χωριού;

Ε.: Σαν τι; Τι εννοείς;

Ερευνητής: Με το σύλλογο, την εφημερίδα, το καρναβάλι...

Ε.: Αααα, με το σύλλογο και την εφημερίδα δεν ασχολήθηκαν πολλοί. Πού τη θυμήθηκες την εφημερίδα; Απόκριες, όμως, όλοι βγαίναμε. Μια φορά είχαμε ντυθεί με την ξαδέρφη μου (σαν) άντρες. Πήρα ρούχα του άντρα μου και πήγα. Δεν είχαμε λεφτά για στολές, αλλά πηγαίναμε όπως μπορούσαμε. Ξέρεις τι κόσμος μαζεγόταν;».

Κεφάλαιο 6: Γαλλοκρατία, γερμανική κατοχή και εμφύλιος

6.1 Γαλλοκρατία στο Ξινό Νερό

Με την έκρηξη του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, οι δυνάμεις της Entente, και ιδιαίτερα οι Γάλλοι, αναγνωρίζουν τη στρατηγική σημασία ενός συμμαχικού μετώπου στα Βαλκάνια, με κέντρο τη Θεσσαλονίκη (ιδέα του Γάλλου Στρατηγού Φρανσέ ντ' Εσπεραί). Πράγματι, από τον Οκτώβριο του 1915 φτάνουν στη Θεσσαλονίκη τα πρώτα αγγλικά και γαλλικά στρατεύματα, ενώ την άνοιξη της ίδια χρονιάς συγκροτείται στη Γαλλία υπό τη διοίκηση του Στρατηγού Μωρίς Σαράιγ η «Στρατιά της Ανατολής» προς ενίσχυση του βαλκανικού μετώπου.

Κομβική στιγμή για την περιοχή της Φλώρινας, υπήρξε η επίθεση βουλγαρικών δυνάμεων και η επικείμενη κατάληψη της Φλώρινας (1916), γεγονότα που ώθησαν τον Στρατηγό Σαράιγ να επικεντρωθεί στην περιοχή Έδεσσας-Μοναστηρίου. Η απόφαση αυτή σηματοδοτεί μια διετή παρουσία γαλλικών και γενικά συμμαχικών στρατευμάτων στο Ξινό Νερό και σε κατάληψη και μετατροπή κτηρίων σε χώρους που θα εξυπηρετούσαν τις πολεμικές επιχειρήσεις. Γνωστό παράδειγμα αποτελεί η μετατροπή του δημοτικού σχολείου του χωριού σε χώρο νοσοκομειακής φροντίδας τραυματιών.

Παρά την εκδίωξη των Βούλγαρων από τα γαλλικά στρατεύματα και την απελευθέρωση των περιοχών Φλώρινας και Αμυνταίου, από τη γερμανοβουλγαρική κατοχή, η παραμονή των Γάλλων δεν ήταν πάντα ωφέλιμη για τον τοπικό πληθυσμό· το 1916 Γάλλοι στρατιώτες επιφέρουν σημαντικές ζημιές σε σπίτια και επιχειρήσεις εκδικούμενοι το επεισόδιο των Αθηνών (Φιλοπάππου - Στρατηγός Ζωνάρι).

Πολύτιμες πληροφορίες για τη Γαλλοκρατία στην περιοχή του Ξινού Νερού μας παρέχονται από τις συνεντεύξεις κατοίκων του χωριού. Παρότι το 1916 τα γαλλικά στρατεύματα επέφεραν ζημιές στην περιοχή, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι κάτοικοι του χωριού δε φαίνεται να θυμούνται από διηγήσεις τα συγκεκριμένα γεγονότα και έχουν μια σχετικά θετική εικόνα από τη γαλλοκρατία.

Πολλές είναι οι αναμνήσεις των γαλλικών στρατευμάτων από τη δράση και παραμονή τους στην περιοχή της Νομού Φλώρινας τη διετία 1916-1918. Το γαλλικό σώμα ήταν επανδρωμένο από επαγγελματίες φωτογράφους και οπερατέρ, οι οποίοι άφησαν πλήθος φωτογραφικών ντοκουμέντων. Μεγάλος αριθμός φωτογραφιών που απεικονίζουν στιγμές, τοπία, ανθρώπους, κτίρια του νομού Φλώρινας χρησιμοποιήθηκαν από τους Γάλλους στρατιωτικούς με τη μορφή καρτ ποστάλ, κυρίως για αλληλογραφία (Κασίδου, κ.ά., 2004).

6.1.1 Διάρκεια παραμονής των Γάλλων

Οι αναφορές των πληροφορητών για τη διάρκεια παραμονής των Γάλλων στο Ξινό Νερό προσδιορίζουν το χρονικό διάστημα σε τέσσερα έτη ή προσδιορίζουν τον χρόνο άφιξής τους:

-Από πληροφορίες που έχω κυρίως από τον παππού και τον προπάππο μου (αυτοί τα έζησαν καλύτερα), αυτοί έκατσαν τέσσερα χρόνια εδώ στο χωριό. (κ. Α.)

-Το 1914 ήρθαν οι Γάλλοι εδώ. (κ. Γ.)

6.1.2 Τόπος διαμονής Γαλλικού στρατού

Στις συνεντεύξεις γίνεται αναφορά και στον τόπο διαμονής του γαλλικού στρατού, οποίος, κατά την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου διέμενε στον παλιό

σιδηροδρομικό σταθμό, ο οποίος βρισκόταν έξω από το χωριό. Μάλιστα, προέβησαν και στην ανοικοδόμηση του νέου σιδηροδρομικού σταθμού στην περιοχή ενώ κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο χωριό απασχολούσαν πλήθος κατοίκων, τους οποίους πλήρωναν:

-Αυτοί έμεναν στον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό. (κ. Γ.)

-Κοίταξε, αυτοί έμεναν στο σταθμό. Εδώ, μέσα στο χωριό, δεν έμεναν οι στρατιώτες. Γι' αυτό κι εκεί ήταν μάγειρας ο πατέρας μου, στο σταθμό. (κ. Γ.)

-Έφτιαζαν το σταθμό. Το σιδηροδρομικό σταθμό. Τον φτιάζανε και είχανε εκεί και μαγειρεία και κόσμο δικό μας -πάρα πολύ- που πήγαινε και τους βοηθούσε. Δούλευε εκεί ο κόσμος... (κα. Ε.)

6.1.3 Σιδηροδρομικός σταθμός

Η κατασκευή του πρώτου σταθμού που λειτούργησε στο χωριό ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1891 και ολοκληρώθηκε το 1894. Στο έργο αυτό συμμετείχαν τόσο ντόπιοι όσο και ξένοι ειδικοί, με τους τελευταίους να αγγίζουν σχεδόν το ένα τρίτο του συνολικού εργατικού δυναμικού και οι οποίοι στο μεγαλύτερο ποσοστό ήταν ιταλικής εθνικότητας. Στο τμήμα της γραμμής που θα ένωνε την Έδεσσα με το Μοναστήρι έφτασαν να απασχολούνται 1300 άτομα, πράγμα που δυστυχώς σταμάτησε με την αποχώρηση των Ιταλών, λόγω ασθενειών και θανάτων από ελονοσία (Σιβενάς, 2017).

Η γραμμή θα περνούσε από 15 σταθμούς: Τεκελί (Σίνδος), Κιρτζιλάρ (Αδενδρο), Γιδά (Αλεξάνδρεια), Καραφέρια (Βέροια), Άγκοστος (Νάου-σα), Βερτικόπι (Σκύδρα), Βοδενά (Έδεσσα), Βλάδοβο (Άγρας), Όστροβο (Άρνισσα), Σόροβιτς (Αμύνταιο), Εξίσου (ΞινόΝερό), Μπάνιτσα (Βεύη), Μεσονήσιο (Φλώρινα), Κεναλή (Κρεμένιτσα), Μπίτολα (Μοναστήριον).

Πληροφορίες μας παρέχονται από τις συνεντεύξεις και για τον σιδηροδρομικό σταθμό που συνδέει τη Θεσσαλονίκη και τη Φλώρινα, ο οποίος κατασκευάστηκε όταν στην περιοχή βρισκόταν ο γαλλικός στρατός. Οι Γάλλοι ήταν υπεύθυνοι για την κατασκευή του και μάλιστα ήταν υπεύθυνοι και για την απασχόληση κατοίκων του χωριού στους χώρους του σταθμού:

-Τον καινούργιο τον έχτισαν αυτοί. (κ. Γ.)

-Και μέχρι εδώ σ' ένα δικό μας χωράφι, έφτανε η γραμμή από το σταθμό. Όλα τα εμπορεύματα που ερχόντουσαν από τη Γαλλία, ήταν ο δικός μας ο σταθμός (του χωριού). Εμένα μου έλεγε ο μπαμπάς μου ότι οι Γάλλοι είχαν κάνει το σταθμό το δικό μας. (κ. Α.)

-Ναι, αυτοί τον φτιάζανε. Όλα τα έκαναν οι Γάλλοι τότε. Τη σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκη – Φλώρινα – σύνορα, την έκαναν οι Γάλλοι τότε. Και μάλιστα ο ανήφορος εδώ ο οδηγός μας, αν τον έβαζαν κανονικά, δε θα γινόταν η γραμμή. Θα την έβαζαν πιο χαμηλά σε ποσοστά για να μπορέσει να γίνει η γραμμή. Και τελικά, έτσι έγινε η γραμμή. Και μάλιστα, απάνω από την τσερβενίτσα, πού είναι η γέφυρα, κατάλαβες; Δεν ήταν τότε η γέφυρα. Εκεί έκανε κύκλο η γραμμή. Μετά έγινε η γέφυρα και πάει ευθεία το τρένο... Οι Γάλλοι την έκαναν, όχι οι Γερμανοί. Οι Γερμανοί χαλνούσαν. Οι Γερμανοί ήσαν άξεστοι άνθρωποι (κ. Γ.)

-Έφτιαζαν το σταθμό. Το σιδηροδρομικό σταθμό. Τον φτιάζανε και είχανε εκεί και μαγειρεία και κόσμο δικό μας -πάρα πολύ- που πήγαινε και τους βοηθούσε. Δούλευε εκεί ο κόσμος... Ναι, έκαναν βοηθητική γραμμή για να κάνουν μανούβρες τα βαγόνια. (κα. Ε.)

6.1.4 Εμφιαλωτήριο Νερού και «Σωληνάρι»

Σημαντική είναι και η ανοικοδόμηση του Εμφιαλωτηρίου νερού στο Ξινό Νερό, το οποίο επίσης κατασκευάστηκε όταν βρίσκονταν οι Γάλλοι στο χωριό. Σκοπός του εμφιαλωτηρίου ήταν η αποστολή πόσιμου νερού στο γαλλικό μέτωπο. Μάλιστα, συντήρησαν το παλαιό δίκτυο του χωριού, ώστε να διατίθεται περισσότερο πόσιμο νερό στους κατοίκους ενώ γίνεται αναφορά και στο «Σωληνάρι», μια βρύση του χωριού, η οποία είχε δύο σωλήνες, από τους οποίους έτρεχε γλυκό και ξινό νερό:

-Συγχρόνως, στα τέσσερα χρόνια που καθίσανε, δημιούργησαν ένα εμφιαλωτήριο νερού στην κεντρική πηγή, στο οποίο εμφιαλώνανε το νερό. Αλλά, συγχρόνως, ο παππούς μας έλεγε ότι κάνανε και μια συντήρηση για περισσότερο και πόσιμο νερό στις πηγές. (κ. Α.)

-Εμφιάλωναν το νερό σε γυάλινα μπουκάλια, τα οποία τα έστελναν στο μέτωπο. ...Υπήρχε μια βρύση, η οποία είχε και γλυκό και ξινό νερό. Δηλαδή υπήρχαν δύο σωλήνες που είχαν μεταφέρει οι Γάλλοι. Έναν σωλήνα με γλυκό και έναν με ξινό νερό. Και ο κόσμος αναρωτιόταν πώς ήταν δυνατό η μια βρύση να έχει ξινό νερό και δίπλα να έχει γλυκό νερό. (κ. Γ.)

-Ναι, εμφιάλωναν νερό και το έστελναν στο Καϊμακτσαλάν. Στην αποθήκη του Βύρωνα ήταν. (κα. Ε.)

-Εγώ αυτό που έχω ακούσει είναι ότι αυτοί άρχισαν πρώτα το νερό, οι Γάλλοι, να το εμφιαλώνουν...το δικό μας το νερό. Και συγκεκριμένα είχαν κάνει μια παράγκα με λαμαρίνες και, μέχρι των ημερών μου, την έφτασα (ενν. πρόλαβα) την παράγκα εκείνη, αλλά δεν έφθασα μηχανήματα μέσα. (κ. Γ.)

-Έλεγαν ότι εμφιάλωναν οι Γάλλοι νερό εδώ. (κ. Α.)

6.1.5 Γαλλικό Νοσοκομείο

Στη διάρκεια της παραμονής των Γάλλων στο Ξινό Νερό, το δημοτικό σχολείο είχε μετατραπεί σε νοσοκομείο για τους τραυματίες τους μετώπου, ενώ σύμφωνα με τις μαρτυρίες, υπήρχε και ένα υπαίθριο νοσοκομείο, στην περιοχή «σιντριβάνι». Υπάρχουν φωτογραφίες με τραυματίες στην είσοδο του Νοσοκομείου και τον προαύλιο χώρο. Επίσης, δίπλα από το συμμαχικό νεκροταφείο του Ξινού Νερού, οι Γάλλοι είχαν κτίσει Νοσοκομείο. Επιπλέον προς τη μεριά του βουνού υπήρχε εφεδρικό νοσοκομείο» και «Οι Ιταλοί είχαν μετατρέψει το Δημοτικό Σχολείο Ξινού Νερού και τον γύρω χώρο σε νοσοκομειακή μονάδα κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ιταλοί και Γάλλοι επινόησαν και κατασκεύασαν εργοστάσιο εμφιαλώσεως του ξινού νερού, το οποίο μετά την εμφιάλωση προωθούσαν στην Ιταλία και κυρίως στα ιταλικά στρατιωτικά και πολιτικά νοσοκομεία για θεραπεία από γαστρεντερικές διαταραχές» (Χασιώτης, 2013).

-Το δημοτικό σχολείο, το οποίο υπήρχε, το μετέτρεψαν σε νοσοκομείο και στην περιοχή «σιντριβάνι», πάνω στο βουνό είχαν δημιουργήσει ένα υπαίθριο νοσοκομείο στο οποίο φιλοξενούσαν τους τραυματίες. Αυτά όλα μας τα έλεγε ο παππούς. (κ. Α.)

-Το σχολείο το είχαν κάνει νοσοκομείο. Και υπήρχε κι άλλο ένα υπαίθριο νοσοκομείο επάνω, στο «σιντριβάνι». (κ. Γ.)

-...Όσοι αρρωσταίνανε τους είχαμε στο σχολείο μας (το δημοτικό). Τότε το είχαν κάνει νοσοκομείο και τους πηγαίνανε εκεί. (κα. Ε.)

-Το δε σχολείο μας, το είχαν κάνει νοσοκομείο. (κ. Γ.)

6.1.6 Προβλήματα κατά τη διάρκεια παραμονής

Οι κάτοικοι αναφέρθηκαν και σε προβλήματα που ενδεχομένως να προέκυψαν κατά τη διάρκεια παραμονής των Γάλλων στο χωριό. Γενικά, από τα όσα υποστηρίζουν, φαίνεται να αγνοούν ορισμένα γεγονότα, όπως το επεισόδιο των Αθηνών (1916).

-Κατά την περίοδο της παραμονής τους δεν δημιούργησαν κανένα πρόβλημα ή παρανομία εδώ στο χωριό μέσα. (κ. Α.)

-Όχι, δεν έκαναν τίποτα... (κ. Γ.)

-Με τους Γάλλους; Οι Γάλλοι τους στήριζαν. Τον στήριζαν τον κόσμο. Το χωριό, τους άντρες. Τα παιδιά τα μάζεψαν, τους έντυσαν, τα έκαναν ... τους πλήρωναν... μας πλήρωναν οι Γάλλοι, μας ντύσαν, παπούτσια, πράγματα μας έδωσαν. Μας πήραν στον Αετό, μας ντύσαν, μας φέρανε στο σταθμό το πρωί, στρατιώτες, καινούργιοι. Εμείς, τι, με τα τσαρούχια ήμασταν. Βγάλαμε τα τσαρούχια, βάλαμε παπούτσια γαλλικά. (κ. Α.)

-Γενικά, φέρθηκαν καλά στον κόσμο (κ. Γ.)

-Εκείνοι δεν πείραζαν κανέναν. Δε δημιούργησαν προβλήματα με τους κατοίκους του χωριού... Αλλά τον κόσμο, εμάς σαν χωριανούς, δε μας πείραζαν καθόλου... Γενικά, φέρθηκαν σ' όλο τον κόσμο του χωριού πολύ ευγενικά. Δεν είχαμε προβλήματα καθόλου. Ήταν ευγενικοί άνθρωποι. Και πολύ βοήθησαν. (κα. Ε.)

-Οι Γάλλοι ήταν άνθρωποι ευγενέστατοι, πάρα πολύ καλοί. Τους βοήθησαν πάρα πολύ (τους κατοίκους), με ρούχα. Τους έδιναν τα δικά τους τα ρούχα κι έραβαν ρούχα για τα παιδιά τους, τους έδιναν τρόφιμα που εξοικονομούσαν από τα δικά τους... Ποτέ δεν πείραζαν τις γυναίκες. Έρχονταν οι γυναίκες από τη δουλειά κι αυτοί έκαναν πίσω για να μην τις ενοχλήσουν. Ήταν φοβερά διακριτικοί με τις γυναίκες, επειδή και οι γυναίκες ήταν συννεσταλμένες. Αυτά θυμάμαι. Αυτά, δηλαδή, ανέφερε η γιαγιά μου. Και μάλιστα, η γιαγιά μου είχε (ήξερε) και μερικές λέξεις γαλλικές που μας τις έλεγε, όταν πήγαμε κι εμείς γυμνάσιο και μαθαίναμε γαλλικά. (κα. Κ.)

6.1.7 Γαλλικό Νεκροταφείο

Ιδιαίτερη μνεία γίνεται και στο Γαλλικό νεκροταφείο, το οποίο βρισκόταν λίγο έξω από το χωριό:

-Ναι, είχαν δημιουργήσει οι Γάλλοι ένα τέτοιο στρατιωτικό νεκροταφείο, το οποίο ήταν περιφραγμένο με πέτρα. Κτιστή πέτρα, σαν τοιχίο, κι εκεί μέσα είχανε τους νεκρούς τους. Ο χώρος του νεκροταφείου ακόμα υπάρχει. (κ. Α.)

-Είχε γαλλικά μνήματα. Εκεί θάβανε τους δικούς τους νεκρούς, τους Γάλλους στρατιώτες. Τα γαλλικά τα μνήματα τα ξέρει όλο το χωριό. (κ. Γ.)

-Με τον πόλεμο κάνανε τα νεκροταφεία, αυτά εδώ, τα γαλλικά. Αυτά που είναι κάτω από το χωριό, είναι γαλλικά. (κ. Γ.)

-Αυτοί που πεθαίνανε, λίγο κάτω από το χωριό είχανε μνήματα, τα γαλλικά νεκροταφεία. Τους θάβανε εκεί. (κα. Ε.)

-Τώρα, το νεκροταφείο τους ήταν κάπου κάτω απ' το χωριό, εκεί που λένε φραντζούσκι γκρουμπίστα, στο οποίο – δεν ξέρω τίνοσ χωράφι ήταν εκείνο – εκεί έθαβαν τους νεκρούς. (κα. Κ.)

6.1.8 Ανακομιδή των λειψάνων

Μετά το τέλος του πολέμου, έγινε εκταφή και ανακομιδή των λειψάνων από τους Γάλλους και μεταφορά τους στο γαλλικό νεκροταφείο στη Θεσσαλονίκη. Παρότι η ανακομιδή έγινε άμεσα μετά τον πόλεμο, οι κάτοικοι θυμούνται από διηγήσεις ότι ο χώρος άργησε να «αδειάσει» εντελώς και να δοθεί για αγροτική εκμετάλλευση:

-Όταν τελείωσαν οι εχθροπραξίες, ήρθαν και ό,τι υπήρχε μέσα στο στρατιωτικό νεκροταφείο αφαιρέθηκε από εκεί και μετά δόθηκε σαν χώρος για εκμετάλλευση. Χώρος αγροτικής εκμετάλλευσης. Αλλά αυτό έγινε μετά από αρκετά χρόνια. Μετά από πολύ καιρό. (κ. Α.)

-Η μητέρα μου μού είπε το εξής. Ότι όταν πήγαινε ακόμα σχολείο, δε θυμάται ποια περίοδο ακριβώς, ήρθαν Γάλλοι, έκαναν εκταφιασμό, έβγαλαν τα οστά και τα πήρανε. Δεν ξέρω ποια χρονολογία. Δηλαδή, οι τάφοι δε βεβηλώθηκαν, δεν πετάχτηκαν τα οστά, απλώς ήρθαν οι Γάλλοι κι έγινε αποκομιδή των λειψάνων. Προφανώς, τα μετέφεραν στα συμμαχικά νεκροταφεία. Γιατί τα συμμαχικά νεκροταφεία στη Θεσσαλονίκη, μου φαίνεται είναι κάπου 2000 Γάλλοι εκεί. (κα. Κ.)

6.1.9 Μπάντα γαλλικού στρατού

Αίσθηση προκαλεί και η ύπαρξη γαλλικής μπάντας την περίοδο της Γαλλοκρατίας στο Ξινό Νερό, η οποία μάλιστα συμμετείχε και στις τελέσεις γάμων των κατοίκων του χωριού και στη συνοδεία της νύφης προς την εκκλησία:

-Είχαν δημιουργήσει και μια μουσική μπάντα με χάλκινα. Αυτούς τους καλούσαν οι χωριανοί όταν είχαν γάμους. Γάμους και χορούς. (κ. Γ.)

-Ήταν ένας γάμος. Οι Γάλλοι είχανε μπάντα... Ναι, μουσική μπάντα. Γινόταν μια νύφη. Και πήγαιναν να την πάρουνε τη νύφη. Ήρθαν με τη μπάντα και την πήραν τη νύφη από το Πεδινό και τη φέρανε στο Ξινό Νερό... Χριστίνα. Η Χριστίνα του Ασέλα. Και ερχόντουσαν οι Γάλλοι με τη μουσική μπάντα, χορεύανε, πίνανε. Τους καλοδεχόμασταν. (κα. Ε.)

6.1.10 Αεροδρόμιο Γάλλων στην περιοχή

Στις συνεντεύξεις, τέλος γίνεται αναφορά και στην ύπαρξη γαλλικού αεροδρομίου, λίγο έξω από το χωριό, το οποίο πιθανώς να χρησιμοποιούσαν οι Γάλλοι στρατιώτες για ανεφοδιασμό και εναέριες επιχειρήσεις

-Αυτό, επίσης, που ξέρω είναι ότι εδώ είχε δημιουργηθεί και το πρώτο αεροδρόμιο, μου φαίνεται, στην περιοχή. Τουλάχιστον στη Μακεδονία. Δεν ξέρω αν ήταν και το πρώτο στην ελληνική επικράτεια. Κάπου στα σύνορα Ξινού Νερού – Αμυνταίου υπήρχε ένα αεροδρόμιο. (κα. Κ.)

6.2 Ο ελληνο-ιταλικός πόλεμος στο Ξινό Νερό

6.2.1 Κακουχίες του πολέμου

Στις συνεντεύξεις γίνεται αναφορά και σε μια άλλη περίοδο του 20^{ου} αιώνα, αυτή του ελληνο-ιταλικού πολέμου. Οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στις κακουχίες του πολέμου, όπως τα κρυπαγήματα:

-Ξέρω που ήταν ο μπαμπάς μου με τους Αλβανούς. Ήρθε με κρυπαγήματα. Ήμουν πολύ μικρή τότες. (κα. Α.)

6.2.2 Θάνατοι στο Μέτωπο

Μνεία έγινε και στους θανάτους πολλών κατοίκων του χωριού στο μέτωπο.

-Αρκετοί σκοτώθηκαν στην Αλβανία, το '39.(κ. Α.)

-Στο αλβανικό μέτωπο χάσαμε πολύ λιγότερους (εννοεί σε σχέση με τον εμφύλιο) (κ. Γ.)

6.2.3 Τραυματισμοί κατοίκων στο μέτωπο

Τέλος, αναφορικά με τον ελληνο-ιταλικό πόλεμο, γίνεται αναφορά και στους τραυματισμούς που υπέστησαν οι στρατιώτες και στις δυσκολίες που αντιμετώπισαν όταν γύρισαν στον τόπο τους για αποθεραπεία και πολεμική συνταξιοδότηση:

-(Ο πατέρας σας είχε πολεμήσει στο αλβανικό μέτωπο και μάλιστα είχε τραυματιστεί με διαμπερές τραύμα στο πνευμόνι) Ναι. Πέρασε η σφαίρα από τη μια μεριά και βγήκε από την άλλη. Θεραπεύτηκε μετά από πολλά χρόνια και πολλές περιπέτειες υγείας. Τελικά, όμως, το κράτος δεν του έδωσε σύνταξη. Υπήρχαν και κάτι χαρτιά που είχε κάνει, αλλά τώρα ... έχει πόσα χρόνια που έχει πεθάνει, δεν έμειναν χαρτιά.(κ. Γ.)

-(ο πατέρας μου) Είχε τραυματιστεί στην αριστερή πλευρά του σώματός του. Υπήρχανε χαρτιά από νοσοκομείο που είχε νοσηλευτεί, υπήρχαν τα πάντα, αλλά δεν έγινε τίποτα... Είχε τραυματιστεί στο αριστερό πνευμόνι. Δίπλα από την καρδιά πέρασε (η σφαίρα), δίπλα από την καρδιά. Γλίτωσε, ήταν τυχερός. (κα. Ε.)

6.3 Η περίοδος της Κατοχής στο Ξινό Νερό

Μετά την κατάρρευση του μετώπου, η ευρύτερη περιοχή γίνεται για ακόμη μια φορά τόπος σκληρών επιχειρήσεων μεταξύ των ναζιστικών στρατευμάτων και των αμυνόμενων ελληνικών και συμμαχικών στρατευμάτων (Αυστραλών, Νεοζηλανδών και Βρετανών). Πέφτει ξανά στα χέρια των Γερμανών και των συμμάχων τους, δεινοπαθώντας κυρίως κατά το διάστημα το 1941-44, αφού τότε συντελείται το ολοκαύτωμα του Λεχόβου (Ιούλιος 1943), το οποίο είναι μέλος του Δικτύου Μαρτυρικών Χωριών και Πόλεων της Ελλάδας, και η εκτέλεση των πατριωτών κατοίκων στο χωριό Αετός τον Μάρτιο του 1944.

6.3.1 Αφίξη Γερμανών στο χωριό

- Γερμανούς πολλούς εδώ στο χωριό δεν είχαμε εμείς. Οι Γερμανοί που ήταν εδώ, οι περισσότεροι ήταν περαστικοί, έκαναν εναλλαγή. (κ. Α.)

-Κοίταζε, εδώ όταν ήρθαν οι Γερμανοί, εγώ ήμουν 11 χρονών. Και θυμάμαι πολύ καλά, η Μπ. είχε μια πόρτα που κατέβαινε από τον κήπο της και πήγαινε στο κάτω χωράφι. Εκεί είδα πρώτη φορά Γερμανό. Και μάλιστα, η Μπ. έφερε νερό να δώσει στο Γερμανό, γιατί ήταν σκασμένα τα χείλη του και ο Γερμανός δε δέχτηκε. Είπε, πρώτα εσύ και ύστερα εγώ. Και αναγκάστηκε η γυναίκα, ήπια πρώτα αυτή και ύστερα ήπια ο Γερμανός.(κ. Γ.)

6.3.2 Συμπλοκές Γερμανών και Άγγλων στρατιωτών

-Οι Γερμανοί ήρθαν το '40. Αντιμετώπισαν τους Άγγλους όταν ήρθαν. (Όταν) Τους βράδιαζε στο Κλειδί ... δεν πολεμούσαν οι Γερμανοί το βράδυ. Οι Άγγλοι ήταν αραδιασμένοι στο Σωτήρα και στο Αμύνταιο, εδώ, σ' εκείνη την οροσειρά ... τα τανκς, τα αυτά ... η άμυνα. Κι αυτοί, μόλις έφεξε, σηκώθηκαν τα βάλανε μπρος. Έριχναν ένα βλήμα από το Κλειδί. Το τανκ το σημάδευε, το χτυπούσε και έπαιρνε φωτιά. Πολεμούσανε ... είχανε για εκείνο τον καιρό, καλά, ωραία μηχανήματα. Με μυδράλιο και σκοπευτή. Και είχαν κι έναν από πίσω, προμηθευτή.(κ. Α.)

6.3.3 Σύσταση αντιστασιακών οργανώσεων

- ξέρω μετά ο μπαμπάς μου που είχαν κάνει μια οργάνωση στις Πέτρες... Είχαν κάνει μια οργάνωση εκεί στη λίμνη... (κα. Α.)

-Αυτοί ήτανε (ο Κ. και ο Τ.). Κι αυτοί στον ΕΛΑΣ ήτανε. Από το χωριό μας, στον ένοπλο αγώνα δεν ήταν, νομίζω. Στο ΕΑΜ ήταν πολλοί. Πάρα πολλοί ήταν. Μη σου πω ονόματα τώρα, αλλά ίσως και πάνω από 100 άτομα να ήταν στο ΕΑΜ. (κ. Π.)

6.3.4 Προδοσία από καταδότες

-Μαζευόντουσαν και κάποιοι τους κατέδωσε και έφυγαν. Πήγαν να τους πιάσουνε και σηκώθηκε έφυγε ο πατέρας μας μαζί με τους άλλους με τη βάρκα και πήγαν στον Άγιο Παντελεήμονα. Και από εκεί βγήκαν στο, Βέρμιο (κα. Α.)

- Αλλά είχαμε ορισμένους ανθρώπους: ο Σ., ο Α., ο Α., Α. (αναφέρει επώνυμα συγχωριανών), κακούργοι άνθρωποι, άνθρωποι του μίσους, να μισούν τον άνθρωπο, όχι να τον αγαπούν. Πήγαιναν στους Γερμανούς, τους έλεγαν «μπείτε στο χωριό, είναι οι αντάρτες». Έρχονταν οι Γερμανοί δεν έβρισκαν τίποτα. Έλεγαν «Τι μας φέρνετε; Τι μας κουβαλάτε;». (κ. Γ.)

6.3.5 Αντίσταση στο βουνό

-Εκεί βγήκανε και μπήκαν μετά στην αντίσταση... Μπήκαν στην αντίσταση να πολεμήσουν τους Γερμανούς. Και από 'κει ήταν και τα δύο του αδέρφια μαζί. Τρία αδέρφια. (κα. Α.)

6.3.6 Τα καταφύγια

-Είχαμε καταφύγια και κρυβόμασταν. Μαζευόμασταν η γειτονιά, όλοι μαζί, σε ένα καταφύγιο. Όλη τη νύχτα την περνούσαμε εκεί και το πρωί βγαίναμε. Έξω, στις δουλειές, ο κόσμος δε μπορούσε να πάει. Ίσα ίσα πήγαιναν το πρωί μέχρι το μεσημέρι. Το βράδυ δεν επιτρεπόταν. Ναι, μέχρι να δύσει ο ήλιος. Μετά, πηγαίναμε στα σπίτια κι αν υπήρχε συναγερμός, ζανά στα καταφύγια... Στην αποθήκη... Ναι, σκαμμένο κάτω από τη γη... Πόσοι... δύο, τέσσερις, έξι και πέντε εμείς, έντεκα... Και τέσσερις η Π., δεκαπέντε άτομα. Δεκαπέντε άτομα μαζευόμασταν μέσα. Ο ένας πάνω στον άλλον. Δύσκολα, πολύ δύσκολα. (κα. Ε.)

6.3.7 Βομβαρδισμοί και εγκατάλειψη οικιών

-εγώ δε θυμάμαι τους Γερμανούς. Θυμάμαι ένα πράγμα, όταν φεύγαν οι Γερμανοί, που φύγαμε απ' το σπίτι γιατί βομβαρδίζαν αυτοί. Φύγαμε απ' το σπίτι με στρώματα, με σακούλες με φαγητά, μικρά παιδάκια εμείς, απ' το βουνό που πηγαίναμε εγώ ήμουν τριών χρονών, τόσο ήμουν. Και θυμάμαι (γελώντας) ένα πουλάκι έτσι που τραγουδούσε, αυτό μου έχει μείνει στο μυαλό. Και στο βουνό που κοιμηθήκαμε... Αυτό θυμάμαι. Και από την πρώτη βραδιά κοιμηθήκαμε, τη δεύτερη βραδιά κατεβήκαμε στο Πεδινό, είχαμε αχυρώνα εκεί από τον παππού μου και κοιμηθήκαμε εκεί στον αχυρώνα. Και μετά ήρθαμε στο σπίτι. (κα. Α.)

6.3.8 Εκτελέσεις από τους Γερμανούς

-Σκοτώσαν, σκοτώσαν... Τον παππού... Κι άλλους, όχι πολλούς. (κ. Α.)

-Στο βομβαρδισμό, όταν φεύγαμε, χτύπησαν του... του... τώρα πώς να σου πω... στις Σ. του Γ. το σπίτι το παλιό... Εκεί σκοτώθηκε ο θεός. Ο θεός τους. Της Κ., του άντρα της, αδελφός... Βομβαρδίζαν οι Γερμανοί όταν φεύγαμε. Και σκότωσαν εκεί, αυτόν τον άνθρωπο, ας πούμε σκότωσαν. Της Κ. Αυτό θυμάμαι από τους Γερμανούς. (κα. Α.)

-Εγώ ρώτησα το γιό του. Είχε έρθει εδώ να κάνει τη σκάλα και τον ρώτησα, «Ο μπαμπάς σου γιατί σκοτώθηκε; Πώς; Τι έκανε και τον σκότωσαν οι αντάρτες;». Μου λέει, ο μπαμπάς μου, θέλησε τότε, επί κατοχής – οι Βούλγαροι δεν είχαν κατεβεί στην ανατολική Μακεδονία και στη Θράκη; - ε, ήθελε να την ελευθερώσει απ' τους Βουλγάρους. Τον έπιασαν οι Βούλγαροι και τον έδωσαν στους ΕΑΜίτες. Οι ΕΑΜίτες τον σκότωσαν. (κ. Γ.)

-πάντως να σκότωσαν κάποιον συγκεκριμένο από εδώ από το χωριό, δεν ξέρω, δεν έχω ακούσει. Το πιο κοντινό χωριό που, μου φαίνεται, είχαν εκτελέσει κόσμο είναι ο Αετός. (κα. Κ.)

-Δε σκοτώσανε πολύ κόσμο οι Γερμανοί. Ορισμένους μόνο. Ορισμένα άτομα... κανά δυο τρία άτομα ήταν. Τον αυτόνα... τον Κ. και τον Τ. Αυτοί έρχονταν από τις Κλεινές, έτσι νομίζω. Δεν είμαι σίγουρος γι' αυτό. Αυτοί, τους πρόδωσαν κάτι δωσίλογοι από το Πεδινό. Μάθανε οι άνθρωποι ότι έχει χαφιέδες, πήγαν να τους πιάσουνε. Φύγανε αυτοί. Ο ένας ξέφυγε και έφυγε για το Αμύνταιο και πρόλαβε, φάνηκε μια ομάδα Γερμανών. Και τους λέει, έτσι κι έτσι... Υπάρχουν αντάρτες. Και τους προδίδει. Και οι αντάρτες φεύγανε για τον Αετό. Δυο άτομα ήτανε. Ο Κορίνας και ο Τζήκας που τους λέμε. Μάλλον και τραγουδι το έχουν βγάλει: «Για την ελευθερία πέσαν, σκοτώθηκαν πια Κορίνας και Τζήκας, τα ένδοξα παιδιά». Πυροβολάνε οι Γερμανοί, τραυματίζουν τον Τζήκα και πέφτει κάτω τραυματισμένος. Ο ένας δεν τραυματίστηκε, έφυγε προς τα κάτω. Προς τα Βαλτόνερα... εκεί πέρα. Και γλίτωσε. Ο Τζήκας, όμως, είχε χειροβομβίδες απάνω του. Όταν πήγαν οι Γερμανοί να τον πιάσουνε, αυτός τραβάει τη χειροβομβίδα και σκοτώνει Γερμανούς. 2-3 Γερμανούς σκοτώνει. (κ. Π.)

6.3.9 Αντίποινα των Γερμανών στον Αετό

-Για αντίποινα οι Γερμανοί, καλούν όλη τη νεολαία του Αετού να βγει έξω. Μέχρι 20 χρονών να βγουν όλοι έξω. Βγήκανε και τους τουφεκίσανε όλους εκεί μέσα. Μόνο ένας γλίτωσε από το τουφέκι των Γερμανών. Και τον ανδριάντα που έχουν στημένο εκεί, πριν φτάσεις στον Αετό, αυτό το νόημα έχει. Εκεί εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς τα παιδιά. Αυτό ήταν το κοντινό χτύπημα που έγινε με τους Γερμανούς. (κ. Π.)

6.3.10 Συμπεριφορά των Γερμανών

-Εδώ, οι Γερμανοί γενικά φέρθηκαν καλά στον κόσμο. Δεν πείραζαν κανέναν από το χωριό. (κ. Γ.)

-Τίποτα δε βοήθησαν, τίποτα. Οι Γερμανοί κοιτάζαν τη δουλειά τους. Είχαν δικιά τους δουλειά. (κ. Α.)

-Οι Γερμανοί χαλνούσαν. Οι Γερμανοί ήσαν άξεστοι άνθρωποι. (κ. Γ.)

-Όχι, δεν κάνανε... δεν πείραζαν τίποτε. Περνούσανε και μας κοιτούσαν μόνο από μακριά. Δεν μας πείραζαν... δεν δημιούργησαν προβλήματα. (κα. Ε.)

-Απ' ότι θυμάμαι, εδώ υπήρχαν Γερμανοί, και μάλιστα είχαν κατασκηνώσει και στο σπίτι μας, γιατί αναφερόταν η γιαγιά μου σε κάτι αρνιά που της έφερναν. Οι αξιωματικοί έμεναν στο σπίτι, επειδή ήταν ένα σχετικά μεγάλο σπίτι για την εποχή εκείνη. Η γιαγιά μου λοιπόν έλεγε ότι της έφερναν κάτι αρνιά να τους τα μαγειρέψει. Μια φορά, τους τα μαγειρέψε με σπανάκι, όπως κάνουμε το Πάσχα στο χωριό, ε, και δεν ενθουσιάστηκαν πολύ! Είχαν φάει όλοι μαζί. Κάλεσαν και τη γιαγιά μου και τον παππού μου, οι οποίοι δε μπορούσαν να μιλήσουν. Ε, δεν ενθουσιάστηκαν πολύ οι άνθρωποι... Την άλλη φορά που της έφεραν τα αρνιά και την έβαλαν να μαγειρέψει, τα έκανε στο φούρνο. Τότε, της είπαν ότι είναι καλά! (κα. Κ.)

-Ζημιές... Οπλίσανε τον κόσμο εδώ. Οι Γερμανοί οπλίσανε εδώ. Οι Γερμανοί σ' εμάς είχαν καζάνι. Κι ακόμα το έχουμε. Και τενεκέδες από αλουμίνιο. Ακόμα τα 'χουμε. Από τους Γερμανούς. Είχαν καζάνι, βράζαν τσάι και φαγητά. Εδώ σ' εμάς σφάζανε πρόβατα, μοσχάρια για να κάνουν φαγητά. Δεν αγοράζαν αυτοί τότες... ότι ήταν σ' εμάς στρατός γερμανικός και είχε το καζάνι σ' εμάς. Είχε και αποθήκη να βάζουν τα πράγματα, σε εμάς ήτανε. Αλλά σ' όλο το χωριό είχε.(κ. Στ.)

6.3.11 Συμμετοχή κατοίκων στην Οχράνα

Κοίταξε, θα σου πω εγώ. Ο Ρ. ήταν ένας (σκέφτεται και αναφέρει ονόματα)... Μετά ... Ο Χ., ο Σ., ο Ντ., ο Κ., ο Π. και ο Γκ.... Αυτοί ήσαν υπέρ της Οχράνας. Όχι όλο το χωριό. (κ. Γ.)

6.3.12 Οπλισμός του χωριού το 1944 από τους Βούλγαρους

Το 1944 οι Γερμανοί προχώρησαν σε εξοπλισμό ορισμένων χωριών, ενώ οι αξονοβουλγαρομακεδονικές πολιτοφυλακές εμφανίστηκαν στο Ξινό Νερό, όπως και σε άλλα χωριά (Βαρικό, Αετός, Περικοπή, Πεδινό, Σκλήθρο, Ασπρόγεια) (Χρυσοχόου, 1951; Κωστόπουλος, 2003; Ηλιάδου – Τάχου, 2017).

-Από την Αριδαία ήρθαν. Με αυτοκίνητο ήρθαν τρία παιδιά ... με εξοπλισμό, μ' ένα ιταλικό αυτοκίνητο. Το στήσανε εκεί στην πλατεία από μέσα, και τους ψάχνανε τους αντάρτες. Οι αντάρτες ήτανε ΕΛΑΣίτες, οι οποίοι δε μπορούσαν να τους πλησιάσουν. Τώρα, μ' ένα αυτοκίνητο τι θα κάνεις;... Οπλίστηκαν. Όλο το χωριό οπλίστηκε. Οπλίστηκε όχι από τους Γερμανούς, απ' τους Βουλγάρους. Απ' την Αριδαία. Απ' τα παιδιά που ήρθαν απ' την Αριδαία. Όπλα είχαν φέρει, αυτοκίνητο είχαν φέρει... Ύστερα τα πήραν τα όπλα. Είπαν, όλοι να τα φέρετε τα όπλα στο σχολείο. Όποιος το πήγε, το πήγε. (κ. Α.)

-Κοίταξε, τότε είχε έρθει από τη Βουλγαρία ένας λοχαγός, ο Μλαντένοφ, αλλά δεν κάθισε πολύ ... μόνο λίγο καιρό και έφυγε. Μετά ήρθε ο Κάλτσεφ. Ο Κάλτσεφ τότε όπλισε πολλά χωριά εδώ στην περιοχή μας και στην Καστοριά. Ο Κάλτσεφ έδωσε τα όπλα, όχι οι Γερμανοί. Από εκείνους προέρχονταν τα όπλα, αλλά αυτός ήταν η αιτία που οπλίστηκαν τα χωριά. (κ. Γ.)

-Ορισμένοι, όμως, όπως ο Κ., ο πατέρας μου, αυτοί ήταν στον ΕΑΜ. Πήγαιναν στα χωριά, ο πατέρας μου και ο Κ. και καλούσαν τους σλαβο-μακεδόνες να πετάζουν τα όπλα των Βουλγάρων, λέγοντάς τους ότι «αυτοί δεν είναι απελευθερωτές, αλλά κατακτητές. Οπότε πρέπει να πετάξετε τα όπλα και να ενταχτείτε στο ΕΑΜ. Εκεί είναι η θέση σας, ενάντια στον κατακτητή». Έ, όσοι τους πίστεψαν – ήταν λίγοι – ήρθαν, όσοι δεν τους πίστεψαν, δεν ήρθαν. «Άντε, βρε, με τους Έλληνες θα πάμε; Δε βλέπεις τι μας κάνουν οι Έλληνες;», έτσι έλεγαν. «Μας δέρνουν, μας χτυπάνε, μας απαγορεύουν τη γλώσσα, μας ταλαιπωρούν, μας εκβιάζουν...». Έτσι λοιπόν, δεν τους ήθελαν τους Έλληνες. Νόμιζαν ότι όλοι οι Έλληνες είναι το ίδιο.(κ. Π.)

6.3.13 Βουλγαρικές επιρροές

-Του λέω, άκουσε Ζ., αυτοί δεν ήταν όλο το χωριό. Αυτοί ήσαν ορισμένοι άνθρωποι που το έκαναν αυτό και θα σου τους πω κιόλας (αναφέρει τα ονόματα) ... Εσύ δεν είσαι, του λέω, που έφερνες τις εφημερίδες από το Μοναστήρι; Εσύ δεν είσαι που σήκωνες πόρτες και ύψωνες τη βουλγαρική σημαία και τραβάει όλο το χωριό τώρα από εσάς; Εσείς, τα εφτά άτομα, εσείς τα κάνατε όλα!! (κ. Γ.)

-Στην πλατεία, προτού βγεις, πού είναι το μαγαζί του Τζότζε, στο διπλανό το σπίτι κοντά έκαναν πόρτα και έγραφαν «Καλώς ήρθατε αγαπητά μας αδέρφια». (κ. Γ.)

-Εδώ ήταν οι Βούλγαροι. Οι δικοί μας, οι σλαβο-μακεδόνες, όταν πειστήκαν από τους Έλληνες, από τους δεξιούς τους Έλληνες, τους εθνικόφρονες, θεώρησαν ότι οι μόνοι που μπορούσαν να τους ακουμπήσουν ήταν οι Βούλγαροι. Και τους θεωρούσαν σαν αδέρφια. Δηλαδή, από την πίεση των Ελλήνων, αναγκαστικά πήγαν προς τους Βούλγαρους. Ως αποτέλεσμα, οπλίστηκαν με βουλγαρικά όπλα, με την προπαγάνδα του Κάλτσεφ «είστε αδέρφια μας, είστε αδέρφια μας» (κ. Π.)

6.3.14 Οι περιπτώσεις του Κ. Π. και του πατέρα του κ. Π.

-Όταν μπήκαν οι Βούλγαροι εδώ, όταν μπήκε ο κατακτητής εδώ πέρα, ο Κ. ήταν εξορία, κρατούμενος από το Μεταξά. Ο Μεταξάς παρέδωσε τους κομμουνιστές στους Γερμανούς. Ήθελαν οι κομμουνιστές από το '40 να βγουν να πολεμήσουν. Να τους αφήσει ο Μεταξάς να πάνε να πολεμήσουν. Και όχι μόνο δεν τους άφησε, αλλά και τους παρέδωσαν στους Γερμανούς για να τους εκτελέσουν. Όταν μπήκαν εκεί πέρα οι Βούλγαροι και οι Γερμανοί, ο Κ. ξέροντας τη δική μας τη γλώσσα τη μακεδονική και τη σλάβικη, παρουσιάστηκε σαν Βούλγαρος στους Βουλγάρους. Γιατί αν έλεγε ότι ήταν κομμουνιστής θα του παίρναν το κεφάλι. «Α», είπαν οι Βούλγαροι, «αυτός, δικός μας άνθρωπος είναι, βγάλε τον έξω». Ο Κ. όμως, κατόρθωσε να μάθει και σε κάμποσους κομμουνιστές που ήταν εκεί στη φυλακή μερικές κουβέντες δικές μας, σλάβικες. Είπε λοιπόν, «κι αυτοί δικοί μας άνθρωποι είναι» και τους απελευθέρωσε. Ε, αφού έγιναν όλα αυτά τα πράγματα, σπάσανε πόρτες, φύγανε. Φύγανε και οργανώσανε το ΕΑΜ τότε. Όταν ήρθε ο Κ. εδώ στο χωριό μας, ο πατέρας μου δεν ήταν πολιτικοποιημένος. Επηρεασμένος ο πατέρας μου απ' τους Βουλγάρους, έκανε κάτι σημαίες βουλγάρικες, έλεγε «θα υποδεχτούμε τους Βουλγάρους». Ο Κ. του έλεγε «Τι είναι αυτά που κάνεις;» κι αυτός απαντούσε «Θα υποδεχτούμε τους Βουλγάρους». Και του εξηγεί ο Κ. ποιοι είναι αυτοί οι Βούλγαροι... Κατάλαβε ο πατέρας μου την αλήθεια και πετάει τις σημαίες και εντάσσεται στο ΕΑΜ. (κ. Π.)

6.3.15 Αντιπαλότητα Οχράνας-ΕΑΜ

-Πάντοτε. Πάντοτε υπήρχε αντιπαλότητα μεταξύ τους... Ενοπλες δεν υπήρχαν. Βέβαια, οι Τουρουντζαίοι κατέβηκαν με τη συμμορία τους μια μέρα στην Πρέσπα. Αλλά, ο καπετάνιος, ... τους έδιωξε. Τους έδιωξε πίσω. Τους είπε «πέρα από τα σύνορα». Εδώ θα παλεύουμε εμείς, κι εκεί θα παλεύετε εσείς. (κ. Γ.)

6.3.16 Παρατάξεις κατά την περίοδο της Κατοχής

-Τότε, ήσανε τρεις, δεν ήσανε δύο. Η Οχράνα, οι κομμουνιστές και οι άλλοι του Τίτο, οι Τουρουντζαίοι. Ο Τουρουντζεφ, ο Τζότζος, ο Κίτσος, ο Ηλίας, αυτοί θέλανε τον Τίτο. Και υπήρχε μια διαμάχη. Κατέβηκαν από το Μοναστήρι στην Πρέσπα κάτω. Αυτοί λέγονταν «μακεδόνες», ήθελαν τη Μακεδονία δηλαδή. (κ. Γ.)

6.3.17 Στήριξη Ζαχαριάδη στο νοφ

-Το νοφ δεν ήταν ενάντια στους Έλληνες. Το νοφ ήταν δημοκρατικός απελευθερωτικός στρατός. Μέτωπο ήτανε. Ενώ οι άλλοι ήταν ενάντια στους Έλληνες. Αυτοί φταίνε (οι σλαβο-μακεδόνες) που είμαστε σ' αυτά τα χάλια. Όλους τους Έλληνες σ' ένα τσουβάλι τους έβαζαν αυτοί. Αυτοί ήταν επηρεασμένοι από τον Τίτο. Ο Ζαχαριάδης, πάντως, στήριζε αυτό το κομμάτι του νοφ. Αφού είχαν δικαιώματα τότε. Να τραγουδάνε, να μιλάνε τη γλώσσα τους, να γιορτάζουν τα ήθη και τα έθιμά τους. Μα και το πρόγραμμα το σοσιαλιστικό δεν είναι ενάντια στις μειονότητες ή ενάντια στους λαούς. Είπαν ότι αν

πάρουνε την εξουσία, θα τους έδιναν πλήρη δικαιώματα ως σλαβο-μακεδόνες να μιλάνε τη γλώσσα και τα λοιπά, αλλά όχι να κάνουν κράτος ζέχωρο. (κ. Π.)

6.4 Η Περίοδος του Εμφυλίου στο Ξινό Νερό

6.4.1 Δεκεμβριανά

Σε μια από τις συνεντεύξεις, γίνεται έμμεση αναφορά στα Δεκεμβριανά, με την ένοπλη συμπλοκή ανταρτών του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και των Άγγλων στρατιωτών στην πόλη της Αθήνας, στη συμφωνία της Βάρκιζας και στην προσπάθεια του δημοκρατικού στρατού να «καθαρίσουν» τη χώρα από τους αριστερούς:

Όταν παρέδωσαν τα όπλα οι δικοί μας (οι κάτοικοι του χωριού), όλοι αυτοί οι ταγματασφαλίτες κλπ., πογκρόμ. Όπου έβρισκαν αριστερό, τους έδερναν, τους ξεκοιλιάζανε και αυτοί από φόβο, για να γλιτώσουν τη ζωή τους, αναγκάστηκαν και έφυγαν στα βουνά για να μην τους βρουν. Έτσι δημιουργήθηκε κι ο εμφύλιος πόλεμος... Για να ξεφύγουν απ' το έγκλημα αυτό που έκαναν, ενάντια στους αριστερούς – γιατί οι κομμουνιστές δεν ήθελαν να κάνουν εμφύλιο, αν το ήθελαν δε θα παρέδιδαν τα όπλα – κάτω απ' αυτήν την πίεση, που τους σκοτώνανε όπου τους έβρισκαν – γιατί πλέον ήταν άοπλοι – βρήκαν οι ταγματασφαλίτες, και οι Εγγλέζοι φυσικά, ευκαιρία. Είχαν εντολή να πάρουν τα όπλα και να εξαφανίσουν το αριστερό κίνημα. Κι αυτό, επειδή οι εκλογές δεν τους συνέφεραν. Όλος ο ελληνικός λαός φώναζε «ΕΑΜ, ΕΑΜ!», οπότε δεν τολμούσαν να πάνε σε εκλογές έτσι ομαλά. (κ. Π.)

6.4.2 Αντάρτες από το χωριό

Σύμφωνα με μαρτυρίες, πολλοί ήταν οι κάτοικοι που συμμετείχαν στον Εμφύλιο Πόλεμο, είτε ως αντάρτες στα βουνά είτε ως καπετάνιοι με δικές τους ομάδες είτε ως καθοδηγητές του νεαρού πληθυσμού είτε παρέχοντας βοήθεια στους αντάρτες με τρόφιμα, ζώα και στέγη, όπου κρινόταν απαραίτητο:

Όντως υπήρχαν πολλοί αντάρτες από εδώ και πολλά θύματα. (κα. Κ.)

-Πολλοί, πάρα πολλοί. Στο βουνό είχαν βγει πάνω από 150 άτομα. Στο Μπούλκες δεν είχαν πάει δικοί μας, νομίζω. Για το Μπούλκες, είχα ακούσει, ότι φύγανε αυτοί που είχαν επιβαρυνθεί ως εγκληματίες, αυτοί που είχαν κάνει κάποιο έγκλημα. Όσοι συμμετείχαν στο ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και είχαν κάνει κάποιο έγκλημα, έπρεπε να φύγουν γιατί κινδύνευαν να χάσουν τη ζωή τους αμέσως. Αυτοί ήταν που πέρασαν στο Μπούλκες τότε. (κ. Π.)

-Η κατάσταση στον εμφύλιο ήτανε... Το βράδυ ήταν οι αντάρτες και το πρωί ο στρατός. Ήταν ο θείος μου καπετάνιος, ήταν ο Λ. καπετάνιος... ο Λ. ήταν στέλεχος του ΚΚΕ, του ΕΛΑΣ, ΕΑΜ εκείνα τα χρόνια και αυτοί κανονίζανε ποιον θα πάρουνε αντάρτη, ποιον θα κάνουνε ... κι έτσι φούντωσε ο εμφύλιος μετά. Εάν δεν άνοιγαν οι Ρώσοι για να πάνε μέσα, θα τους είχε καθαρίσει όλους... Ο Μ., ο Γ. του Τ., αυτοί ήταν δραστήριοι τότες, εκείνη τη χρονιά. Δεν ήταν μόνο να πας αντάρτης, έπρεπε να το λέει η ψυχή σου να αγωνιστείς, να κάνεις αυτό το πράγμα. Δε μπορούσε ο καθένας να (το) κάνει. (κ. Στ.)

-Ο Β. ... μετά ο θείος του Κ. Μετά, ήταν και πολλές γυναίκες από το χωριό, από τις οποίες πολλές σκοτώθηκαν... (κα. Κ.)

-Ο Β. Αυτός ήταν εδώ. Δεν πήγε στο Γράμμο αυτός. Αυτός περιφερόταν εδώ πέρα. Στην παρανομία ήτανε. Και τον κάνανε μπλόκο – προδόθηκε – τον περικύκλωσαν και αυτοκτόνησε... Ε, ναι, τι περιμένεις; Τέτοιοι άνθρωποι δεν παραδίδονται. Πώς θα παραδοθείς; Πρώτα απ' όλα δεν ήξερε πόσο θα αντέξει στα βασανιστήρια για να προδώσει πράγματα. Ήξερε ότι αυτό ήταν κάτι που έπρεπε να περιμένει. Ήταν

αποφασισμένοι αυτοί εκ των προτέρων. Πάνε εκεί πέρα και ξέρουν, η τελευταία σφαίρα είναι δικιά μου. (κ. Π.)

6.4.3 Φιλικά διακείμενοι κάτοικοι

Πολύς κόσμος ήταν διακείμενος φιλικά προς τους αντάρτες... Αυτοί μπορεί να μην είχαν φύγει (στο βουνό), αλλά... όχι ότι τους βοηθούσαν, αλλά όταν κατέβαιναν (οι αντάρτες), κοιμόντουσαν κανένα βράδυ, μπορεί να έδιναν κανένα τρόφιμο και τέτοια... Κάπως έτσι, δηλαδή... (κα. Κ.)

- Μετά τις 12 η ώρα ήταν εδώ στου Α. το αλώνι, φόρτωναν τα ζώα, ό,τι βρίσκαν, ό,τι μαζεύανε απ' το χωριό οι αντάρτες. Από 'κει πέρα, τα μαζεύαν και τα φόρτωναν οι αντάρτες τα μουλάρια και τα γαϊδούρια και τα άλογα ό,τι είναι και τα πηγαίναν στο βουνό απάνω. Οι αντάρτες έρχονταν εδώ στο χωριό και κάνανε επιστράτευση στους νέους... Εδώ στου Μπ. ήτανε, από το Πεδινό (εκεί) καθότανε μια οικογένεια. Κι αυτή η οικογένεια, τη νύχτα μπαίνανε στο αμπάρι. Είχε σκάλα, σκάλα που έβγαζαν τα ... το πάτωμα είχε σκάλα ... (έβγαζαν) τα σανίδια και μπαίνανε μέσα, κι εκεί τους έβαζαν κομμάτια από πάνω και δε φαινόταν ότι έχει κόσμο. Αλλά τους πιάσανε. Τους γέλασαν τα ποντίκια. Ο Τ. ο Β. τον πιάσανε. Αυτός ήταν πολύ δεξιός τότες. Τον έπιασαν τον Τ. και λέει «κι εγώ είμαι αντάρτης». Του δίνει όπλο στον Τ., μπαίνουνε στου Μ. και τα βρήκανε τα νέα τα παιδιά που ήταν κρυμμένα μες στο αμπάρι και τους πήγανε από εδώ, από του Β. (το σπίτι) προς τα πάνω και τους πήγαν στο βουνό. Ο Τ. πήγε μέχρι το ... και γύρισε. Προδόθηκε. (κ. Στ.)

6.4.4 Εκδίωξη οικογενειών

Στη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, όσες οικογένειες είχαν δικά τους άτομα ως αντάρτες στα βουνά, εκδιώχθηκαν από το χωριό και μετέβησαν σε άλλα χωριά της περιοχής, τα οποία βρίσκονταν στα χέρια των ανταρτών:

- Δεν μπορούσε. Τον κόσμο τον είχαν διαλύσει. Οι μισοί είχανε φύγει στα άλλα τα χωριά και οι μισοί είχαμε μείνει στο χωριό. Αυτοί που είχαν αντάρτες (ενν. στις οικογένειές τους), τους διώζανε, τους πήγανε σ' άλλο χωριό. Οι υπόλοιποι που δεν είχαμε, μείναμε εδώ... Στον Αετό... Στο Πεδινό, στο Φλάμπουρο... Η Ν. ήταν στο Φλάμπουρο. (κα. Ε.)

- Μετά, στον εμφύλιο, όταν ήρθε ο εμφύλιος, τέλος πάντων, εμάς μας διώζανε, που είχαμε ανθρώπους στον πόλεμο. Μας έστειλαν στα χωριά που τα είχανε αυτοί οι αντάρτες... Μας διώζανε όλους... (κα. Α.)

6.4.5 Κακουχίες από την εκδίωξη

Μας διώζανε εκεί στο Σκλήθρο. Εμείς την πρώτη βραδιά κοιμηθήκαμε στον Αετό. Στον Αετό βομβαρδίζανε. Ευτυχώς δεν πήγαμε κάτω απ' τη γέφυρα. Πήγαμε στο γραφείο. Γιατί μας είπαν εκεί "Μην πάτε στη γέφυρα, γιατί βομβαρδίζουν, να μην πάθετε τίποτα και πλακωθείτε, μπειτε στο γραφείο μέσα". Μπήκαμε στο γραφείο, κοιμηθήκαμε και τη νύχτα εκείνη, βομβαρδίσανε, που λες, τη γέφυρα, για να τη χαλάσουν, να μη μπορούν να φεύγουνε να πάνε προς τα 'κει, ούτε να έρχονται από 'κει εδώ, και ευτυχώς γλιτώσαμε, ας πούμε. Και ύστερα, την άλλη μέρα, πήγαμε στην ... Αγραπιδιά, λέγεται;... Μια οικογένεια, η μαμά με εμάς τους δύο, το Β. κι εμένα, και μια οικογένεια ήσαν του Μ. Αυτοί ήσαν πολλά άτομα, του Μ. Όλοι σε μια σάλα κοιμηθήκαμε. Και μετά, από εκεί, πήγαμε στο αυτό... στο Σκλήθρο καθίσαμε. Στο Σκλήθρο καθίσαμε αρκετό καιρό, δε θυμάμαι τώρα πόσο, αλλά καθίσαμε εκεί στο Σκλήθρο. (κα. Α.)

6.4.6 Καταφύγια

Αναφορά γίνεται και στην ύπαρξη καταφυγίων στη διάρκεια του Εμφυλίου. Στα καταφύγια κρύβονταν όλοι εκείνοι που ήθελαν να αποφύγουν τις βόμβες και να σωθούν:

-Στον Εμφύλιο είχε (ενν. προβλήματα). Είχαμε πάλι τα καταφύγια (κα. Ε.)

-μετά θυμάμαι όταν είχανε πάλι έτσι καταφύγιο, οι... ο Μητρούσης είχε καταφύγιο, και κρυβόμασταν μέσα. Τότε βομβαρδίζανε και οι απο πάνω. Οι δικοί μας... (κα. Α.)

6.4.7 Μάχη της Νάουσας

Σε μια από τις συνεντεύξεις γίνεται αναφορά και στη μάχη της Νάουσας, με τον συνεντευξιαζόμενο να αποτυπώνει τις μνήμες του για τη μάχη:

-Όταν χτύπησαν στη Νάουσα, εγώ ήμουν παιδάκι. Και όλη μέρα βλέπαμε από εδώ τ' αεροπλάνα πώς βομβαρδίζαν, πώς σκοτώναν τους αντάρτες. (κ. Στ.)

6.4.8 Περιπτώσεις κατοίκων του χωριού

Ξεχωριστή ονομαστική αναφορά γίνεται σε πριπτώσεις κατοίκων του χωριού, οι οποίοι είχαν ενεργό συμμετοχή στον Εμφύλιο πόλεμο ή υπέστησαν βασανιστήρια ως αντίποινα:

-Ήταν και αριστεροί, ήταν και κόσμος με το στρατό. Έτσι ήταν στον εμφύλιο, ο κόσμος ήτανε μοιρασμένος. Και κράτησε αυτό σε όλο τον εμφύλιο. Τρία, σχεδόν τέσσερα χρόνια. (κα. Ε.)

6.4.8.1 Ματθαίος Μπούλης

-Ο μόνος σωστός κομμουνιστής, με όλη τη σημασία της λέξεως, ήταν ο Ματθαίος ο Μπούλης... Και σκοτώθηκε εδώ έξω από το Σκλήθρο, σ' εκείνο το μέρος απάνω... Είχε (εννοεί δική του ομάδα) Αλλά δε θυμάμαι αν ήταν με το ΚΚΕ ή με τη μεριά του Τίτο. Αυτό δεν το θυμάμαι. (κ. Γ.)

-Ναι, ναι, ο Μάτης. Ο οποίος σκοτώθηκε και κάπου εκεί προς το Σκλήθρο. Ναι, ναι, ναι. Δεν έχω ακούσει, όμως, συγκεκριμένα πράγματα γι' αυτόν (κα. Κ.)

-Ήταν δραστήριος αντάρτης και κομμουνιστής, δεν ήταν όμως αυτονομιστής, όπως πήγαν να τον κατηγορήσουν. Ήταν από τους καλύτερους κομμουνιστές. Αλλιώς δε θα είχε τέτοια δύναμη. Ούτως ή άλλως, όσοι ήταν αυτονομιστές, οι αντάρτες θα τους καθάριζαν. Κι ο ίδιος, αυτούς που ήθελαν αυτονομία και με τον Τίτο και τα λοιπά, αυτούς τους κυνήγησε. (κ. Π.)

-Ο Μάτης ήτανε, πώς το λένε, επαναστάτης ήτανε. Όπου έβαζε νάρκη δε χάριζε. Τους καθάριζε όλους... (είχε) δικιά του ομάδα και μόνο νάρκες έβαζε. Άλλο τίποτα. Ο Μάτης ήταν για νάρκες ... ειδικός για νάρκες. Αλλά τον καθάρισαν στο βουνό. Απέναντι απ' το Σκλήθρο, εκεί. (κ. Στ.)

6.4.8.2 Συμπλοκή Μπούλη με τον ταγματάρχη Μ.

- Κοίταξε, τότε αυτός ο ταγματάρχης (ο Μ.) ήταν ένα άτιμο ανθρωπάκι. Δεν ήταν σωστός άνθρωπος. Αιμοβόρος, να χτυπάει για το τίποτα. Να δέρνει για το τίποτα. Τον συναντούσε τον άλλον στο δρόμο, τον αρχινούσε. Χωρίς να υπάρχει αιτία για τίποτα. Τόσο κακός. Και το έβαλαν πείσμα οι αντάρτες να τον σκοτώσουν. Ερχόταν απ' το Αμύνταιο, του στήσανε ενέδρα, μπαμ, τον σκότωσαν. Και τότε σκότωσαν του Τζότζου τον αδερφό, τον Ντάνο. Από το πολύ ζύλο, αυτός τότε πέθανε. Του δε Καραγιάννη, το Σπύρο ... ο αδερφός

του Καραγιάννη, ο Βαγγέλης, δεν είχε παιδιά. Τον πήραν στη Μακρόνησο κι εκεί από πολύ ξύλο πέθανε ο άνθρωπος. Εκείνη η Μακρόνησος έχει κάνει... Τι έχει κάνει! Ένας Μπαϊρακτάρης ονομαζόμενος, αυτός διοικούσε, τη Μακρόνησο εκεί. (κ. Γ.)

6.4.8.3 Γκίγκο του Ντόρε

-Κοίταζε, αυτός δεν ήταν εργατικός άνθρωπος, ήταν τεμπέλης. Από τεμπελιά έγινε κομμουνιστής. Και τον σκότωσαν εδώ – στην Αγραπιδιά απ' έξω δεν είναι ένας μύλος; Εκεί στο μύλο τον σκότωσαν. Και τον θάψανε στο Αμόνταιο, όπως είναι αυτά τα νεκροταφεία, δεν υπάρχει μια βρύση στη γωνιά; Ε, εκεί στη βρύση τον θάψανε... Τον τρέμανε όλοι και διαχειριζόταν πολλά λεφτά. Τα λεφτά του τά 'δωσε στον Μ. από τον Αετό. Ε, του λέει, τα λεφτά, αν ζήσουμε, θα τα μοιράσουμε. Αν όχι, θα μείνουν δικά σου. Και τελικά, μείνανε στο Μ. τα λεφτά. Και έρχεται μια μέρα ο γιος του στην Ένωση και μου λέει, έτσι είναι, καταντήσαμε ο καθένας να μας κουμαντάρει. «Τι είπες, βρε», του λέω, «που γίνετε άνθρωποι με τα λεφτά του Γκίγκο!» Του τα είπα έτσι ένα χεράκι και ξανά δεν τόλμησε να μιλήσει». (κ. Γ.)

-Αυτός ήταν στο ΕΑΜ και πέρασε και στον εμφύλιο έπειτα και σκοτώθηκε... πίσω στις Αγραπιδιές. Έπεσε σε ενέδρα και τον σκοτώσανε εκεί. (κ. Π.)

6.4.8.5 Βάσω της Μάτκας

-Κοίταζε, η Βάσω της Μάτκας, οι αδελφές της έπεσαν θύμα. Τη μοδίστρα της Σ. την ξέρεις; Το γιό της τον ξέρεις; Εκείνος τους πρόδωσε. Βάζουνε τα χαρτιά, λέει, κάτω απ' τα κεραμίδια κι έρχονται οι αντάρτες το βράδυ και τα παίρνουνε. Ποιος τα βάζει; Η τάδε και η τάδε. Τις πήρανε τις δυο αδερφές, να σου ξύλο, να σου ξύλο, τις σκότωσαν. Και μάλιστα τη μια, τη μάνα της Βάσως την πέταξαν στη φωτιά, την έκαψαν.(κ. Γ.)

-Την κάψανε τη μάνα. Ρίζανε μέσα στο... πώς το λένε, από τον στάβλο. Έβαλαν φωτιά, την περικυκλώσανε γύρω γύρω φαντάροι και τη ρίζανε μέσα στη φωτιά. Και την κάψανε. Και δεν έφταναν αυτά εδώ πέρα. Την έβαλαν σ' ένα σακί καμένη και την έδωσαν στον άντρα της να την κουβαλάει. Και τη θάψανε. Και τα άλλα τα κορίτσια, τη Ν. την έκαψαν με πυρωμένα σίδερα και την άλλη τη σκότωσαν στη Φλώρινα. Και είχαν φέρει τη μάνα τους για να βλέπει πώς τα καίνε τα κορίτσια της. Αυτή έβαζε τα χέρια στα μάτια της για να μη βλέπει κι αυτοί της τραβούσαν τα χέρια από τα μάτια για να βλέπει τα κορίτσια πώς τα καίνε με τα σίδερα... αυτό ήταν μια τρομοκρατία προς τους σλαβο-μακεδόνες, χωρίς καμία κατηγορία. Αυτοί οι άνθρωποι δε φταίζανε. Και όταν υπήρχαν κατηγορίες, υπήρξαν απ' τους χαφιέδες. Τι να σου πω τώρα. Αυτή ήταν απόφαση για να μας εξοντώσουν, να σκοτώσουν τους σλαβο-μακεδόνες. (κ. Π.)

6.4.9 Κοινωνικοί αποκλεισμοί αριστερών

Στις συνεντεύξεις γίνεται αναφορά και στην περίπτωση του κ. Γ., ο πατέρας του οποίου δεν έλαβε πολεμική σύνταξη ως τραυματίας του αλβανικού μετώπου, διότι είχε παρακολουθήσει μια συγκέντρωση του ΕΑΜ στη Φλώρινα:

-Κυνηγήθηκε γιατί είχε πάει σε μια συγκέντρωση στη Φλώρινα, και όταν είχε κάνει χαρτιά για να ζητήσει σύνταξη, του είπαν «να πας στο ΕΑΜ να σου δώσει». (κ. Γ.)

6.4.10 Τραυματισμοί

Αναφορά στις συνεντεύξεις γίνεται στους πολλαπλούς τραυματισμούς που υπέστησαν οι αντάρτες στη διάρκεια του Εμφυλίου:

-Που αυτός (ο πατέρας μου)πολέμησε, ήταν ότι να είναι στο στρατό, τρεις φορές τραυματίστηκε. Στον εμφύλιο τραυματίστηκε τρεις φορές. (κα. Α.)

6.4.11 Απώλειες στον εμφύλιο και φροντίδα οικογενειών

Στον Εμφύλιο Πόλεμο οι απώλειες ήταν πολλές για το χωριό. Μικρά παιδιά αλλά και μεγαλύτεροι σκοτώθηκαν από το 1945 ως το 1949. Λέγεται πως το Ξινό Νερό έχει απώλειες 150 ανθρώπων μόνο στη διάρκεια αυτών των χρόνων. Όπως αναφέρεται και στις συνεντεύξεις, όλοι έχασαν κάποιον στον Εμφύλιο. Πολλοί μάλιστα ενώ ήθελαν να γίνουν αντάρτες και να ανέβουν στα βουνά, αναγκάστηκαν να μείνουν πίσω και να φροντίσουν τις οικογένειές τους αλλά και τις οικογένειες των συγγενικών τους προσώπων:

-Στον εμφύλιο χάσαμε πολλά παιδιά. Εδώ στη γειτονιά μόνο πόσα... Της Β. ο Π., αν τον θυμάσαι, του Μ. ο γιος, ο Σ. του Κ.... Ο Σ. άδικα πήγε. Κι άλλοι πήγαν άδικα, αλλά αυτός πιο άδικα. Δεν έβλεπε το παιδί, αυτό το ζέραμε. Τον πήραν οι αντάρτες. Ξεκίνησε απ' την Πρέσπα να έρχεται. Τον συνάντησαν οι αντάρτες, «πού πας;», του λένε. «Σπίτι». «Γιατί;». «Δε βλέπω», λέει. «Α, δε βλέπεις, ε;» και μπαμ, τον σκότωσε. Ύστερα, του Σ. το παιδί, το Β., του Ρ. ο Φ., αν τον θυμάσαι, του Π. ο Ο., της Α. ο Π. Ο Π. τότε έζησε, σκοτώθηκε μετά με το θείο μου τον Κ. Στον εμφύλιο κάνανε μαζί. (κ. Γ.)

-Ήθελε να πάει σαν αντάρτης, αλλά τον γύρισαν πίσω γιατί είχε ήδη χάσει δύο πρώτα του ξαδέρφια. Είχε χάσει τον Σ. και τον Χ. Και έμεινε εδώ για να φροντίζει τα άλλα μέλη της οικογένειας. Οπότε έμεινε εδώ στο χωριό για να προστατέψει τη δική του οικογένεια και την οικογένεια του αδερφού του. Έτσι, δεν πήρε μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις με το δημοκρατικό στρατό. (κ. Γ.)

-Η μια θεία μου, του μπαμπά μου η αδερφή σκοτώθηκε στον εμφύλιο πόλεμο. Σκοτώθηκε, μικρή, η πιο μικρή σκοτώθηκε εκεί... . Και την έφερναν, την πιάσανε και την έφεραν στη φυλακή μαζί με τις... του Σ. του Β. το γιο. Τους σκότωσαν στη φυλακή και τη θεία μου και αυτόν. Δεν ξέρω πώς, τι, αλλά τους σκότωσαν εκεί στη φυλακή (κα. Α.)

-Ε, κι απ' την μια, κι απ' την άλλη. Εσάς το σπίτι δεν το κάψανε; Ο στρατός το 'καψε. Του Μπ. Ο στρατός δεν το έκαψε; Οι αντάρτες κανα 3-4 σπίτια των δεξιών δεν τους κάψανε τα σπίτια; Τα κάψανε οι αντάρτες. Απ' τη μια μεριά οι αντάρτες καίγανε, απ' την άλλη ο στρατός έκαψε τα σπίτια. (κ. Στ.)

-Όλοι έχουνε θύματα. Και όχι τόσο από τους Γερμανούς όσο από τους Έλληνες εδώ, τους ντόπιους, τους συγχωριανούς μας προδότες. (κα. Κ.)

-Αλλά πολλοί εκτελέστηκαν εδώ πέρα, όπως η μάνα του μπαμπά σου, η γιαγιά σου δηλαδή, και πολλοί άλλοι. Έκαψαν τα σπίτια σας... Τέτοια πράγματα έχουν κάνει πολλά. Έκαψαν τις γυναίκες με σίδερα, τις έριχναν μες στη φωτιά, άμα τα ξέρεις αυτά τα πράγματα... Τα ξέρεις... Γίνανε πολλά πράγματα. Δεν τα χωράει το ανθρώπινο μυαλό. Τέτοια βαρβαρότητα σε ανθρώπους που δε φταίζανε... (κ. Π.)

-Εκεί στο Ροδώνα, είχε ένα άλογο μια κοπέλα. Σκοτωμένη... Εμείς, παιδιά, πηγαίναμε και δεν είχε ποιος να τους θάψει. Τους πιάσανε τα σκυλιά (και) τους τρώγανε. Τα σκυλιά τους έφαγαν τους σκοτωμένους τους αντάρτες. όσοι πρόλαβαν, οι αντάρτες που πρόλαβαν, μπήκαν μες στο βουνό, γλίτωσαν. Τους άλλους τους θέρισαν, δεν άφησαν τίποτα... Τα αεροπλάνα και τα τανκς και τα πάντα. Τανκς και αεροπλάνα. Τρέχαν, σκοτώναν ανθρώπους, τους λιώσανε τους αντάρτες ... όσοι δε μπήκαν στο βουνό. (κ. Στ.)

6.4.12 Δίκες, φυλακίσεις, εξορίες και στρατοδικεία εμφυλίου Πολέμου

Ιδιαίτερα σημαντικό υπήρξε το ζήτημα των φυλακίσεων, των εξοριών, των δικών αλλά και των στρατοδικείων που πραγματοποιήθηκαν στη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου,

αλλά και μετά από αυτόν. Οι μαρτυρίες τους αυτές, σκιαγραφούν το τοπίο της περιόδου:

6.4.12.1 Δίκες

-Όταν πιάστηκε ο πατέρας μου μετά, το '45- '46, και δικάζονταν μαζί με τον Κ. – έχω και απόκομμα εφημερίδας, το έχω εδώ – δικάζονταν επειδή, λέει, ήταν ενάντια στους Έλληνες. Αλλά δεν ήταν αλήθεια αυτό το πράγμα... Και στην απολογία, ο πατέρας μου είπε ότι «εμείς είμαστε περήφανοι που είμαστε κομμουνιστές. Εμείς πολεμήσαμε τον κατακτητή 3 χρόνια στο βουνό και δε συνεργαστήκαμε καμιά φορά, ούτε με τους Βουλγάρους ούτε με τους Γερμανούς». Και τον πατέρα μου τον καταδικάσανε 7 χρόνια φυλακή, όχι γιατί είναι Βούλγαρος ή δεν ξέρω 'γώ τι, αλλά επειδή ήταν κομμουνιστής. Και τον στείλανε στη Γιούρα τον πατέρα μου. Με την κατηγορία του κομμουνιστή. Και του είχε πει ο δικαστής να τον καταδικάσει 10 χρόνια, γιατί αν βγει, πάλι θα πάει στο βουνό και θα σκοτωθεί. Σαν να ήξερε... Ναι, δικάστηκε και ο Κ. Ο Κ. δικάστηκε όταν σκοτώθηκαν δύο χωροφύλακες εδώ το '46. Ο Κ. τότε ήτανε στη Φλώρινα και τον πιάνουν με την κατηγορία ότι επηρέασε τα γεγονότα. Ξύλο πολύ... Δικάζεται μαζί με τον πατέρα μου και τον στέλνουν κι αυτόν στη Γιούρα. Κι εκεί εκτίσαν την ποινή τους. (κ. Π.)

6.4.12.2 Φυλακίσεις και εξορίες

Έτσι ακριβώς, σε φυλακές και εξορίες. Και κυβερνούσαν αυτοί (οι δεξιοί). Και αν δεν ήσουν μαζί τους, ήσουν εναντίον τους. Ή θα ήσουν ο χαφιάς γι' αυτούς ή θα ήσουν στο βουνό ή στις φυλακές. Δεν υπήρχε άλλος δρόμος (κ. Π.)

6.4.12.3 Στρατοδικεία

-Αυτοί ήταν που υπογράφανε, αυτοί που τα καταδίδανε στα στρατοδικεία της Φλώρινας όλα. Αυτοί το κάνανε. Και ένας ήταν και πρόεδρος της κοινότητας. Και ο γιος του ήτανε. Χειρότερος ήτανε. Κι άλλοι, όμως ήτανε... Ο Θ. ο Α., ας πούμε, ήταν από τους πυρήνες, που παίρνανε τις αποφάσεις. Και ο Α. ο Μ. Αυτός ήτανε ο κρυφός. Αυτά τα είπε ένας αξιωματικός, «οι κύριοι υπεύθυνοι», είπε. Οι κρυφοί. Αυτοί που έπαιρναν τις αποφάσεις. Αυτός ο Μ. κι ένας άλλος. Μου ξεφεύγει το όνομα. Αυτοί αποφάσιζαν ποιος θα εκτελεστεί. Μια ομάδα από καταδότες που έπαιρναν τις αποφάσεις κι έλεγαν στην αστυνομία «αυτός, αυτός, αυτός κι αυτός να εκτελεστεί». (κ. Π.)

-Στο τέλος του εμφυλίου, η ελληνική κυβέρνηση και οι δωσίλογοι και οι συνεργάτες των Γερμανών εδώ, οι οποίοι μάζεψαν και επισήμαναν πολλούς ανθρώπους από εδώ, ενώ πολλοί απ' αυτούς δεν είχαν καμιά ανάμειξη, ούτε με τον εμφύλιο. Τους μάζεψαν, τους πέρασαν στρατοδικεία με ψευδή στοιχεία και τους εκτέλεσαν. Αυτοί, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός στο χωριό μας, εκτελέστηκαν όλοι με ψευδή στοιχεία και με μάρτυρες, ψευδομάρτυρες χωριανούς μας. Και ο παππούς μου, ο πατέρας της μαμάς μου, και η γιαγιά σου εκτελέστηκαν απ' αυτούς τους δωσίλογους. Αυτοί οι άνθρωποι, δυστυχώς, σε όλη την Ελλάδα και όχι μόνο στο χωριό μας, δεν τιμωρήθηκαν και κυβέρνησαν την Ελλάδα. (κα. Κ.)

-Η γιαγιά σου σκοτώθηκε στο στρατοδικείο, αλλά κι η μάνα μου ήταν εκεί... Δικασμένη, μαζί με τη γιαγιά σου τότε, εκείνη τη χρονιά. Αλλά της μάνας μου σκοτώθηκε ο αδερφός της στο στρατό και εκείνη ισόβια της βάλανε και μετά έζησε 5 χρόνια στη Θεσσαλονίκη στις φυλακές, βασανίστηκε εκεί και βγήκε. Αλλιώς θα ήταν σκοτωμένη με τη γιαγιά σου τη Φ. Όταν σκότωσαν τη Φ. δεν είχε σπίτι η μαμά. Ήταν στο ρούσικ αυτό. Εμείς μικρά παιδιά τότε, μας άφηναν την ημέρα, βοσκούσαμε ζένα ζώα. Όλα τα χωριά, από το Λέχοβο ως εδώ ήταν διωγμένα στο Αμύνταιο και στο Ξινό Νερό. Όλοι εδώ ήταν. Όλοι απ' τα

Βαλτόνερα, όλα τα χωριά προς το Αμύνταιο. Είχανε φύγει, από 'κει δεν έμεινε τίποτα. Εμείς πηγαίναμε την ημέρα με τα ζώα, παιδιά. Είχε πολλά ο Β. του Μ. ... (κ. Στ.)

6.4.13 Πολιτικοί πρόσφυγες

Στις συνεντεύξεις έγινε αναφορά και στους πολιτικούς πρόσφυγες, που ξέφυγαν με το τέλος του εμφυλίου πολέμου στις χώρες του ανατολικού μπλοκ:

-Σε άλλες χώρες, βέβαια. Φύγανε σε άλλες χώρες... Ήτανε. Ήταν αρκετοί. (κα. Ε.)

-Ο μπαμπάς μου ήταν στη Ρωσία... Ναι, μετά, με τον πόλεμο έφυγαν. Αυτός στη Ρωσία, ο θείος μου στη Ρουμανία. Ύστερα, όλοι μαζεύτηκαν στα Σκόπια... Εκεί ήταν και οι δύο οι αδερφές του μπαμπά μου. Στον ανταρτοπόλεμο. Όλη η οικογένεια είχαν πάει. Πέντε άτομα ήσανε. (κα Α.)

-αλλά κάποιες (γυναίκες) κατάφεραν να επιζήσουν κι έφυγαν αργότερα στις σοσιαλιστικές χώρες, Τσεχοσλοβακία, στη Γιουγκοσλαβία, τότε. Δεν ξέρω και αν ακόμα ζούνε στη σημερινή Βόρεια Μακεδονία...Οι περισσότεροι, λίγο πολύ, κατέβηκαν προς τα Σκόπια για να είναι πιο κοντά. Αυτά.(κα. Κ.)

6.4.14 Επιστροφή στην Ελλάδα

Μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου, οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν και στις επιστροφές των δικών τους ανθρώπων από τις χώρες του ανατολικού μπλοκ και στα κωλύματα που θα αντιμετώπιζαν σε ενδεχόμενη επιστροφή τους

-Ο πατέρας μου; Όχι. Δεν ήθελε να 'ρθει. Κοίταζε, για να 'ρθει στην Ελλάδα, έπρεπε Λερνιτις να λέγεσαι, Φλωρινιώτης να λέγεσαι... (Υπήρχε θέμα με το Μακεδονικό;) Ναι, ναι. Υπήρχε. Θα υπήρχε, γιατί τους ζητούσαν να δώσουν μια δήλωση ότι "είμαι Φλωρινιώτης", από τη Φλώρινα... Και δεν μπόρεσε να 'ρθει. Και δεν ήθελε να 'ρθει. (κα. Α.)

Συμπεράσματα – Διαπιστώσεις

Η παρούσα εργασία διερεύνησε όψεις της ιστορίας και της ζωής στο Ξινό Νερό, ένα χωριό του νομού Φλώρινας, το οποίο, κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας είναι την ονομασία Εξή Σου. Στο πλαίσιο αυτό, εκτός από κάποια ιστορικά στοιχεία σχετικά με την περιοχή, εξετάστηκαν οι αντιλήψεις των κατοίκων του Ξινού Νερού που αφορούσαν την εκπαίδευση, την οικονομία και τις πολιτιστικές ταυτότητες στην περιοχή, καθώς και σημαντικές στιγμές στην πορεία του χωριού, κυρίως μέσα από τα όσα αντλήθηκαν από τις συνεντεύξεις τις οποίες έδωσαν στον ερευνητή.

Το Εξή Σου ήταν ένα χωριό το οποίο, κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, αλλά και στη συνέχεια, είχε κατοίκους με διαφορετικές πολιτισμικές, γλωσσικές και εθνοτικές ταυτότητες, γεγονός το οποίο επηρέαζε σημαντικά την εκπαίδευση των παιδιών και την εκπαιδευτική πολιτική. Οι σημαντικότερες πολιτισμικές ταυτότητες που υπήρχαν στην περιοχή ήταν η ελληνική, η τουρκική και η σλαβική. Παρότι οι κάτοικοι δε φάνηκε να είναι πρόθυμοι να μιλήσουν ρητά για το ζήτημα της ταυτότητας στη σημερινή εποχή, αλλά και το πώς εξελίχθηκε με το πέρασμα του χρόνου – δεν πρέπει να ξεχνάμε πως οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις είναι άτομα μεγάλης ηλικίας και είναι πιθανό μετά από ορισμένα γεγονότα να βίωσαν μια «κρίση» ταυτότητας.

Σαφώς, σε σύνδεση με το κομμάτι της γλώσσας, διαφαίνεται πως η ντόπια γλώσσα πλέον συνυπάρχει με την ελληνική, αν και αυτό έγινε μετά από χρόνια, και μπορεί να αντιληφθεί κανείς ότι εξακολουθούν να τη θεωρούν ως «δική» τους. Παρότι πρόκειται λοιπόν για ένα σλαβόφωνο – όσο και ελληνόφωνο – πληθυσμό, αυτό που δηλώνεται μέσα από τις συνεντεύξεις είναι ένας διαχωρισμός ταυτότητας από τη βουλγαρική, γεγονός που φαίνεται να εντάθηκε την περίοδο της γερμανικής κατοχής, καθώς οι Βούλγαροι (τους οποίους μέχρι τότε ορισμένοι κάτοικοι – λόγω προπαγάνδας – έβλεπαν ως «αδέλφια») συνεργάστηκαν με τους Γερμανούς. Μέσα στα χρόνια του πολέμου, απομακρύνονται ακόμα περισσότερο και συνδέονται με τους Έλληνες, γεφυρώνοντας το χάσμα που υπήρχε, μέσω του ΕΑΜ και του κοινού αγώνα (Ηλιάδου – Τάχου, 2017).

Αναφορικά με την εκπαίδευση, μέσα από τις συνεντεύξεις αναδείχθηκε η σχέση των κατοίκων με το σχολείο και τους – τότε – δασκάλους τους, τους οποίους γενικά χαρακτήρισαν ως αυστηρούς, αλλά με διάθεση να τους δουν να προοδεύουν. Διαφαίνεται και μια πικρία για το γεγονός ότι δεν τους άφηναν, ως παιδιά, να μιλήσουν στην τοπική διάλεκτο έστω και στα διαλείμματα, απαγόρευση η οποία ίσχυε και εκτός του σχολείου ανεξαρτήτως ηλικίας, καθώς βασική πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης ήταν η προσπάθεια διάδοσης της ελληνικής γλώσσας για τον εξελληνισμό των αλλόγλωσσων, κυρίως των σλαβόφωνων, που παρέμεναν εκεί και μετά την ένωση της Μακεδονίας με το ελληνικό κράτος. Το γεγονός αυτό συνδέεται με την πολιτική των διακρίσεων του ελληνικού κράτους απέναντι στους σλαβόφωνους (Ηλιάδου – Τάχου, 2017).

Όσον αφορά την οικονομία, οι κάτοικοι ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, ενώ πολύ λιγότεροι ασχολήθηκαν με άλλα επαγγέλματα (μυλωνάδες, τεχνίτες, έμποροι κ.ά.). Σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής διαδραμάτισε η ύπαρξη φυσικού μεταλλικού νερού, το οποίο ξεκίνησε να εμφανίζεται ήδη από την εποχή της Γαλλοκρατίας, και αποτελεί οικονομικό πυλώνα της Δυτικής Μακεδονίας ακόμα και σήμερα.

Σχετικά με κρίσιμες ιστορικά περιόδους, οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις έδειξαν θετική στάση απέναντι στη Γαλλοκρατία, σημειώνοντας ότι υπήρχαν περιπτώσεις που βοηθήθηκαν από τους Γάλλους και ότι δεν πείραξαν τις κοπέλες του χωριού. Σαφώς, οι εντυπώσεις αυτές δεν είναι παρά μεταφορά εντυπώσεων που άκουσαν ως παιδιά από τους γονείς και τους παππούδες τους, και δε γίνεται να έχουν ολοκληρωμένη εικόνα και άποψη για την εποχή.

Πολύ περισσότερες μνήμες υπάρχουν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και την εποχή του εμφυλίου, η οποία υπήρξε τραυματική για μεγάλο τμήμα του πληθυσμού του χωριού, γεγονός που οδήγησε και σε κύματα μετανάστευσης. Οι εικόνες των κατοίκων από τον εμφύλιο αφορούν διώξεις οικογενειών, τραυματισμούς, αντάρτες, στρατοδικεία, φυλακίσεις, εξορίες και, σπάνια, επιστροφή πολιτικών προφύγων, εξόριστων ή φυλακισμένων πίσω στο χωριό.

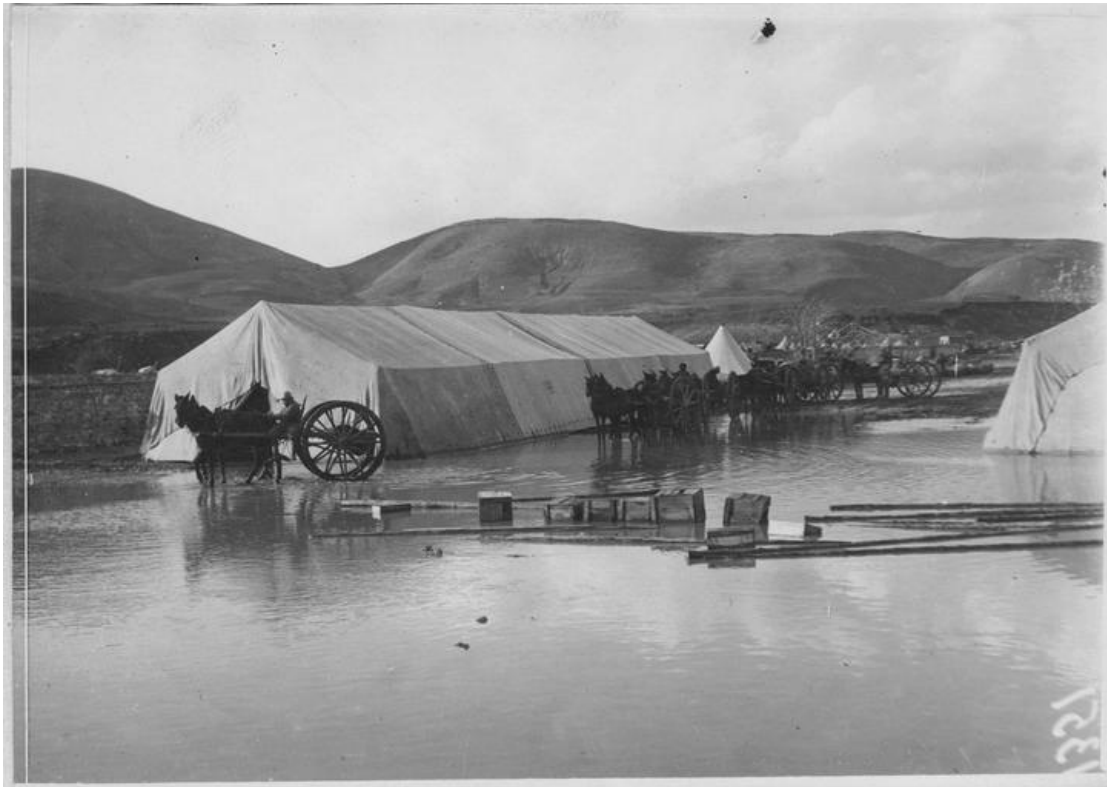
Παράρτημα συνεντεύξεων

Οι απομαγνητοφωνήσεις των συνεντεύξεων βρίσκονται στην παρακάτω διεύθυνση και αποτελούνται από δύο αρχεία:

Αρχείο αρχικών συνεντεύξεων:
<https://drive.google.com/file/d/1Q1OSYFHSfJEhvGi2PEe3uoCfrcz7gv--/view?usp=sharing>

Συμπληρωματικά στοιχεία:
<https://drive.google.com/file/d/14ipMwbaBFSkxiLhNBrIrL9C84EEemZfMc/view?usp=sharing>

Παράρτημα εικόνων

Εικόνα 1: 1916.10.01. Ανεφοδιασμός μετά από βροχή δύο ημερών. (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 2: 1916.11.17. Τρένο εκκένωσης για ασθενείς και τραυματίες. (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 3: Νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Τμήμα στοματολογίας (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 4: 1916.09.22. Τομέας Φλώρινας, Ξινό Νερό. (Σεπτέμβριος 1916). General Cordonnier, Colonel Jacquemot, Chief of Staff, Lieutenant-Colonel Franc and Captain Feburel (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 5: 1916.09.21. Γερμανικό αυτοκίνητο που ελήφθη στη Φλώρινα, Ξινό Νερό (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 6: 1916.09.21. Προμήθεια του γαλλικού στρατού της Ανατολής (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 7: 1916.11.17. Το χωριό Ξινό Νερό. Στο βάθος τα βουνά και το πρώτο χιόνι (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 8: 1916.11.17. Ξινό Νερό, στο βάθος χιόνια (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 9: 1916.11.17. Η ερειπωμένη εκκλησία και το χωριό. Άποψη της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου του Ξινού Νερού, μετά τον βομβαρδισμό της το 1915 από τους Ιταλούς στα χρόνια του Ιου Παγκοσμίου πολέμου. (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 10: Φεβρουάριος 1918. Εσωτερική άποψη μιας καλύβας Cochet (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 11: Φεβρουάριος 1918. Ξινό Νερό. Επισκόπηση του Alpine Ambulance 18 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 12: 1916.10.01. Ξινό Νερό. Εκκένωση κενών κουτιών και περιβλημάτων (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 13: 1916.10.01. Ξινό Νερό. Εκκένωση κενών κουτιών και περιβλημάτων (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 14: 1916.10.01. Ξινό Νερό. Στο δρόμο για το Μοναστήρι (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

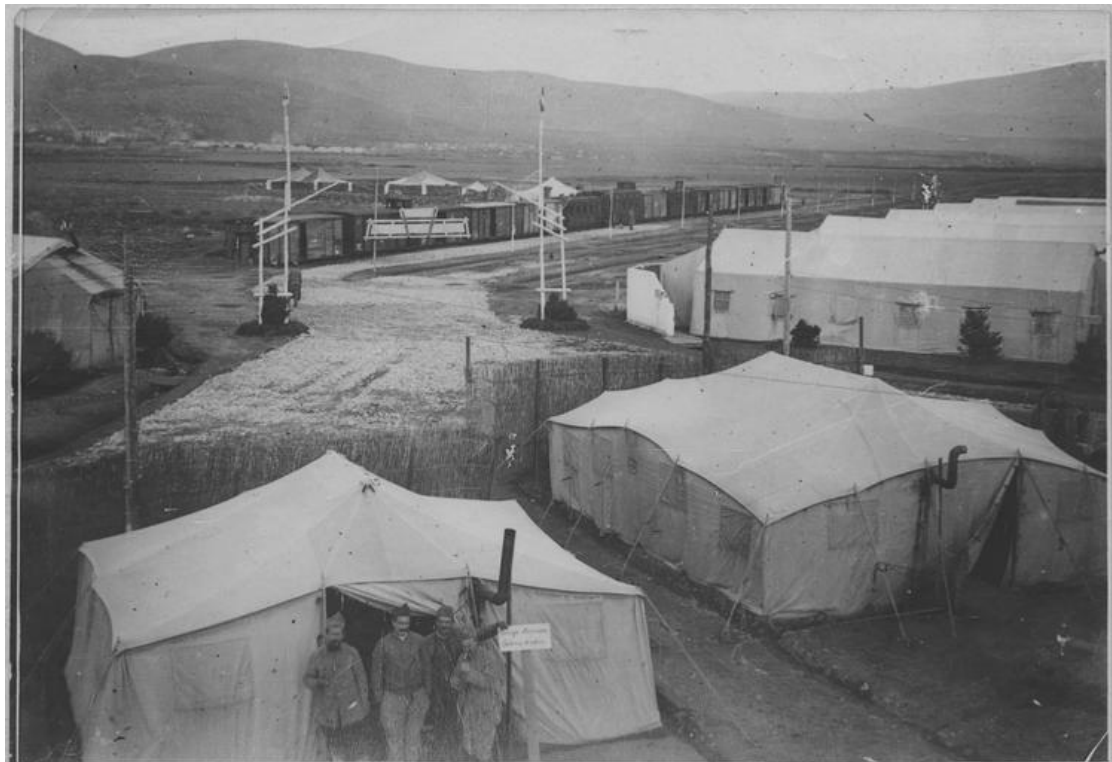
Εικόνα 15: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Απόκλιση του Ξινού Νερού: Δημιουργία της νέας σιδηροδρομικής γραμμής (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 16: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Απόκλιση του Ξινού Νερού: Δημιουργία της νέας σιδηροδρομικής γραμμής (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 17: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Γέφυρα Decauville στο Ξινό Νερό (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 18: Νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Γενική εικόνα. Στο βάθος, το υγειονομικό τρένο (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

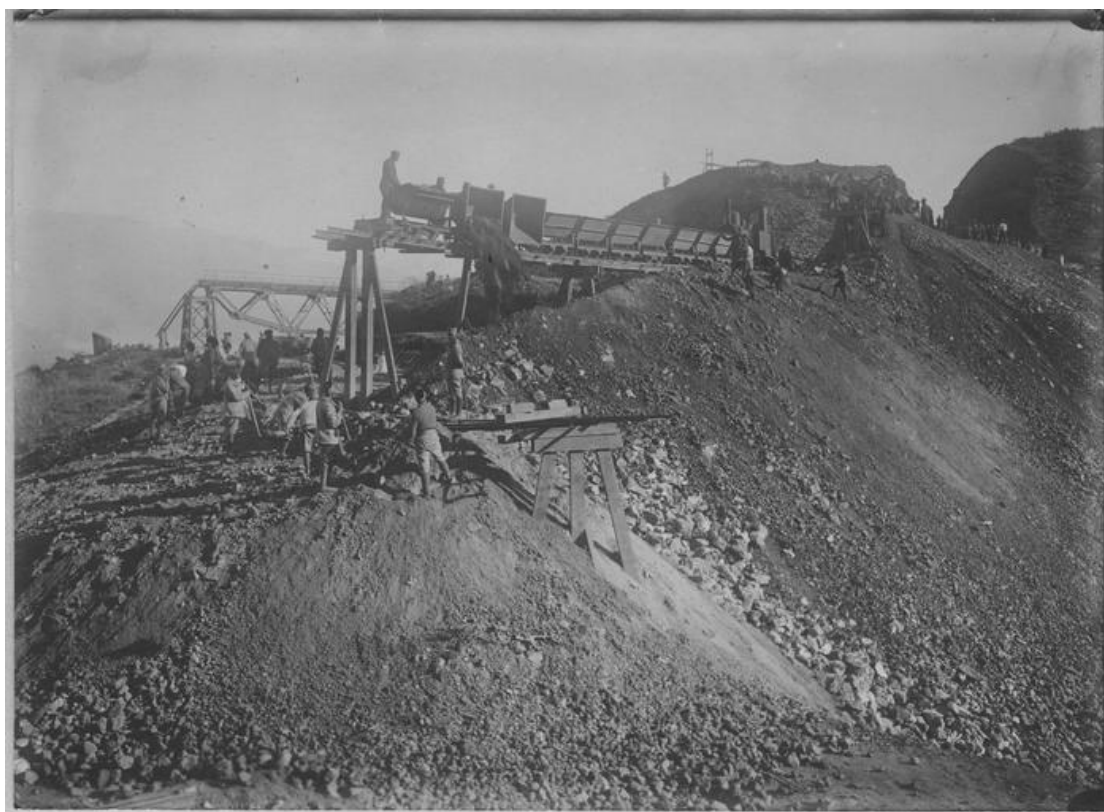
Εικόνα 19: Νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Ομάδα πλυντηρίων και κινητών στεγνοτηρίων (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 20: Νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Εσωτερική άποψη μιας καλύβας Cochet: Σέρβοι άρρωστοι (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 21: νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Επισκόπηση του «ασθενοφόρου των Άλπεων» 17 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 22: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Απόκλιση του Ξινού Νερού: Δημιουργία της νέας σιδηροδρομικής γραμμής (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 23: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Η γέφυρα Ξινού Νερού καταστράφηκε από τους Βούλγαρους (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 24: Στο δρόμο προς το Μοναστήρι (Οκτώβριος 1916). Ομάδα Κομιτατζήδων στο Provost (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 25: Οκτώβριος 1916. Η οδογέφυρα του Ξινού Νερού καταστράφηκε από τους Βούλγαρους στην υποχώρησή τους (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 26: Οκτώβριος 1916. Ξινό Νερό. Κολλημένο στις λάσπες ασθενοφόρο (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 27: Οκτώβριος 1916. Ξινό Νερό. Εκφόρτωση μερών 105 και 120 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 28: Οκτώβριος 1916. Ξινό Νερό. Φόρτωση φορτηγών ανεφοδιασμού (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

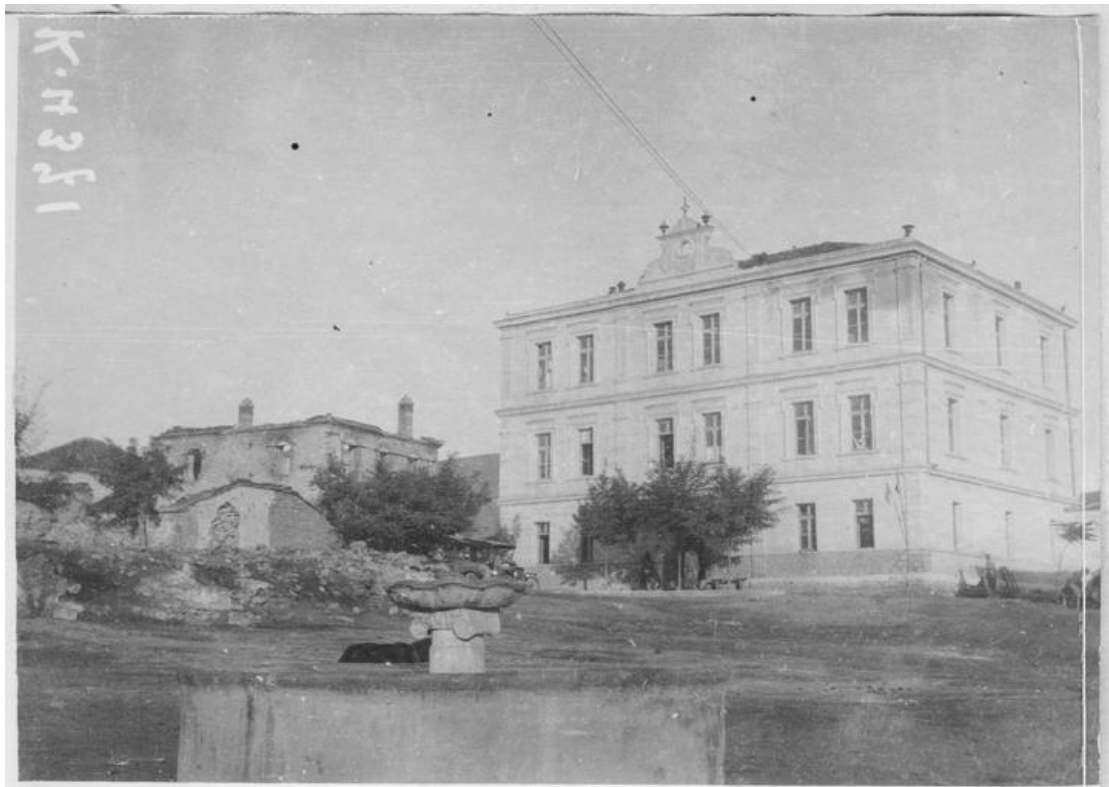
Εικόνα 29: Σεπτέμβριος 1916. Ξινό Νερό. Γερμανοί και Βούλγαροι κρατούμενοι στα κεντρικά γραφεία (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 30: Νοσοκομεία στον τομέα της Φλώρινας, Ξινό Νερό (Φεβρουάριος 1918). Αλπικό «ασθενοφόρο» 18 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 31: 1916.09.22. Ξινό Νερό. Στο βάθος, η βομβαρδισμένη – κεντρική τότε- εκκλησία του Αγίου Νικολάου. (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 32: Κεντρικά γραφεία του γαλλικού στρατού στο δημοτικό σχολείο του χωριού (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 33: Νοέμβριος 1916. Τρένο εκκένωσης για ασθενείς και τραυματίες (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

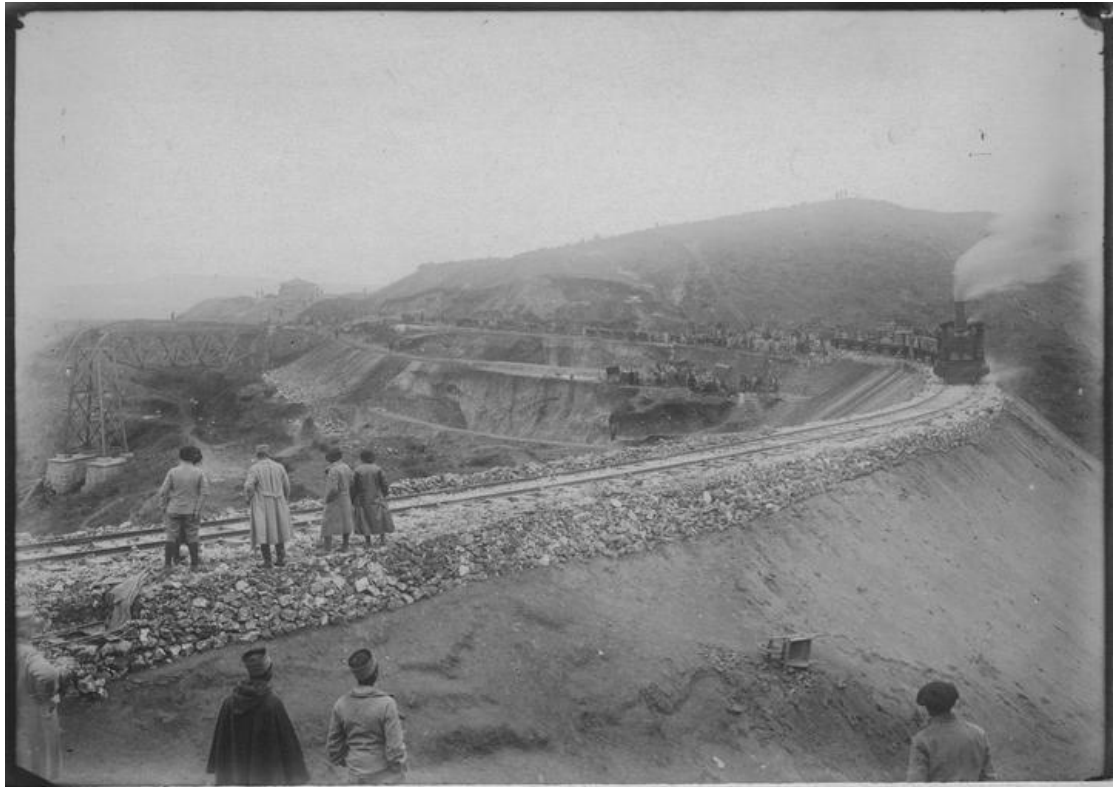
Εικόνα 34: Οκτώβριος 1916. Η οδογέφυρα του Ξινού Νερού καταστράφηκε από τους Βούλγαρους στην υποχώρησή τους (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 35: Οκτώβριος 1916. Συνοδεία ανεφοδιασμού αυτοκινήτων (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 36: Απόκλιση του Ξινού Νερού: Δημιουργία της νέας σιδηροδρομικής γραμμής (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 37: Το πρώτο τρένο που περνά στην επισκευασμένη γραμμή του Ξινού Νερού (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 38: Φεβρουάριος 1918. Φαρμακείο, Ξινό Νερό (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 39: Φεβρουάριος 1918. Δωμάτια εγχειρήσεων (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 40: Γενική άποψη του «ασθενοφόρου των Άλπεων» 18 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

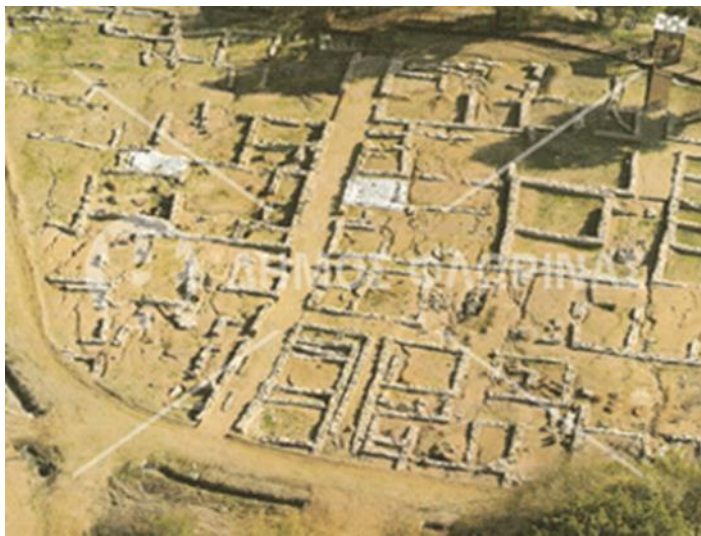
Εικόνα 41: Φεβρουάριος 1918. Η κουζίνα του «ασθενοφόρου των Άλπεων» 18 (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 42: Η σιδηροδρομική γραμμή Ξινού Νερού (Δεκέμβριος 1916). Σταθμός πολυβόλων μετρητών αεροσκαφών εγκατεστημένος στον ίδιο τον σταθμό (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

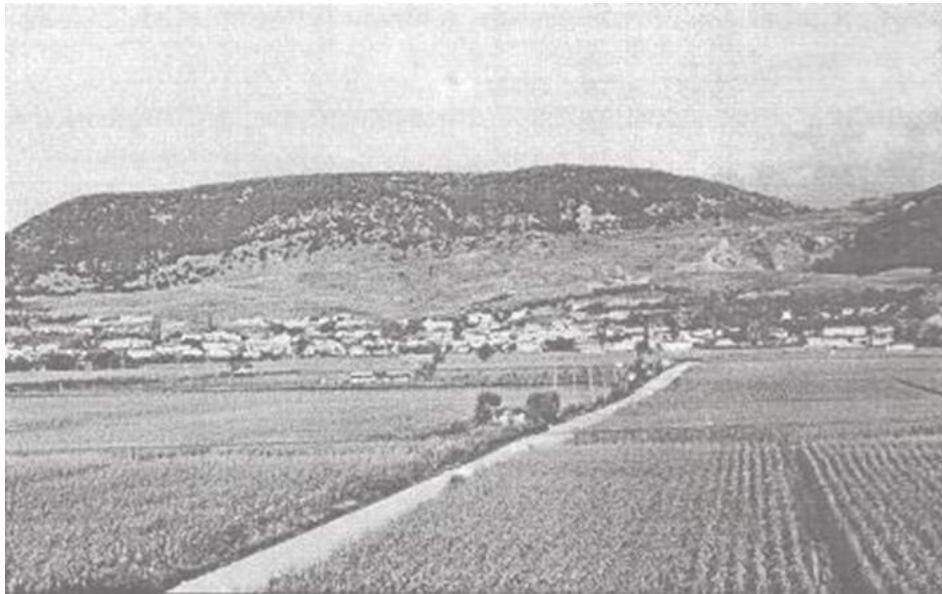
Εικόνα 43: Στον τομέα της Φλώρινας (Σεπτέμβριος 1916). Μεταξύ Ξινού Νερού και Βανίτζα: Συνοδεία εφοδιασμού πυροβολικού (Ministry of Culture (France), Multimedia library of architecture and heritage, distribution RMN-GP, 2020).

Εικόνα 44: Ερείπια νεολιθικού οικισμού στην ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας

Εικόνα 45: Ο σιδηροδρομικός σταθμός του Εζή Σου.

Εικόνα 46: Άποψη του Εζή-Σου

Εικόνα 47: Το Ξινό Νερό από φωτογραφία του 1917

Εικόνα 48: Χάρτης της διοικητικής διαίρεσης της Ανατολικής Ρωμυλίας

Εικόνα 49: Νεκροί μαχητές του ΔΣΕ μετά τη μάχη της Φλώρινας, οι οποίοι θάφτηκαν σε ομαδικό τάφο, μαζί με τραυματίες που θάφτηκαν ζωντανοί.

Εικόνα 50: Φύλλο της εφημερίδας Απογευματινή που αναφέρεται στους εορτασμούς για τη νίκη των κυβερνητικών στον Γράμμο.

Εικόνα 51: Το χωριό Ξινό Νερό Φλώρινας σήμερα

Εικόνα 52: Νερό και αναψυκτικά από τους πηγές του Ξινού Νερού Φλώρινας που κυκλοφορούν στην αγορά εμφιαλωμένα.

Εικόνα 53: Το μέγαρο του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως λίγο πριν κατεδαφιστεί, το 1965.

Εικόνα 54: Εικόνα 13: Το Δημοτικό Σχολείο του Ξινού Νερού το 1949.

Εικόνα 55: Το Δημοτικό Σχολείο του Ξινού νερού στα τέλη του 20ού αιώνα, ένα από τα σημαντικότερα αξιοθέατα του χωριού.

Εικόνα 56: Οι σύγχρονες εγκαταστάσεις της εταιρίας Ξινό Νερό, η οποία αξιοποιεί το νερό των ιαματικών πηγών για την παραγωγή και εμφιάλωση μεταλλικού νερού και αναψυκτικών.

Εικόνα 57: Λογότυπο της εταιρίας Ξινό Νερό Μονομετοχική Ανώνυμη Εταιρία ΟΤΑ

Εικόνα 58: Διαφημιστική αφίσα για τις καρναβαλικές εκδηλώσεις στο Ξινό Νερό το 2017.

Εικόνα 59: η διασπορά διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων στην Ελλάδα.

Εικόνα 60: Γραμματόσημα που είχε εκδόσει ο ΕΛΤΑ το 1992, με το σύνθημα «Η Μακεδονία ήταν και είναι ελληνική».

Βιβλιογραφία

- Adzhikirev, M. (2009). The eleven shot from the village Ekshisovo, *Pollitecon Publications*, http://www.pollitecon.com/html/freedom_fighters/The_Eleven_Shot_from_the_Village_Ekshisovo.htm.
- Αθανασιάδης, Χ. (2015). Η ακαδημαϊκή, η σχολική και η δημόσια Ιστορία, στο Αθανασιάδης, Χ. (επιμ.), *Τα αποσυρθέντα βιβλία: Έθνος και σχολική Ιστορία στην Ελλάδα, 1858-2008*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Βαϊνά- Αρβανιτάκη, Σ. (2004). *Ο καπετάν Γρηγόριος Βαϊνάς. Μακεδονικός αγώνας. Ήθη και έθιμα της Μακεδονίας*, Αθήνα: Μέδουσα.
- Βακαλόπουλος, Α. (1992). *Ιστορία της Μακεδονίας 1353-1833*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Βεργόπουλος, Κ. (1977). Η κυβέρνηση Θ. Δηλιγιάννη. Η κρίση της Ανατολικής Ρωμυλίας και οι πολιτικές συνέπειες στην Ελλάδα, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ', Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Γιαννακόπουλος, Γ. (1998). *Ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, 1860-1922. Η ελληνική παιδεία και επιστήμη ως εθνική πολιτική στην Οθωμανική Αυτοκρατορία*, Αθήνα: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Γκόλια, Π. (2003). Η εκπαίδευση των Ελλήνων μαθητών στην ΕΣΣΔ (1917-1938). Προπαγάνδα και ιδεολογική χειραγώγηση. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Αντ. Σταμούλη. σ. 89
- Γούναρης, Β. (1994). Οι Σλαβόφωνοι της Μακεδονίας. Η πορεία ενσωμάτωσής τους στο ελληνικό εθνικό κράτος. 1870-1940, *Μακεδονικά*, 21: 209-237.
- Δημητριάδης, Π. (1927). *Εκθεση προς τον Πρόεδρο του Συλλόγου προς Διάδοση των Ελληνικών Γραμμάτων*, Μουσείο Μπενάκη, Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, Φάκελος 373- 133.
- Δήμος Φλώρινας, (χ.χ.) <http://www.cityoflorina.gr/index.php/visitus/history-of-city>.
- Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (1993). Από το Αρχείο της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας: Έγγραφα που αναφέρονται στην ανάγκη κάλυψης επειγουσών εκπαιδευτικών αναγκών στην περιοχή Αμυνταίου (Σόροβιτς). *Αριστοτέλης*, 221-222, σσ. 32-40.
- Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (1994). Από το Αρχείο της Γεν. Διοικήσεως Μακεδονίας: Προσόντα και μισθός διδακτικού προσωπικού Επαρχίας Φλωρίνης. *Αριστοτέλης*, 225-226, σσ. 53-56.
- Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (1995). Οι δομές της κοινοτικής εκπαίδευσης στην εκκλησιαστική επαρχία Μογλενών. *Αριστοτέλης*, 229-230, σσ. 9-22.
- Ηλιάδου- Τάχου, Σ. (2004). Γλωσσικά, εθνικά και εκπαιδευτικά ζητήματα στην εκπαίδευση της Μακεδονίας (1912-1936). Το παράδειγμα του νομού της Φλώρινας, 3^ο Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας της Εκπαίδευσης,

<http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/iliadou-taxou.htm>.

- Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (2017). *Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944: Κατοχή, αντίσταση, εθνοτικές και εμφυλιακές συγκρούσεις*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Gounaris, B. C. (1993). Defining ethnic identity in Hellenic Macedonia, *Balkan Studies*, 309-314.
- Hall, R.C. (2000). *Βαλκανικοί Πόλεμοι, 1012-1913. Προοίμιο για τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, London: Routledge.
- Karakasidou, A. (1993). Politicizing culture: negating ethnic identity in Greek Macedonia, *Journal of Modern Greek Studies*, 11 (1): 1-28.
- Καραμανωλάκης, Β. (2006), *Η συγκρότηση της ιστορικής επιστήμης και η διδασκαλία της ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1837-1932*, Αθήνα: Ι.Α.Ε.Ν., Ι.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε.
- Κολιόπουλος, Ι. & Μαζαράκης, Ι., (1977). Ο Μακεδονικός αγώνας, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ΄*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Κορδάτος, Γ. (1959). *Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδος, τ. 12*, Αθήνα: 20ός αιώνας.
- Κουργιαντάκης, Χ. (2020). Δημόσια Ιστορία και εκπαιδευτικές πρακτικές. *Έρκυνα, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών–Επιστημονικών Θεμάτων*, 21: 25-40.
- Κωστόπουλος, Τ. (2003). Το «Αξονομακεδονικό» Κομιτάτο και Οχράνα (1943-1944). Μια πρώτη προσέγγιση. *Αρχειοτάξιο*. Ο Εικοστός αιώνας των ΑΣΚΙ, Μάιος 2003.
- Λεμονίδου, Ε. (2015). Δημόσια ιστορία: Η διεθνής εμπειρία και το ελληνικό παράδειγμα, στο Ανδρέου Π. Αντρέας, Κακουριώτης Σπύρος, Κόκκινος Γιώργος (επιμ.), *Η Δημόσια Ιστορία στην Ελλάδα. Χρήσεις και Καταχρήσεις της Ιστορίας*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Λούκα, Μ. ,(2019). Αυτοί που δε γύρισαν. Οι «Σλαβο»μακεδόνες πολιτικοί πρόσφυγες του εμφυλίου, *TVXS*, 26/1/2019, <https://tvxs.gr/news/egrapsan-epipan/aytoi-poy-de-gyrisan-oi-slabomakedones-politikoi-prosfyges-toy-emfylioy>.
- Μάνος, Ι. (1993). Εκπαιδευτική ανάταση της περιοχής Φλώρινας μετά την απελευθέρωση. *Αριστοτέλης*, 217, σσ. 8-16.
- Μάνος, Ι. (1991). Ιστορική εξέλιξη της περιοχής Φλώρινας. *Αριστοτέλης*, 207-208-209-210, σσ. 64-72.
- Μαργαρίτης, Γ., (2002). *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, 1946-1949, τ.2Α*, Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Μιχαηλίδης, Ι.Δ., (2002). Μοναρχοφασίστες και Σλαβομακεδόνες αγωνιστές: ιδεολογικές και άλλες βεντέτες στη Μακεδονία του εμφυλίου πολέμου, στο Νικολακόπουλος, Η., Ρήγγος, Α. & Ψαλλίδα, Γ. (επιμ.), *Ο εμφύλιος πόλεμος. Από τη Βάρκιζα στο Γράμμο. Φεβρουάριος 1945-Αύγουστος 1949*, Αθήνα: Θεμέλιο.

- Μιχαηλίδης Δ.Ι. (2003). *Μετακινήσεις Σλαβόφωνων Πληθυσμών (1912-1930): ο πόλεμος των στατιστικών*, Αθήνα: Κριτική.
- Μιχαηλίδης, Ι.Δ. (2013). Πληθυσμιακές ανακατατάξεις στη σύγχρονη Μακεδονία, *Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα*, <http://www.imma.edu.gr/imma/history/17.html>.
- Μπαλτατζής, Δ. & Νταβέλος, Π. (2009). Η σημασία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο σύγχρονο σχολείο και τα προβλήματά της., *12^ο Διεθνές Συνέδριο «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση- Μετανάστευση- Διαχείριση Συγκρούσεων και Παιδαγωγική της Δημοκρατίας*, σ σ. 252-262, Πάτρα.
- Νιτσιάκος, Β. (1997). Τσιφλίκι και τσελιγκάτο. Η συμπληρωματικότητα δύο κοινωνικο-οικονομικών σχηματισμών, *Λαογραφικά ετερόκλητα*, Αθήνα: Οδυσσέας.
- Noiret, S. (2015). Υπάρχει τελικά διεθνής δημόσια ιστορία; στο Ανδρέου Π. Αντρέας, Κακουριώτης Σπύρος, Κόκκινος Γιώργος (επιμ.), *Η Δημόσια Ιστορία στην Ελλάδα. Χρήσεις και Καταχρήσεις της Ιστορίας*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Παπαναστασίου, Κ. & Παπαναστασίου, Ε. (2005). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Λευκωσία: Kailas Printers & Lithographers.
- Πατρινέλης, Χ. (2005). Το κρυφό σχολειό και πάλι, *Ο Ερασιστής*, 25:321-336.
- Ράκας, Ν. (1995). Εκπαίδευση και σχολικά κτίρια. Δημοτικό Σχολείο Κοινότητας Ξινού Νερού Φλώρινας. Ανέκδοτη εργασία Τμήματος Αρχιτεκτόνων, Πολυτεχνικής Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
- Ρακόπουλος Άγγελος, «Καρναβάλι: ένα οριστικά χαμένο ξέφωτο χαράς» στο: *Αμύνταιο, Συντηρητές Μνήμης, Ιστορίες από την ιστορία μιας πολίχνης* (2013), (Συλλογικός τόμος-επιμέλεια Κακκαβάς Π. Νικήτας). Θεσσαλονίκη: iwritepublications, σελ. 264-270
- Σεζέρ, Χ. (χ.χ.). *Μία έρευνα σχετικά με τα τσιφλίκια του Τεπενλή Αλή Πασά*, μτφρ. Ε. Καλογεροπούλου, <http://www.eie.gr/nhrf/institutes/inr/instr-studiorumbalk/tsiflikia.htm>.
- Υπουργείον Εσωτερικών, Διεύθυνσις Τοπικής Αυτοδιοικήσεως, Τμήμα Δημοτικής και Κοινοτικής Διοικήσεως (1961). *Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεων των δήμων και κοινοτήτων, 46, Νομός Φλωρίνης*, Αθήνα: Έκδοσις της Κεντρικής Ενώσεως Δήμων και Κοινοτήτων της Ελλάδος.
- Χασιώτης, Ι. (χ.χ.). *Η Μακεδονία από τις αρχές του ΙΗ' αιώνας έως την ίδρυση του ελληνικού κράτους*, Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα.
- Χρυσόχου, Α. Ι. (1951). *Η δράσις της ιταλορουμανικής προπαγάνδας*. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.